

Почтову напелжитість оплачено гуртом.

Ч. 10.

Р. XX.

НИВА

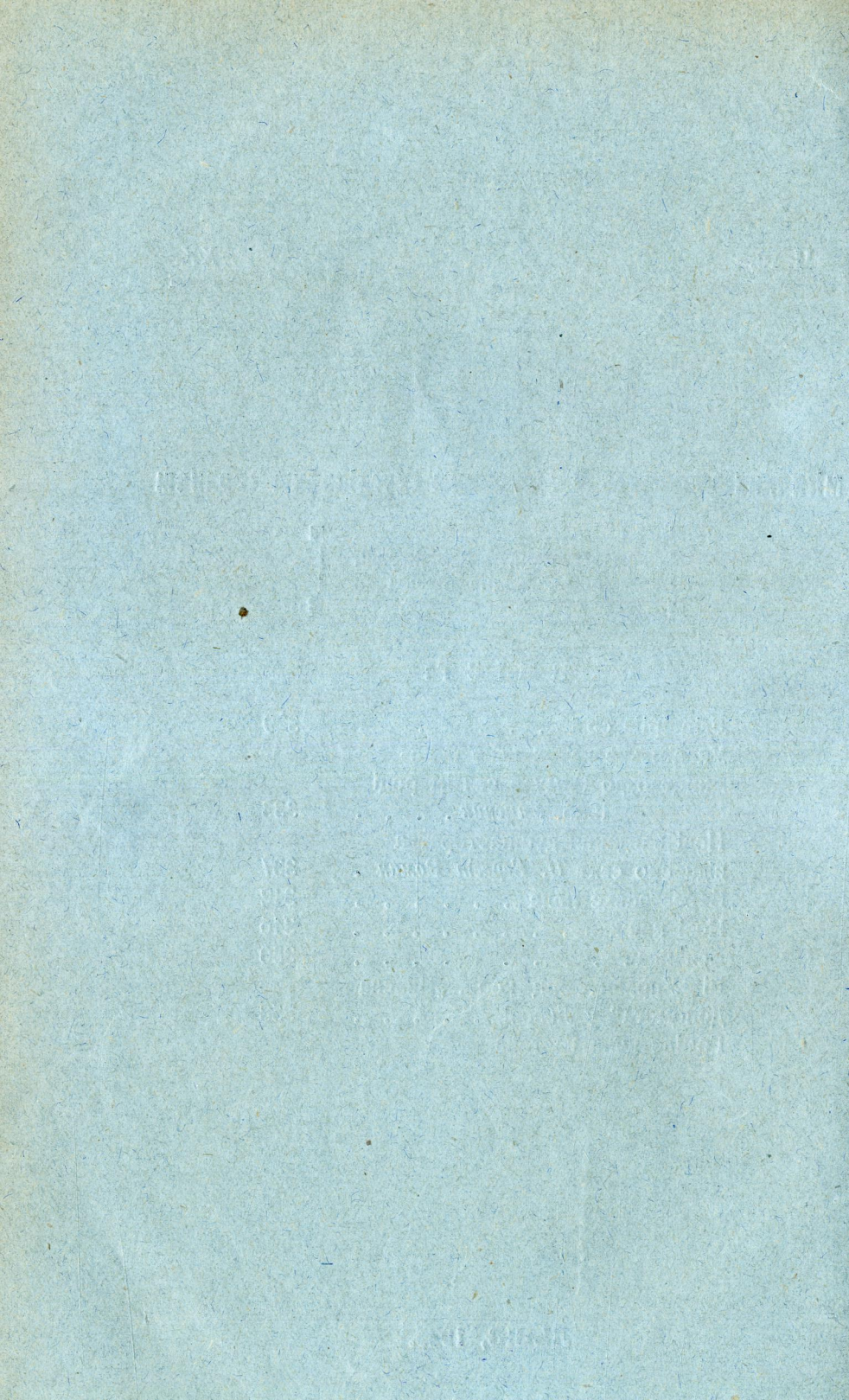
місячник присвячений церковним і суспільним справам

Адреса Редакції і Адміністрації
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Principiis obsta	329
Українське католицьке паломництво до Риму в святім році 1925. <i>Учасник</i>	333
Нові завдання душпастирства відносно сект <i>О. Берест Роман</i> .	337
Берестецьке поле	342
Нові книжки	346
Всячина	350
Від Управи свящ. кооп. „Власна Допомога“ у Львові	358
Гомілетична частина	

ЛЬВІВ, 1925.

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Ч. 10.

Львів, за жовтень

1925.

Рік XX.

Principiis obsta.

Здавалося, що рух протестантських сект у нашій церковній провінції ослаб. Шумні реклями презвітеріян, приїзд їх „єпископа“ в Галичину якось оставали без наслідків. Презвітеріяни не здобули ні одного нашого українського часопису, хоч на всі штурмували. Між своїми рядами не мали ні одного чоловіка, котрий був би для нас небезпечний — хочби тільки як фірма. По містах і по селах вешталися тільки незвісні, або малозначні їх агітатори — нещасний експорт Америки. Але се тільки так здавалося доти, доки не виявилось, що в укріттю коїлось. Нині вже маємо „отверті карти“, і гра починає бути поважною.

В Америці презвітеріянським „прічером“ (проповідником) став Др. Л. Цегельський, б. наш посол, звісний чоловік у нашій суспільности. Щойно стало звісне, що Михайло Грушевський, б. професор українськбї історії на львівському університеті, б. голова Київської „Центральної Ради“, людина либонь найбільш звісна в цілому українському народі, також став — бодай письменним — „прічером“ протестантизму.

Його книжка „З історії релігійної думки на Україні“ написана з протестантського становища і видана протестантами (гл. „Нива“ ч. 9. з с. р. стр. 293—301). А сего літа пристав до протестантів вже й один наш священик (зі станислав. епархії) о. В. Федів.

Щоби скомплювати свою акцію, протестанти почали від вересня с. р. видавати свій місячник „Віра і наука“.

Хто має нічим незапоморочену душу й свіжі інтуїції, які схоплюють глибокий сенс дійсности, а він є вірним сином катол. Церкви, сей здригається на такі зловіщі прояви. Правда, наш нарід консервативний, зі своєю історичною Церквою тисячними нитками звязаний. А сухий протестантизм не підходить під вдачу наших людей. Маючи се на увазі, деякі маловажають собі протестантський рух, мовляв, „нічого нам не зроблять“. В дійсности воно ще до недавна

так було, але нині вже не можемо бути такі певні себе. Так було ще в 1919—20 роках, коли загальний народ у Галичині був зайнятий виключно визвольною боротьбою, коли сотки наших священиків сиділи в тюрмах, через що наша Церква нагально виступала перед народом як національна твердиня і святиня. А наші Американці тоді ще не повертали „до краю“, і не було кому псувати сього загального святочного настрою. В інших європейських краях і народах американські секти вже виходили наверх, а ми мали — під тим оглядом — святий спокій.

А нині? Протестантський рух говорить сам за себе. Чи він у нас має сприятливе тло? — Видно що так, коли поширюється.

Якщо зостановимося над тим, то легко відкривемо в чому полягає прихильність для акції протестантських сект. Насамперед одна аналогія. В спокійних часах большевицька революція ніяк не могла би була вдатися. По перше тому, що добре зорганізована держава стлонила би революцію вже в зародку. Ленін, Троцький і т. д. в спокійних часах прецінь не могли пробувати в Росії. По друге: для такої революції, як большевицька, треба було відповідної психічної почви — треба було захитання звичайної традиційної суспільної ідеології. Таке захитання принесла щойно світова війна. Війна довго тревала, нужди і невдоволення росли, маси народу хотіли чим скорше кінця і кожда душа погодилася з тим, що мусить статися щось великого, щось незвичайного, щось нового... Ось се психічне тло, на якому западається старий світ, а витворюється новий після диференціації сил, що осталися на верху. Хто більш напружується, хто більше кричить і обіцює, сей переможе.

Тепер запитання: чи в нашому народі не є нині подібне психічне розположення? Війна і повсенні події сильно захитали довоєнну ідеологію нашого народу. Війна показала, що в світі може бути велике нове — атже змінилася мапа Європи, і ми опинилися в новій державі: большевизм безнастанно учить ще більш радикального нового; загальна нужда примушує шукати якогось виходу, бодай у думках. Всі бачать, що нинішній стан Європи — особливо на сході — не є оконечний, і всі чекають чогось нового, великого, незвичайного. Про те, що тепер є, є коротка загальна фраза: „так не буде!“

Довоєнна ідеологія нашого народу захитана. Трясавиця в душах. Почва придатна для прийняття всякого „нового“ чи то в сфері національній, чи в соціальній, чи в релігійній. Перші дві сфери під охороною війська і поліції: вони здушують усякий новий рух. Але релігійна сфера стоїть отвором... А є й такі, котрі хочуть завалити „старе“.

і збудувати „нове“, і напружуютьс я, кричать і обіцюють, силують долярами – протестантські сектярі. До того по нашіт стороні незгода ізза реформ, які трасавицю ще побільшують, поширюють невдоволення, дають причину до всяких наклепів, побоювань, ненависти. Тай те, що на Великій Україні повстають нові церкви, нові віри, не є без впливу на наші широкі маси в Галичині. Приміри заразливі! Ось такий наш нинішний стан. Невеселий! Дійсно є чому здригаться. Прияжджується марево — американська дійсність, яку змалював нам Др. Осип Назарук (у своїх статтях під заг. „Релігійний хаос у Новім Світі“ в „Україн. Голосі“ чч. 28—32 з с. р.): село з населенням 1.500 душ і з 12 різноконфесійними церквами...

Се правда, що наш нарід не має спеціального нахилу ні до одної з протестантських сект. Але саме тому рух протестанських сектарів для нас тим більш трагічний. Якщо не зліквідуємо його, то наша Церква виглядатиме наче молями подіравлена одежа: куди не глянеш, там діра.

Доки протестантизм проповідували тільки незнатні світськи люди, доти ще була „байка“. Але нині проповідують його такі корифеї, як Мих. Грушевський, і бувший наш священник В. Федів. Либонь ніяка „нова віра“ не може сильно загрожувати, доки не пристануть до неї священники „старої віри“. А коли вже й ряди священників починають виломлюватися, тоді „*periculum in mora*.“ Значає ділати злий примір, соблазн, знакомства, „нова віра“ через те більше „освячується“, входить у гру „фаховість“. І небавом за одним ідуть йому подібні.

„Устє над Прутом, повіт Снятин. Студент богословії третього року з станіславівського семинара Д. Р. відмовився шлюбавати целібат і перейшов на „євангельське“. Ось так анонсує „Віра і наука“ (ч. 1 на ст. 25) відступництво б. нашого богослова, бо се „своє робить“. Протестантський прічер має улекшену аргументацію: „А ось ваші ксьондзи пристають до нас!“

Що як що, але протестантський часопис „Віра і наука“ може для нас стати крайно шкідливим *). Не був би він таким шкідливим, якщоб ідеологія нашого народу не була захитана. Редактори „Волі і науки“ се добре розуміють, і доцільно хочуть використати отсе психічне розположення народних мас. Не виступають вони з такими фанта-

* Повний титул сього часопису такий: На окладинці „Євангельський релігійно просвітний часопис“, на 1. сторінці „Віра і наука—євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу“. Видає і редагує редакційний Комітет. Одначе на останній сторінці напечатане, що „видає і за редакцію відповідає: Леонід Гапончук“. А „всякі посилки і писма звертати на адресу: К. Мандячевська, Станіславів, ул. Липова ч. 8.“

зіями хорої душі, як пр. „Вартова башта“ і ин. сектантські публікації. Наче клин хочуть вдертися в розхолітану душу, щоби її цілковито розбити, а потім переробити на „своє“. Вмовляють в народ, що наша греко-католицька і православна церква переходять радикальну кризу так, що їм годі буде остоятися. Ставлять альтернативу: або латинство — або протестантизм. Нас, що боремося за історичний грекокатолицизм, вони називають „старо-уніатами“, або „передвоєнною гр. католицькою іділією“, і призначають нас на смерть. Наші єпископи „виразно бачуть, що війна з її досвідами та сусідня революція з її протицерковною пропагандою уже зробила перелом в думках та поглядах нашого селянства“, і тому вони творять „другий відлам у наших церковнім калейдоскопі“ — відлам, котрий змірає до златинщення нашої Церкви. Покликаються на те, що єп. Хомишин назвав „більшою духовністю“, і обіцяють (ох, ті обігниці!), що тільки протестантизм дасть нам ту „висшу духовність“: „коли Євангелії Правди і Любови не дають народові стари церкви, її принесла йому Нова Церква!“ — Ласим на „нове“ легко обіцувати, що якась „нова віра“ принесе все те, чого душа потребує, бо плоди сеї „нової віри“ ще незвісні народови.. Так і большевики обіцували „рай на землі“! Біда саме в тому, що нарід нині, захитаний у душі, ласий на „нове“. Але щоби був лекший перехід від „старого“ до „нового“, протестантські редактори кидають позірний міст. На окладинці „Віри і науки“ нарисований великий трираменний хрест, з лівого боку вид нашої галицької історичної деревляної церкви з трираменними хрестами на вежах, низше Св. Кирило і Методій у святительських ризах, св. Володимир Великий з хрестом у руці, Ф. Скорина, Г. Сковорода, П. Куліш, Т. Шевченко, М. Костомарів і М. Драгоманів (а сей атеїст чого тут виступає?)... Значить, що ніби то наші протестанти не зривають з церковною традицією, але тільки доповнюють її. Вступна стаття „Хто ми“ заосмотрена цитатом зі св. Письма: „

„Не думайте, що я прийшов знівечити закон або пророків; не прийшов я знівечити, але сповнити“.

Певна річ, що в наслідок таких писань наших протестантів зараз не відпадуть від Церкви тисячі душ. Але протестантська преса, яку розсилатимуть навіть даром, бо мають фонди на се, буде щораз більш відатися в захитану, розхолітану душу широких мас, підкопуючи традиційну віру в народі... Молі в праці!.. Є чому здригатися!

Кидаємо клич: А що ми зробили, що робимо, щоби нашу Церкву охоронити перед тими молями?

Principiis obsta!

Є деякі між нами, що засліплені своєю вузькою абстракцією, нарікають на нашу суспільність: у нас нічого не можна зробити, бо наша суспільність така! наша інтелігенція мало релігійна! наш селянин мало просвічений у релігії! і т. ин.

Але — щоби иншого не казати — не забуваймо, що Апостоли мали перед собою поган і жидів, а прецінь здобули світ! Ми ж маємо до діла вже з христіянами-католиками. Чи не легша річ задержати вірних при Церкві, як навертати безвірних?... Так, алеж Апостоли були правдивими Апостолами. А ми? Рішуче треба зачинати ревізію від себе, а не від суспільности. Ще такого на світі не було, котрий на своє оправдання не вмів би нічого навести, щоби тим заслонитися. Одначе не слова, але діла свідчать про чоловіка — по засаді Христовій. Правдивих Апостолів завсіди можна було пізнати по тому, що вони з д о б у в а л и світ, були „душехватами“ (як пр. Св. Йосафат), помножували Церкву Христову. Всі инші рації „байка або привид“, а се рішаюча рація.

Тому місію апостольства вірно сповнимо тільки тоді, коли відкинемо від себе те все, через що ми не є „душехватами“, але саме чимсь противним. Треба нам і більшої ревности і більшої самопосвяти і більшого взаємного зближення і більшої любови і більшої покірливости і більшого первоапостольського творчого вогню, аніж сухих форм. Гуртом зробимо все — розбиті нічого.

Розважте се, найвиспі і найнижші! Майбутність домагаться від вас відповіді. Наша Церква в небезпеці! *Periculum in mora!*

Principiis obsta!

Редакція.

Українське католицьке паломництво до Риму в святім році 1925.

Кожний 25-тий рік в Католицькій Церкві є роком ювілейним або святим. Того року Церков подає вірним в особливий спосіб до використання ті безмежні скарби духовні, на які, як відомо, складаються заслуги Спасителя, Пречистої Диви Марії і всіх Святих, таї роздає їх щедрою рукою. Духовна користь, що дістається християнській душі поєднаній з Богом через аплікацію отих заслуг або відпустів, се оден з найкращих вислідів т. зв. Спільноти Свя-

тих (Communio Sanctorum). Життя правдиво соціальне розвивався в Церкві: чоловік — одиниця чує, що не є полишений сам собі перед Богом, але чується злученим з іншими членами Церкви, бере участь у їх життю, і хоч сам він є нужденний та вбогий перед Божою справедливістю, одержує поміч від других для спасення своєї душі. Поза тим Церков дає нагоду всім католикам, щоб вони зішлися в центрі католицького світа та немов наглядно почули свою связь з Апостольським Престолом, на котрім засідає Христовий Намісник. Сотні тисяч католицьких паломників відвідують в ювілейнім році столицю католицького світа, щоб користати з тих духовних скарбів, які так щедро роздає Апостольський Престол.

Таким ювілейним роком є і сей 1925 рік.

Проголошення ювілею через св. Отця Пія XI прийняли всі католики з одушевленням тим більшим, що заповіджено на сей рік також світову місійну виставу. В кождім краю потворились національні комітети для організації паломництв. У самім Римі утворився Центральний Комітет для Святого Року, який приймав зголошення поодиноких паломництв, приготавляв приміщення, призначував послухання в Св. Отця. Коли католицькі Іспанці і Французи майже в кождім селі організували особну паломничу групу, а католицькі Німці заповіли в Римі, що кожного тижня від лютого до падолиста приїде спеціальний поїзд з паломниками, католицькі Українці мимо деяких оправданих жалів політичної натури також не могли не зазначити своїх католицьких почувань.

І от за почином Марійського Тов. Молоді утворився „Український Комітет для Ювілейної подорожі до Риму“ під протекторатом Експ. Митр. Андрея. Предсідником Комітету вибрано надрадника З Лукавецького, генер. секретарем адв. Д-ра А. Надрагу, а технічним провідником паломництва о. Д-ра І. Бучка. Завдяки інтервенції Апост. Нуницятури у Варшаві удалось Комітетови побороти величезні паспортні труднощі зі сторони міністерства внутр. справ, яке ніяк не хотіло узнати окремішности нашого Комітету, та заки то сталося, паломництво не могло відбутись в заповідженім квітневім речинці. — Одержано дозвіл на пільгові паспорти тільки для 120 паломників, і рішено поділити паломництво на 2 групи, з яких перша вибралась до Риму 15. липня с. р., а для другої групи призначено речинець 17. вересня. На жаль, не всі зголошені до другої групи могли виїхати, бо дня 31. серпня мін. скарбу заборонило видавати пільгові паспорти для паломників.

На тім місци хочу подати коротенькі спомини про подорож І. групи паломництва, яка виїхала зі Львова дня 15. липня о год. 6-го веч.

Перша група складалася з 52. осіб (в тім 24. осіб жіночого пола). Се сама інтелігенція: 8. священників, 3. лікарів, 4. адвокатів, 3. судіїв, 3. проф. гімназ., 3. нар. учителів, 4. студентів.

Приміщені в окремім вагоні тзв. пульманівським незвичайно вигідно, ми творили немов одну родину. Настрій бадьорий. Правда, переважну часть паломників становили такі, що вже подорожували у світі, однак дуже мало було таких, що мали щастя бачити Рим, той вічний Рим, який є немов великанським музеєм безчисленних памяток. На згадку, що ось ось побачимо столицю католицького світа і то ще в ювілейнім році, коли всі памятки відкриті для паломників, що будемо могли стати перед Намісником Христовим і одержати з його руки Апостольське благословення, серце забило живійше в грудях, а страх перед італійською спекою шезав. — По 17-ти годинах їзди приїхали ми щасливо до Відня в четвер о год. 11.30 рано, замешкали, в замовленім наперед готелю Belvedere при Landstrassegürtel недалеко від Ostbahn, звідки в суботу рано мали виїхати в дальшу дорогу. За той час мали ми нагоду побачитись з нашими емігрантами, які не жалували жадних трудів, щоби побут паломників у Відні упримінити, опроваджуючи їх групами по віденських церквах, музеях, Пратері. Сердечну подяку і на тім місці треба висловити всім, а особливо Всесв. о. Др. Горникевичови і Вп. Сінгаловичови за їх посвяту. В п'ятницю рано о год. 9. вислухали паломники служби Божої відправленої Впр. о. Прал. Войнаровським при мощах Св. Йосафата в церкві св. Варвари.

В суботу рано год. 7.15 виїхали паломники приміщені в тім самім окремім вагоні з Südbahn через Tarvis до Венеції. Переїзд через Альпи в чудовий літний день був для паломників справдішною насолодою, яка не скоро забудеться. На італійській границі в Tarvisio мусіли паломники з жалем попрощатися з вигідним пульманівським вагоном, що привіз їх сюди зі Львова. Італійці боялися пускати його у свої безчисленні тунелі, бо він трошки заширокий. Вправді дали нам свій вагон, та мимо того, що місця в нім дуже много, всеж таки тут не почувались всі так вигідно, як у тамтім.

Пізною нічю в суботу около 11.30 приїхали ми до Венеції. Пізна пора приїзду, умучення з дороги спеціальність в комунікації у Венеції трошки відсно вплинула на гумор паломників, бо й приміщення в готелях не знайшлося такого, про яке мріялось. Та вже раненько той гумор цілком змінився на краще, а в часі збірки паломників перед церквою св. Марка о год. 9. рано на усіх лицах видно було радість і вдоволення. Впр. о. Пралат Войнаровський

відправив Службу Божу для паломників при головнім престолі. Товпа цікавих Італійців пхалась наперед, щоби ліпше придивитися нашому богослуженню.

На огляданню Венеції, проїздках морем лодками і купелях на Lido скоренько минуло два дні. і в понеділок вечером о год. 8. виїхали паломники через Больонію і Фльоренцію до Риму, куди приїхали о год. 1½ по пол. Тут примістились у двох пансіонах в найбільше затишній стороні міста, а то в пансіоні „Альбіон“ при вул. Сицилія 164 і в пансіоні бувшого посла УНР. Евгена Онацького при вул. Corso d'Italia. Побут в Римі після пляну мав тревати до неділі 26.VII. включно. Лишалось мало часу на відпочинок. Той короткий час треба було використати на сповнення умовин досягнення повного ювілейного відпусту та на оглядання цінних памяток так церковної, як світської історії. Слід подякувати на тім місці Впр. о. Ректорови Березовському, Впр. Ректорови Головецькому ЧСВВ таї питомцям української колегії в Римі — що служили паломникам своїм проводом. Паломники поділилися на маленькі групи, розійшлися оглядати одні — церкви, другі — катакомби, а ще інші величаву місійну виставу, яка в тім ювілейнім році була такою сильною атракцією паломників до Риму. І справді хто мав щастя бачити ту місійну виставу, що є немов ретроспективною історією місій від Апостольських часів до нині, хто бачив ілюстрації героїських діл безчисленних місіонарів — мусів вийти скріплений в переконанню о правдивості, святості, соборності і апостольськості римської Церкви, яка так досконало сповняє заповіт Христа: „Шедше научите вся язики..“

Третого дня побуту в Римі в четвер 23.VII. паломники були прийняті на аудієнції у Святійшого Отця одержали від Нього (кождей) ювілейний срібний медальок і апост. благословення. По аудієнції всі спільно відфотографувались при вході до церкви св. Петра.

Час побуту в Римі зійшов так скорє, що паломники навіть не оглянулись. В п'ятницю до полудня відвідали паломники містечко Тіволі (старе Tibur) з його славними водопадами, 4 милі від Риму. В суботу по пол. відправили св. Сповідь, з прикрим почуванням прийшлося прощатись в понеділок раненько з вічним містом а заразом і зі спільним життям паломництва. Вправді ще спільно заїхали до Неаполю, але тут уже кождей мав право сам собою рішати про пляни дальшої своєї подорожі і повороту. Частина паломників виїхала на Капрі, частина до Помпеїв, а відси вже кождей вертав до дому, задержуючись по дорозі чи то в якійсь купелевій місцевості на якийсь час, чи то у славніших містах Італії, щоб оглянути замітніші пам'ятки.

Учасник.

О. БЕРЕСТ РОМАН.

Нові завдання душпастирства відносно сект.

Довголітня воєнна хуртовина непомітно, але безупинно і доцільно переісточила душевне обличчя українського народу; многі з нас не помічали, що вкупі з матеріальним зубожінням і воєнною деправацією народніх мас почав вкрадатись невидимий ворог: З одної сторони релігійна байдужність — з другої дух сектанства. Оці дві могутні мутні струї намагаються звалити і затопити правдиве духове обличчя віруючих мас. Непомітно, але безупинно з країни всесильного доляра, разом із долярами, йде мутна хвиля сектантських летючок, які вдираються до всіх закутин нашої землі. Та хоч вона не всюди вже являється та не загрожує безпосередно всім місцям, нам не можна оставати байдужими на близьку небезпеку; здатним підложкам у найближшій майбутній для цих „евангельських новин“ може в нас стати кожде село. Для того, ще заки ця руйнуюча акція не обняла покищо ще ширших кругів, слід буде познакомитись нам з метою і способом борби з новітніми сектами.

„Евангельська“ кирина зачинаєсь у нас звичайно від того, що за адреси давних американських емігрантів, починають напливати даром, часом інтересно редактовані релігійні часописи в українській, або польській мові („Вістун Тисячліття“, „Boża rola“ і інші). На перші числа не звертають звичайно уваги, з часом збільшавсь заінтересовання і подив читача в міру того, як вона зачне давати категоричні розв'язки важних життєвих питань, про які наш селянин мало, або й нічого не чував. Ідє непомітно всякає в розбиті воєнним лихоліттям душі; збираються гуртки, які прочитані релігійні „новинки“ починають на свій лад роз'яснювати. Якщо ґрунт в селі підготовлений, являєсь агітатор. Наймає хату, та при кожній нагоді зібраним цікавим людям починає безплатно вияснювати „правдивий змісл“ святого Письма і ніким доси „незрозумілий“ плян Божого відкуплення. Маркантним рисом їх агітаційної методи є розкидання грішми на всі сторони, з яким не числяться. Сам агітатор платить за винайм гарних салі (по містах наймають кіно-театральні салі — як у Варшаві, — парні — як у Кракові на „Под'їжу“ — та інші вигідні приміщення), стараєсь о світлення, ogrіття та інші видатки так, що слухачів це все нічого не коштує — противно, кожда „навернена“ душа одержує в нагороду по кільканайцять долярів.

Ось перше і найголовніше оружжя, яким оперують „евангельські“ агітатори; вони знають, що кождий дарований долар говорить більше, як найбільш переконуючі аргументи. Щоби зацікавити слухачів, проповідують на селі найцікавіші теми, приміром: „Де є померші?“, „Чи можна розмовляти з помершими?“, „Міліони людей нині живучих ніколи не умруть!“, „Що говорить св. Письмо о пеклі?“ і т. ин. Починаєсь наука; язжж вона принадна і лагідна! Дарма, що ті вчителі, посідаючи „неошибочний ключ Божого розуміння“, не в силі ясно і логічно боронити своїх тверджень, — це маловажна річ, на таких дрібничках спрагненому ученикови не треба спинятись. Бож як не слухати такої науки, що потурає широкий людській природі? „Чоловік не має душі — є тільки душею“, „теперішнє життя, то не час проби — буде ще друге, краще вічне життя на землі!“; „Душа по смерті не живе — а спить!“; „Немає Церкви, обрядів, св. Тайн, отже нема сповіди і супружжя!“; „Бог є лагідний — за гріх не карає пеклом, (бо його немає) але наступає аннігіляція грішних душ!“ Одним словом показують людям примари розкішної будуччини та впевняють всіх (на основі св. Письма!), що кождий, хто не сходе, піде просто до неба!

Сектантські агітатори, то люди звичайно говітні; вони моляться, розважають, живуть примірним семейним життям (хоч сам основник секти Руссель, без причини покинув законну жінку), читають св. Письмо, підпомагають в потребі „братів“ і „сестер“ — одним словом, наче оживає між ними дух перших христіян. Забувають бідаки, що те все вкрали вони зі скарбниці католицької Церкви! Знаний мені один випадок, як то в однім сектантському селі Зборівського повіту переходив вулицею їхній похорон; підмовлені школярі обкинули їх камінням. Вониж на се спокійно відповідали: „Христа били і переслідували, так і ми все перетерпимо Христа ради!..“

З того приміру бачимо, що над методами навертання таких блудних овець треба поважно застановитись, щоб не підходити до них... з камінням, але з Божим натхненням, терпеливістю і научним підготовленням. Людські душі в небезпеці! Щоб їх можна було ратувати, треба наскрізь знати їх психічну структуру, їх науку і причини, через що шириться єресь у даній околиці. Навязуючи гадки до етатті о. Ю. Гірняка, вважаю, що в тих випадках індивідуальний спосіб навертання є найпевніший і найкращий. В бесідах з поодинокими особами маємо більшу перевагу через се, що ніхто з інших людей не перебиває логічного порядку думання; зноваж практика виказує, що офіційні численні диспути більше розагрюють уми, як успокоюють; ось в Кракові 10. VIII. 1922 р. велась така

офіційальна диспута з чоловічими людьми з секти „Дослідників Письма св.“ і Єзуїтами. Після двогодинної диспути Єзуїти „з браку часу“ засідання перервали... Як опісля Єзуїти в „Глосах Католицьких“ почали трубитися на побіду, „дослідники“ випечатали стенографічно писану диспуту (бо обі сторони мали своїх стенографів), та виказалось з тої публікації, що Єзуїти булиб краще зробили, якщоб там цілком не показувалися.

Заходить питання, як з тими сектярами вести борбу? Перш всього, не треба їх собі легковажити; не треба рівнож дати себе вивести з рівноваги. Не криком і погрозами чи лайками треба проти них воювати, а холодною душевною рівновагою. Треба дослідити, звідки ересь має своє джерело, і в зародку його здавити; треба так уладитися, щоби не доходили жадні єретичні часописи, чи брошури до села. В проповідях пояснити шесту заповідь церковну і вповісти „хрестоносний похід“ на таку лектуру. Людям треба роз'яснити, що крім св. Письма є ще Традиція, без якої зрозуміння Божої науки є неможливе. В катехитичних проповідях треба велику вагу класти на основи Церкви і установа св. Тайн; не допоможе тут сама наука. Людям треба заохочувати до щомісячного св. Причастія; це буде джерелом обнови християнського духа в громаді. Так після мови гадки повинен виглядати вступ до властивої борби; найтяжша праця же священника в апостольській праці над наверненням одиниць. На першу чергу священник мусить звернути увагу на крикунів і демагогів; після основного пізнання їхньої науки та відновлення своїх богословських відомостей треба втягати в приватні розмови таких людей, яких навернення малоб значний вплив на свіжо збаламучених вірних.

Будівлю їхньої віри бурити треба починаючи від даху, не від основи; непотрібно з самого початку братись до апології о пеклі або безсмертності душі, бо це дві точки, які їхні догматисти з рафінованою прецизією по своєму опрацювали. Братись треба до таких їхніх доказів, які можна відперти на основі історичних фактів. З історичного боку легко опрокинути слідувачі їх твердження (подаю виїмки): „Власть папів датуєсь від 539 р.“; „хрестів як знамен, почали уживати від 680 р.“; „Честь для образів наказано 783 р.“; „Канонізація святих датуєсь від 990 р.“; „Сповідь затвердив (отже не установив!) Собор Лятеранський 1116 р.“; „Моші приказано почитати 1563 р.“; „Тайни супружжя, священства і миропомазання установлено 1563 р.“ і т. д. Є смішною річю, що апостати не узнаючи неопи-бачності папи, самі велють своїм вірним вірити в цілком недоказані апіоричні твердження! Пастор Руссель locutus, causa finita! Власне до тих наївних єретичних тверджень

мусить взятися священик. Як вдасться йому доказати фальшивість повислих тез, половина праці зроблена; тих тез „дослідник“, хочби який мудрий, не зумів боронити з цієї причини, що ціла „євангельська“ наука лиш так твердить, але не дає ніяких доказів. Якщо вдасться першим разом в таким „досліднику“ хоч в часті захитати його переконання, незаметно переходиться до бесіди на інші світські теми; при прощанню попрохати його приязно, щоб ще коли заглянув до вас. Добре вимірена стріла, хоч повільно, мусить своє зробити. Підчас другої розмови можна братись до доказів істновання пекла і безсмертності душі; на вступі муситься „дослідникови“ в'яснити, що крім св. Письма є ще св. Передання та що на основі тих джерел можемо ясно і певно найти дійсну правду. Виразно зазначую, що оборона останніх тез являється дуже трудною. Тому заки священик возьметься до диспути, нехайже добре приготується. Дослідники збиваючи істновання пекла та безсмертності душі, вживають виключно католицьких текстів та намагаються побити нас таки власним оружжям. Це кілька слів про спосіб борби з сектантами; на останок змалюю два основні типи, які знаходяться між сектантами. Перший та найгірший тип сектанта, це тип сфанатизованого клопеського „філософа“; такі одиниці не то що не будуть собі нічого робити з усьля священика, але будуть старатись ще і його „навернути“. Борба з таким елементом майже завсе безуспішна. Другий тип сектантів, це люди звичайно без характеру і переконань, що дались склонити до апостазії з огляду на матеріальні користи та з ненависти до „попа-буржуя“. Ворожі агітатори, щоби зднати собі населення, роздувають приспані звірські інстинкти клясової ненависти та цькають нарід проти духовенства і „Вавилонської повії“. Звісно, що після таких погромових настроїв „навернення“ наступають скорим темпом. Щоби більшовицький настрій села зменшити, повинен священик якнайменше показувати на публичний вид „гори“ трини і полови, а злишне поле роздати на спілку таким спілникам, які дадуть хоч моральну гваранцію, що будуть спокійні. В инший спосіб священик либонь не в силі розв'язати соціального питання на селі, бо не є ані більшовицьким комісарем, ані „Ужедом Земскім“.

Остає ще найважливіша частина душпастирського обов'язку: ізоляція решти вірних від сектантів. Священик мусить принайменше ратувати ті душі, які ще не заражені трійлом. Одинокі стан освящення, дух-саможертви, молитви і твердий спосіб життя може поставити ту незрушиму гать між стадом своїх вірних а єретиками. Иншої дороги нема! Треба самому горіти вогнем-саможертви, щоб у хитких серцях зажегти вогонь Божої постійности

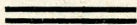
в вірі. Памятаймо, що Церков в нинішній хвилі не потребує священиків ремісників та „книшоїдів“—але Божих слуг, які совісно і ревно сповнятимуть свої обовязки. Церков висилаючи нас на пильнування трьох твердинь: Божого храму, школи та читальні, жадає від нас трьох чеснот: побожності, науки і ревности. Нинішній час такий, що без огляду на се, чи шириться в селі сектантизм, чи ні—потрібно розвести над вірними стан чуйного поготівля. Завчасу треба виціпляти в байдужі серця любов і знання Христа. Працю в першій мірі треба зачати від школи. Всі школярі, почавши від другого року науки, повинні щомісячно приступати до сповіді і св. Причастія. З одної школи буде їх звичайно до 70, з двох приблизно 150. Кождїй першої суботи в місяці пополудни діти висповідати, а в неділю раненько запричащати на тихій Сл. Божій (вистаратись о *ius binandi*). Сповідання дітий в першу п'ятницю або неділю є майже неможливе з огляду на сповідь старших; на тижни пополудни непрактично діти сповідати, бо після св. Причастія в день науки роблять собі діти свято. Звичай щомісячного св. Причастія дітий завів я в себе від двох літ і мушу признати, що вплив такої практики добрий.

На кінець мушу зазначити, що тих кілька суб'єктивних уваг поданих в отсій вступній статті (бо думаю ще більш про се писати) нікого тай до нічого не обовязують, а кождий на свій спосіб може робити лиш се, що в даних обставинах уважатиме за відповідне.

Заввага Редакції. Не можемо зі спокійною совістю поручити цілому духовенству практику щомісячної сповіді шкільної дїтвори, хоч се ще не значить, щоб ми осуджували ту практику в поодиноких випадках. В літі с. р. мали ми нагоду (в Югославії) бачитися з одним езуїтом Словаком, який щойно перейшов на наш обряд і практикував в одній нашій парохії (в Руському Керестурі). Бачучи зблизька наш обряд, він твердив, що се неможливе, щоби один священик що неділі і свята відправляв всі наші недільні богослуження з проповіддю—бо се надто утяжливе... Ми священики, що й родились у греко-католицизмі, усміхались на се, та успокоювали його, що всежтаки се можливе, бо так вдійсности є. А однак сей священик, що привик до латинського обряду, сказав велике слово правди. В нашій Церкві лучаться дві найтяжші річі:

Грецькі довгі і висилючі відправи тай утяжлива латинська практика (проповіді, часта сповідь, щоденна Служба Божа). Чи маємо ту подвійну утяжливість ще тим побільшити, щоби заводити звичай щомісяч-

ної сповіді всіх школярів? Навіть у латинян того нема. Заважке се було би для душпастиря, але й для дітей. Бо тільки треба уявити собі щомісячну сповідь всіх школярів в зимових місяцях на селі, де сповідає 1 або щонайбільше 2 священники. Така сповідь тревала би бодай пів дня, а бодай половина школярів перестудилася би... Годіж нам гіперболізувати одну лінію в душпастирстві — чити один спасаючий середник, бо так роблячи прийдемо до того, що поповнимо блуд середних віків, і будемо уряджувати свого рода „хрестоносний похід дітей“... На се Христос Господь установив різні спасаючі середники в своїй Церкві, щоби всіх — благорозумно — уживати. Священик, котрий своєю апостольською наукою, батьківським серцем і примірним життям привяже до Христа й до себе своїх парохіян (молодших і старших), не потребує хапатися ніяких надзвичайних, утяжливих спасенних середників. Зноваж без такої праці й життя ніякі надзвичайні середники не допоможуть. Ось се головне і — вічне, що ніколи не переживається.

Берестецьке поле.

Прадавнє овруцьке Полісся не завжди було таким глухим, як-то тепер стало. Колись, за давних князівських часів, такі міста, як Овруч, або маленьке тепер містечко Іскорость, були славними осередками цілої Деревлянщини. В ті часи, коли князь Володимир Київський задумав збудувати, на честь святого Василя пишну церкву, Овруч уже славився не тільки-що своїм внутрішнім багатством, але й зовнішньою красою.

Будувалася ця церква спеціально прикликаними грецькими будівничими і була так збудована, що могла рівнятися з кращими зразками інших грецьких церков на Україні. Однак, через якийсь час, Овруч став підупадати і чудово вибудовану церкву св. Василя спіткала така сама доля, яка спіткала й інші тодішні церкви на Волині. В 1240 році на Овруч напали Татари, зруйнували його, а в тім не пожаліли славної церкви. Пізніші князів нащадки відбудували її знову, прикрасили образами й визолотили баню, через що саме стали її називати „золотоверхою“. Але не судилося довго так їй бути, бо литовський князь Гедемин, підчас свого боевого походу на Україну, знову зруйнував її і то так, що з того часу вона стала одною сумною руїною і так стояла цілі віки. Овруч підупав

остаточно, політичне-громадське життя перейшло до інших центрів і за відбудову церкви вже не було кому братися. тим більше, що це вимагало не тільки важкої праці, але й величезних коштів. Аж тільки вже в останні роки перед Великою Війною, з ініціативи місцевого „Володимиро - Василівського Братства“, задумали Волиняки відбудувати цю церкву так, щоби вона мала той самий вигляд, як - то мала перед віками.

Тоді овруцьке братство випросило у Синода дозвіл зібрати жертви і вже ж у 1908 році було зібрано більше тридцять трьох тисяч карбованців з дрібних пожертв, позаяк Волинське Губ. Земство дало 21 тисячу карб., а Синод від себе дав 20 тисяч. Крім того були ще й такі жертводавці, як от князь Волконський, який дав 9 тисяч та наслідники Терещенка, які дали 4 тисячі. Все-ж таки більше всіх дав на цю справу сам волинський народ, бо він таки й справді любить свою старовину і радіє нею, коли вона відживає.

Будову доручено доброму знавцеві старовини, відомому архитектові Щусеву, який положив тут чимало своєї дійсно мистецької, пильної праці. Подякою за це було загалом признання, що церква стала дійсно такою, як-то була у княжі часи.

Коли взяти на увагу те, що зі старої будови зберіглося тільки дві бічних частини, а решта вся була в румовищах, то буде цілком ясно, як важким було завдання архитекта. Однак, розчистивши груз, він знайшов ще цілу підмуровку і встановив підвалини церкви. По тих старих слідах, та ще по старовинних зразках інших княжих церков на Волині, утворив гарну й величаву церкву, якою тепер хвалиться ціле овруцьке Полісся. Хоча ця церква схожа на грецьку базиліку, але в дечому має вона щось і наше, що видно з орнаментальних окрас.

Церкву в середині розмальовано й прикрашено численними фресками на зразок старовинних фресок XII віку у Новгородському соборі Спаса, а з дозволу Синода для іконостаса придбано навіть образи із того ж таки Спаса. Фрески й образи на стінах та варцабах малювали учні та учениці петербургської школи академіка Блазньова під його безпосереднім доглядом.

При реставруванні незруйнованих стін знайдено якісь написи, але перед тим, як мали розмальовувати стіни, ті написи перенято на дерев'яну огорожу коло церкви, а пізніше було відбито на осібних цинкових плитках і передано на збереження до церковного волинського музею у Житомирі.

Отак то Волиняки пробували підіймати свою славу бувальщину з мертвих руїн і те, що вже вдалося зробити, не можуть знищити ніякі сучасні негоди.

Натомісць, дуже смутне вражіння справляла могила князя Ігоря, що у трьох верстах від Овруча. Це досить висока й широка могила, на якій стоїть старий деревляний хрест, зрізаний написами відвідувачів. Могила ця була обгорожена деревляними штахетами, які в часі війни цілком погнили й розсипалися, через що історичну княжу могилу, разом із туристами, відвідувала й худобина, від чого, звичайно, могила втрачала свій мальовничий вигляд. Це вже було просто соромом для Овруча, але, як кажуть, весною 1920 року на могилі несподівано з'явився новий хрест, а на ній польський напис, який свідчить про те, що його поставили тут якісь польські легіонери, йдучи на Київ.

Справді повчаючий приклад !...

* * *

Багато є таких історичних місцевостей на нашій Волині, що варті пильної уваги, а всеж таки ні одна із них не має такого національного значіння, як Берестецьке поле, що над рікою Пляшевою, Дубенського повіту. Однак, не зважаючи на свою славу минувшину, воно довго перебувало майже у цілковитім забутті, подібно до того, як-то було забуто могилу князя Ігоря, що коло Овруча. Так то воно було із Берестецьким полем, де 30.000 славних лицарів зложили у нерівнім змаганні з ворогом свої чесні голови. Пам'ятне мусить бути це поле кожному із нас, бо то-ж про нього з таким сердечним болем говорив наш славетний Кобзар:

„Ой, чого ти почорніло,
Зеленее поле?
— Почорніло я од крови
За вольную волю.
Круг містечка Берестечка,
На чотирі милі
Мене славні запорожці
Своїм трупом вкрили“...

І, от віки за віками минали, і там, де колись були непролазні багнища, стало цілком сухо. Навіть вода у Пляшеві спала настільки, що ті місця, які були загачені козацьким тілом, стали родити золоту пшеничку... Отже, було так, що вже не один рік виходив на це поле з плугом наш злиденний гречкосій і спокійно собі дивився на те, як блискучий леміш виорював на верх цілі гори жовтої прапрадідівської кости. Ще майже перед самою війною згадували: „Було, отак вийдеш собі на поле орати, заставиш у борозну плуга, так він тобі аж гарчить, так по кістках скаче, перескакує... Нераз ці леміші повищерблюються, так

важко орати було“... Але орали, бо чого то тільки біда не зведить робити? І так, рік у рік, чим далі, тим усе більше й більше виорювалося тих прадівських костей, які скрізь і всюди валялися собі і тільки одні осінні вітри тужили над ними, та ще — плакало одне хмарне небо над ними...

Так було довго, дуже довго, аж доки не настав такий час, коли волинський народ з пошаною схилювся перед тим, що такий час тільки сліпо нищив. Сталося пробудження й почувся на могилах частий гомін прочанських юрб, полинули до неба тихі шепти поминальних молитов, що виривалися не стільки з уст, скільки із самих сердець наболілих. Зібрано роскидані скрізь і всюди прадівські кости й покладено їх в одну братню могилу, щоб уже віки вічні могли там спокійно спочивати. З того власне часу, як так стало, віджили всі дороги й доріжки, що йдуть до козацьких могил під Берестечком, бо вже нема такого села на Волині, де б не знали про них і де б не хотіли піти до них. Отже, сталося так, як-то в святім письмі кажеться, що — що „праведник не буває поруганий“, але, всеж таки, дивно трохи сталося воно це все...

Почалося з того, що на Козацькі могили під Берестечком звернув якось свою увагу відомий своєю „чорною“ діяльністю, архимандрит Почаївського монастиря, о. Віталій. Звичайно, говорячи про Віталія, можна багато чого згадати ще й про „Союзъ Русскаго Народа“, з яким він ніби-то був у згоді, але незапереченим фактом є те, що для справи національного пробудження Волині він зробив далеко більше, ніж уся передвоєнна волинська інтелігенція...

Отже фактом є те, що архимандрит Віталій перший заспівав над козацькими могилами „Вічну Пам'ять“ і перший вдався до Волянків із такими словами „Дивіться, ось ваша найбільша святиня!..“

Добре він зробив, чи зле, коли сказав ці слова, але вони мали своє значіння навіть тоді, коли Волянки, прокинувшись від гомону революції, лицем до лица стали проти того, з ким боролися прадіди. — Одностійність виборчої акції походить від Козацьких могил, що під Берестечком...

Перше, ніж узятися за справу впорядкування Козацьких могил, архимандрит Віталій постарався зробити їх власністю самого волинського народу, що було не так легкою справою.

До того ж часу Козацькі могили належалися приватним власникам, а саме:

- 1) М а н а с т и р щ и н а — велика піскувата могила біля самого села Острова, — належала сільській громаді с. Острова.
- 2) В о л и ц я — мірою 22 десятини, — належала окремому

власників. 3) Журалиха, а між нею і Волицею широкий дуг, належали дідичці.

Манастирщина — була розділена острівською сільською громадою на вузесенські смужечки, на яких косили сіно, а частково сіяли й збіжжя. Піскувата могила повільно розсувалася і ті кости, що були в глибині, весь час виходили на верх. Тут же, на яких пів метра в землі, цілими рядами лежали козацькі кістяки, поховані в спільній могилі, головами на схід. З одного боку Манастирщини проходить р. Пляшева, а з другого — пізніше прорізаний — широкий рів, який тепер має стільки води, що протягом цілого літа меле млин. Земля на Манастирщині пісна, а тому мало користна. Через це саме селяне охоче згодилися на те, щоби припинити дальшу оранку, а рівнож віддали й сусідні болота, сіножаті, взамін чого одержали такий же шмат придатної землі.

Волиця — це два лісові острівці, що належали галичанинові Ліскові і знаходяться між старою рікою Пляшевою і новим прорізаним ровом. Перший острівець є неначе продовженням Манастирщини так, що відділюється від неї тільки невеличким лужком. Берестецькі діди пригадують, що там колись протікала річечка. Цей острівець, кажуть, є таким, яким був підчас побовища, бо, на щастя, заріс густим лісом. На другім острівці також був колись ліс, але його вирубали, а земля на ній, як і на Манастирщині, мало користна. Обидва ці острівці, ще в 1909 році, куплені у їх власника за 4.200 карбованців.

(Докінчення буде)

Нові книжки.

4. Св. Тома з Аквіну і схоластика. Написав о. Др. Йосиф Сліпий, проф. теол. Видання „Богословії“ ч. 4. Відбитка з „Богословії“. Львів 1925, стр. 76. З портретом св. Томи. Автор написав отсю свою розвідку з нагоди 600-літніх роковин канонізації Томи з Аквіну. В той спосіб пам'ять, ім'я і працю великого вчителя католицького Западу звеличав він також у нашому народі. Не є се принагідний панеґірик для Томи з Аквіну, але глибша студія, яка кидає світло на розвій схоластики, на її „золотий вік“, на тодішні напрями в філософії і теології, а під кінець на вплив св. Томи з Аквіну на теологію Сходу. Розправа написана легко і займаючо. На кінці подано „показчик імен“.

Розвідці Автора нічого поважного не маємо закинути. Однак, якщо ходять о субтельности концепції, то либонь оправданий буде наш заміт: що Автор надто строго при-

держувався історичної перспективи. Освітлює історію, а розвідка вийшла би ще цікавіша і більш повчаюча, як — щоб він тут і там підніс деякі характеристичні подробиці, які загально читачів незвісні, а які нам, нинішнім людям (католикам), казали би порівнювати себе з Томою. Годіж тільки оправдувати — шліфувати — св. Тому, треба оправдувати й нас, щоб ми зорієнтувалися: де ми є в філіях життя? Так пр. Автор в „Закінченню“ тільки загально згадує, що „ті заслужені признання для св. Томи не повинні однак бути перецінюванням його заслуг і спонукувати тільки до безкритичного присвоювання собі його науки“, — але для читачів з певністю було би дуже повчаюче, колиб Автор подав зразок бодай головніших таких поглядів Томи, які нині вже перестарілі.

На стр. 59 згадує, що париський єпископ „Стефан Тампіє осудив на париській синоді (1277) 219 тез аверроїстів, а між ними й кілька Томи (*principium individuationis*)“. І тут дуже цікаво було би для читача знати: які се були тези? — Вдійсности еп. Тампіє мав повну рацію. Осуджені ним тези Томи були (між іншими):

n. 81: *Quod quia intelligentiae non habent materiam, deus non posset facere plures ejusdem speciei.* n. 96: *Quod deus non potest multiplicare individua sub una specie sine materia.* n. 191: *Quod formae non recipiunt divisionem nisi per materiam.* — Усі ті твердження основуються на змішанню логічного ряду з річевим, і виразно противляться св. Письму, бож св. Письмо говорить про Херувимів, Серафимів і т. д., ділячи ангелів на різні species, але в кожній species згадує множество осібяків, а св. Тома завсіди і всюди твердить: „*Quot angeli, tot species*“ (в одній species може бути тільки один ангел).

До того Автор — задля надто реверенціального оправдування Томи — затаює правду, й невірнo представляє його науку про непорочне зачаття Преч. Діви. Він пише (на стр. 68): „В догмі непорочного Зачаття Тома не дав розвязки, але в нього є вже елементи пізнійшої скотівської аргументації“.

Та вдійсности Тома розправляв про сю проблему (*Quaest. quodl. VI, art. VII*) з виразним заголовком (квєстією): „*Utrum liceat celebrare conceptionem Dominae nostrae?*“

І відповідає, що ні. „*Beata Virgo, quia nata fuit per commixtionem sexuum, sicut et ceteri; et ideo concepta fuit in originali peccato, et inde includitur in universalitate illorum, de quibus Apost. dicit ad Rom. V, 12: In quo omnes peccaverunt... creditur tamen in utero fuisse sanctificata, antequam nata.*“ Чи се ще не є розвязка квєстії? Чи можна яснійше вчити чогось? — Повинен був

отже Автор, якщо вже хотів також тут оправдувати Тому, навести: з яких приводів св. Тома так учив?

Наводження таких характеристичних подробиць було би для його розвідки — бодай на мою думку — більш корисне, чим ті численні й старанні нотки (які — бодай у нашій суспільності — відстрашують від читання книжки).

Одначе ті заміти не зменшують вартости студії, в яку Автор безперечно вложив багато праці й умілости.

Вона являється дуже побажаним збагаченням нашої літератури, в якій дотепер ще не було книжки про Тому з Аквіну.

о. Костельник.

Libri et documenta recentiora de Oriente. Видання „*Orientalia christiana*“ (Pontificio Istituto Orientale). Num. 16 за липень 1925. Стр. 283. Містить у собі цікаві для нас статті: Совітська родина (J. Schweigel S. J.); Географія Совітів (M. D'Herbigny S. J.); Болшевицька інвазія в Азії (Belloy S. J.); Найновіша орієнтальна церковна історія (G. Hoffmann S. J.); Documenta romana; Pont. Inst. Orientalium Studiorum; Programma examenum 1925.

Michael D'Herbigny S. J.: Après la mort du patriarche Tykhon. (По смерті патріярха Тихона). Видання „*Orientalia christiana*“. Num. 15 за червень 1925. Стр. 166. Говориться тут про „царгородський і московський патріярхат“, про „проект англікансько-православного вселенського собора“ та про „Греків і Москалів в Європі і в Америці“.

Як бачимо, Орієнт. Папський Інститут під предсідательством D'Herbigny-я поважно працює, та — на жаль — його орієнтація є радикально москвофільська, а не українофільська. Про се матимемо нагоду поговорити в „Ниві“ в 1926. році.

Александр Барвінський: Засновання катедри історії України у львівському університеті. У Львові 1925. Відбитка з „Ювілейного Збірника Наукового Товариства імені Шевченка у Львові в пятьдесятиліття основання“. Стр. 18.

Політика, двотижневий огляд національного життя. Виходить у Львові 10 — 20 і 25 го кожного місяця. Видає: В. Панейко. Редагує Комітет. За редакц. відповідає: Ю. Мудрак. Доси появилися два перші числа. Як видно з тих чисел, Редакція а) заступає радикально антибольшевицьку орієнтацію, б) її ціллю є не так політична боротьба, як політичне усвідомлення народніх верств. До релігії ставиться з пошаною; зі статтей загалом пробивається критичний консервативізм.

Стара Україна часопис історії і культури. Ч. VII—X. Часопис гарно видаваний і редактований. В сьому числі є дуже інтересні статті про відкриття середньовічних фресків у вірменському соборі у Львові, про повстання і ево-

люцію форм трехдільного заложення української церкви XII — XVII ст., про малярство закарпатської України (XIV—XIX ст.) і ин.

„Правда“ ч. 4. Чиїм ділом Церков. Накладом Марійського Тов. Молоді, Львів 1925. ст. 36.

Є це дальший випуск цілої серії брошурок науково-аполюґетичного змісту. Сей випуск — це переклад з *Apolog. Volksbibliothek* № 41. і воєв дуже успішно і переконуючо з усіма сектярами, котрі навчають, що Христос не оснував Церкви та на основі історичних свідочтв доказує, що Церква існувала вже в апостольських і поапостольських часах і що основником тої Церкви є ніхто инший лиш Христос.

Joseph Weigert „*Bauernpredigten in Entwürfen*“, Herder u. Co Verlagsbuchhandlung, Freiburg im Br. 1925., ст. 165, 8°.

Се збірка начерків проповідий для селян.

Василь Кучабський. Большевизм і сучасне завдання українського Заходу. — Національно-політичні замітки. Львів 1925. ст. 125.

У своїй солідній студії, названій скромно національно-політичними замітками, розкриває перед нами автор усю суть большевизму, його відношення до державности і націоналізму загалом а до українського зокрема, широко розписується про підбій України московськими большевиками, про наше державництво на Радянській Україні і ин. Автор, стоючи на укр. національно-державницькому становищі, вірно оцінює цілу большевицьку проблему, її идеолоґію, її тактику, її відношення до України і старається сильними аргументами отворити очі усім національно думачим Українцям на ту велитенську грозу, яка зі сторони большевизму гряде на Україну, — та примусити їх глядіти з погляду рації існування Укр. нації на большевицьку Росію не інакше, як на колишню царську. Завданням укр. Заходу — це не „орієнтація на Радянську Україну“, а творення й кристалізація укр. державництва, як тої реальної сили, котра в свою чергу принесе матеріяльну і об'єктивну можливість здобуття української держави.

Усім слабодухам, усім, що шукають лиш нових „орієнтацій“, усім, що задивлені у „велич“ наших гнобителів, радимо сю книжку конечно перечитати.

„Хліборобська Україна“, книжка пята. Рік 1924—1925 ст. 397. Відень, Видання Укр. Союзу Хліборобів Державників.

Зміст: 1. С. Ш е м е т: Микола Міхновський. Посмертна згадка. 2. Уривок із „Споминів“ гетьмана Павла Скоропадського. 3. Вячеслав Липинський: Листи до Братів—Хліборобів IV. 4. Проф. О. Одарченко: Основи номінальної валюти. 5. Генерал П. Залеський: Зав-

дання розумного і чесного правительства на Україні. 6. Вячеслав Липинський: З приводу статті ген. Залеського. 7. Д. Д—ко: Єлисавета Івановна з Скоропадських Милорадович. 8. Ір. Адам Монтрезор: „Дух нації“ і „дух землі“. 9. Вячеслав Липинський: Покликання „Варятів“ чи організація хліборобів? 10. З минулого: До мет Оляничин: Два листа Гетьманів Богдана Хмельницького і Івана Виговського до Курфюрста Бранденбургського Фрідріха Вільгельма 11. Посмертні згадки. 12. Біжучі вісти.

Всячина.

Кардинальський капелюх для нашого Митрополита. Довідуємося, що вістки про майбутню номінацію нашого Митрополита на кардинала мають поважну підставу. Додаткові вістки кажуть, що папа заміряє повірити нашому Митрополитови, як кардиналові, головний провід в акції зєдинення церковного Сходу з Римом. Митрополит мав би осісти в Римі Певна річ, що така особа на такому становищі була би дуже бажана. Одначе, оскільки знаємо, Митрополит не згодиться на се, щоби покидати свою митрополію. А ми цілою душею за тим, щоби нас не покидав. При нинішній констеляції Митрополит — для загального інтересу Церкви — більш потрібний тут, де унія є, ніж там, де про унію щойно розправляється.

Інша річ, що нашому Митрополитові кардин. достоїнство вже віддавна належитьсся. І колиб не такі політичні обставини, то він уже давно був би кардиналом. З огляду на те, що варшавський православний митрополит став „автокефальний“ (бодай *de nomine*), наші уніягські львівські митрополити властиво повинні би бути перманентно кардиналами. Тим престиж унії піднісся би в очах православного Сходу. Обосноване було би се ще й з того боку, що пересічно припадає 1 кардинал на 4½ міль. вірних. А що всіх уніятів є понад 8 міль., то вони — ясна річ — повинні би мати одного перманентного кардинала.

Новий шк. рік на нашому Богословському Виділі у Львові розпочався 16 Х. з торжественною Службою Божою. На 1 рік прийнято аж 60 питомців. Року 1920. обняли ОО. Василяни — з о. Дром Т. Галущинським, як ректором, на чолі — управу духовної львівської семінарії на протяз 5 літ. Сього року скінчився їх термін. Переговори з Митрополитом про дальше ведення дух. семінарії — не зна-

ємо, з яких причин — не довели до позитивного результату. ОО. Василияни уступили зі семінарії. Покищо остав тільки о. ректор. Т. Галушчинський, доки не буде іменованій новий ректор. Через тих 5 літ, в незвичайно тяжких і складних обставинах, під проводом Впрепод. о. Галушчинського, ОО. Василияни — се можна без пересади сказати — вели семінарію примірно, з питомцями обходилися по батьківськи, з ОО. Професорами дружно, і певно остануть у приємній пам'яті як питомців, так ОО. Професорів.

На тимчасового віцеректора семінарії іменованій о. др. І. Бучко, ректор „малої семінарії“; на духовника — о. Ст. Рудь, парох з Закомаря. Склад професорів зі світського духовенства остав той самий (за виїмкою о. сов. В. Садовського, котрий викладав обряди, які тепер викладає духовник о. Ст. Рудь). Спеціальна догматика, яку викладав о. П. Кисіль ЧСВВ, б. віцеректор, покищо vacat.

Тиждень зєдинення церков У Brüssel-i (в Бельгії) від 21. до 25 вересня с. р відбувся „тиждень зєдинення церков“. Взяло в ньому участь багато визначних личностей, котрі виступали як промовці зг. референти (кард. Мерсієр, православ. російський граф Петровський, єзуїт Тишкевич і ин.). Між ними був також наш Митрополит Андрій. Він відправляв для учасників Службу Божу і мав промову (третього дня), в якій підніс, що „Апостоли зєдинення повинні дбати про се, щоби Схід пізнав Захід, а Захід — Схід“, як також се, що православні церкви, зєдинившись з Римом, не то, що не зречуться свого православія, але тим саме спрецизують його і доповнять“. Перший бесідник, Balduin, говорив про методу зєдинення, і покликався на те, що ту методу папи (особливо Лев XIII) означили: не треба поширювати між східними л а т и н і з м у, тільки к а т о л и ц і з м, і треба їм полишити їх практики, звичаї, мову, культуру...

З отсим числом розсилаємо відозву Земельного Банку у Львові до громадян, щоби зложили — як „conditio sine qua non“ потрібне для нього доповнення капіталу. Відозва говорить сама за себе, подрібно ясуючи справу. Ми зі своєї сторони поручаємо отсю справу нашому патріотичному духовенству.

В справі священничого товариства. Повідомлюємо широкі круги духовенства, що апеляція проти розв'язання (поліцією) Т-ва св. Ап. Павла ще доси не поладнана. Давний Виділ Т-ва робить старання (через послів до сойму), щоби по можливості реактивувати давнє Т-во. Се був би найбільш бажаний вихід із ситуації, бо засновання нового Т-ва натрапляє на деякі труднощі. Також справа отсього нового Т-ва (св. Т. Андрея) є в ході, а що протягається, се не є вина членів основників. Зрештою всі важніші

справи тут у центрі, які мало би полагодити Т-во св. Ап. Павла, полагоджувались доси і полагоджуються під іншими титулами (з рамени інших організацій).

Отже нарікання на днях у „Ділі“ на львівське духовенство, начеб ніхто не журився справою станового священничого Т-ва, оправдане лише постільки, що отся справа дуже довго протягається.

На запити з провінції відповідаємо, що т. зв. „Організаційний комітет“ у Бишках (т. є. о. Роман М. Берест), який по всіх деканатах розіслав свою „Інструкцію ч. 1.“, не має ні к о ї повновласти зі Львова (ані від Ординаріату, ані від львівських священників). У Львові ніхто поважно не бере тої „Інструкції ч. 1“. О. Роман Берест зачав видавати „Ластівку“ (про яку була згадка в попередньому числі „Ниви“). Отся справа інша (вона похвальна і могла би вдатися, якщо б її вміло вести), а справа „Організаційної Комітету“ в Бишках знов інша, яка не видержує ні поверховної критики.

Податки. Пишуть нам деякі священники з провінції, що „санаційні“ податки переходять усякий резон, і просто роблять життя неможливим. Так н. пр. один наш парох, який має 66 моргів ерекц. поля разом з городом, заплатив в липні с. р. 986 зл. як о к о н е ч н о у с т а н о в л е н у суму податку. На се продав він 2 морги ерекц. поля. А в вересні дістав другий наказ, після котрого має ще заплатити 4609 зл. 14 с. (чотири тисячі шістьсот дев'ять зл.)...! Значить, треба би продати яких 6 моргів ерекц. поля, — разом 8 моргів від 66 — однорічний податок! (За 8 літ в такий спосіб парохія остала би „чиста“...). Що тут робити? Куди рекурсувати? Як?

Наша редакція, на жаль, не має фахових людей від нинішньої „системи“ податків. Тому відкликуємося до ширших кругів духовенства, щоби ті, котрі визнаються на таких справах, порадили своїм братам: як і що робити, дописуючи або до „Ниви“, або, якщо справа нагла, до „Діла“. Дбайте один за всіх, а всі за кожного! При сій нагоді мусимо висказати свій жаль і счудовання, що в останньому часі з провінції не маємо ніяких дописів про біжучі справи, про соборчики і навіть про місії. Чи життєва апатія аж так далеко доходить? У таких скрутних часах, той виходить на верх, хто більше напружується і не подається під ноги тягарів. Отже..

Оригінальний документ про Мойсея? В 1905 р. відкрив славний археолог Flinders Petri на горі Синай в руїнах старої єгипетської святині каменні таблиці, що походять з 1700. р. пер. Хр. Тому, що ті таблиці годі було перевести до Європи, зроблено точні їх фотографії. Щойно в 1916. р. попали вчені на ключ для їх відчитання. Зай-

мались ними професори Sethe, Eisler і Grimme. Недавно реферував у Берліні проф. Grimme вислід своїх студій. На його гадку синайські таблиці писані єврейським язиком. На одній з таблиць у трьох лініях міститься речення: „Настоятель святині дякує Гатхенфут, дочці фараона, за те, що його витягнула з Нілю і обсыпала ласками“. Сей настоятель подає також своє ім'я, яке звучить: „Мозес“. Др. Grimme припускає, що сей напис походить від біблійного Мойсея.

Якщо б се справдилося, так се був би перший оригінальний документ про Мойсея, і мав би неабияке значіння для св. письма Ст. Завіта.

Урочисте визнання автокефалії православної церкви в межах Польщі. Дня 17. вересня с. р. відбулося в Варшаві урочисте визнання автокефалії православної церкви в Польщі. На сю урочистість приїхали до Варшави відпоручники царгородського і румунського патріархів (інші православні церкви абсентувалися). „Томос“ (декрет) царгородського патріарха згадує, що київська митрополія канонічно ніколи не підлягала московському патріярхові. В 1668 р. московський уряд підкупом добився від патріярха Діонісія відступлення Москві прав зверхности над українською церквою, чого наступні патріярхи не визнавали, але нічого не могли зробити проти фізичної сили.

Тепер царгородський патріярх визнає православну церкву в Польщі автокефальною, накладає одначе на неї обов'язок, що Святу Хризму (Миро) має брати від царгород. патріярха. Так реферує справу „Духовна Бесіда“ (часопис Митрополита Діонізія). і ч. 19-20 ціле присвячене тій події і переповнене ілюстраціями з урочистости. Але часопис „На варті“ (ч. 9-10), який є речником чистої української православної церкви (проти обмосковлючої політики православних єрархів) закидає сій автокефалії, що вона канонічно не є обоснована.

Царгородські патріярхи два рази (1620 р. і 1685 р.) продали свою зверхність над українською церквою Москві. Отже „non dat qui non habet“. Українські єпископи в межах теперішньої Польщі від віків підлягали Київському митрополитові — отже треба було дістати згоду на автокефалію від сього митрополита. Таї треба було підтвердити автокефалію ухвалою Церковного Собору. Цікаво коментується тут наложений обов'язок побирання мира від царгород. патріярха.

„До сього часу Св. Миро для наших церков варилося у Києві, при Митрополії, і це було доказом її фактичної незалежности. Тепер це право присвоїв собі Константинополь, знов таки без згоди Митрополита Київського, який може протестувати проти цього на підставі канонів (8 прав.

III Всел. Соб.; 39 прав. VI Всел. Соб.; 81 пр. Карфаген. Соб.). Чому Константинополь висунув таку умову — зрозумімо, пригадавши історію запровадження автокефалії у Босно-Герцеговинській Церкві 1880 року. Тоді також Константинополь виговорив собі від австрійського уряду право на достарчання Св. Мира, і побирав у цей спосіб 58000 піястрів щорічної контрибуції. Православного населення тоді було у Боснії і Герцеговині в 8 раз менше, ніж тепер у Польщі (673000 православних у 1895 р.), — тож знаючи фінансову скрупульозність Греків, можемо сподіватися, що тепер контрибуція буде пропорціонально більша.

Царгород, як історія свідчить, завжди робив добрі інтереси на всяких автокефаліях...

III. Всемосковський церковний Собор у Москві. Його обради почалися 1. жовтня с. р. і тривали кілька тижнів. На Собор прибуло 327 делегатів, з яких тільки 88 єпископів. Метою скликання собору було стремління об'єднати різні течії московської православної церкви.

Собор дискутував над питанням висшої церковної управи і прийняв резолюцію митрополита Серафима про цілковите зліквідування патріархату в Московщині. Висшим правлячим органом церковної влади в Московщині, згідно прийнятій резолюції, має бути Церковний Собор. Серед важких питань, вирішених III Всемосковським Собором, є також постанова про затвердження автокефалії Української Православної Церкви, проголошеної в травні місяці с. р. в Києві.

Собор виніс крім цього постанову оголосити у всіх церквах Московщини анатему автокефалії Православної Церкви в Польщі.

Конференція православного духовенства балканського півострова. На Атоні в скорому часі має відбутись конференція православного духовенства балканського півострова. Мета конференції: зближення балканських народів через церкву, спільний фронт проти большевицького атеїзму і боротьба з різними сектами.

Червоний кат примірно покараний. В одному париському часописови помістив (у вересні с. р.) свої враження з подорожі по совітській Росії звісний публіцист N. Beraud. Мав він нагоду стрінутися з Дзержинським, б. начальним комісарем Чека, якого весь світ знає як „червоного ката“. Та стріча відбулася в психіатра. Особу Дзержинського Beraud так описує: „Се чоловік вповні подібний до інших людей, тільки вираз його лиця дещо більше солодкий. Його губи виражають велику ввічливість — подібно, як ціла його стать, трохи похилена. Мав він у погляді отсю діточку ясність, котра питама правдивий жорстокости без первнів розкошування і без первнів милосердя, жорстокости абстрактній, жорстокости фанатика. Очи князя Альби.

Над очима чашка сплюснена майже поземно з вершками вух і так сказати би, що його комуністична віра і ревність ката звалились йому колись на голову наче цегли. Дистував без пристрасти, певний своєї віри“.

Дзержинський спокійно оповідав при чаю про свої діла. „Через чотири роки міг вступати з найбільшим спокоєм, до тюрем, де цілі родини просто вили і заломлювали руки. Міг вступати, нічого не відчуваючи, крім вдоволення невимовно фанатичного сумління.“ Ніколи не відчував ні жалю, ні тривоги, ні викидів совісти. Але раз сталося щось такого, що потрясло його душею — так, що вже не може позбутись того страшного враження. Було се „одного рана другої зими“. Супроводив під „стенку“ сиву жєнщину, котра весь чась безнастанно плакала і благала його о ласку. Просто „боялася смерті“. В моменті жєнщина впала на коліна, хопила долоню Дзержинського і обціловувала її. Піднесли її насильно і пігнали в дальшу дорогу. Ішла, ридючи без перерви. Але в тому моменті Дзержинський завважав нагло, що жєнщина була дивно подібно до його матери. Всежтаки не завагався ні на хвилинку і велів її розстріляти.

„Від сего часу — реферує справу французський публіцист — отєя жєнщина перєслїдує його. Він не може відорвати її від свого життя; вона завсїди перед ним, супроводжєє його на кождім кроці. Не може спокійно ані спати, ані працювати“:

„Ось саме тому — пояснював Дзержинський — тепер завсїди ходжу до лікаря.“ В тому місці хтось із десятиох присутних кинув запитання: „Може се викиди совісти?“ А Дзерж. відловів з нахабністю: „Ні! я тільки хорий. Я не маю викидів совісти. Якби треба було, я зділав би ще раз те саме. Але, докторе, благаю вас, звільніть мене від тієї змори“. — По вислуханню того д. Beraud, як сам оповідав, вже не міг подати руки Дзержинському, і вдав, що не бачить його простягнутої долоні...

Cui bono? — Читаємо число „Народної Просвіти“ (ч. 7. Львів, вересень 1925), орґану Тов-а Просвіта“ і не можемо вийти з дива. Питаємо себе, для кого властиво цей орґан редагується? Миж все були переконані, що так, як і саме Тов-о „Просвіта“ має на меті гуртувати коло себе якнайширші круги передусім селянства, так рівнож і орґан цього Товариства повинен все мати на увазі ці круги. Та одначе бачимо дивну і незрозумілу для нас в цім згляді — скажім — непослідовність! Бо і як инакше назвати факт, що пр. Тов-о „Просвіта“ поручає своїм читальням на рати бібліотеки, із готовими вже списками книжок, між якими знаходяться видання таких авторів як: Кунов, Кавцький, Ахеліс, Лункевич та инші. Якщож додамо ще, що у всіх

навіть мініатюрних бібліотечках (ціна до 25 зол.) ці видання є „обов'язково“ уміщені, так справді не знаємо, в якій цілі це робиться?!

Годіж прецінь тут припустити звичайний тільки недогляд!

Чи ж рекламування і то між селянством таких творів, які своїм змістом та формою нагадують такі науково-доказані мудрощі, як „був час, коли на світі не було ані релігії, ані Бога“ — лежить в інтересі Тов-а „Просвіта“ і покривається із світоглядом цих мас, які має заступати це Товариство? — Чи може в лоні Управи Товариства наступила яка „перегрупіровка“ світогляду, — чи може ці книжки поручається сільським читальням тільки тому, що вони припадають на складі порохом, бо ніхто їх у місті вже не хоче читати?! Якщо так, то передусім Тов-о „Просвіта“ повинно закинути методу йти „на село людей дурити“, а між поручуваними собою виданнями, повинно би помістити також і видання от хочби й найбільше поширеного у нашому народі Марійського Тов-а молоді, так як не забуло помістити і інші видання, призначені для молоді, із допискою „необхідні у кожній читальні“.

Авторекляма. Випишемо слідує місце з православної „Духовної Бесіди“ ч. 15 — 16 з с. р. без усяких змін тексту:

„Римо-католицький біскуп кс. Міхалкевич півтора місяця обізвав Волинь, яка уявляє собою суцільне православно-українське море, серед якого лише де-не-де попадаються маленькі католицькі островки. Півторамісячне перебування католицького біскупа серед православного моря.. це дуже знаменне й цікаве явище. І тому не дивно, що співробітник газети „Kurjer Warszawski“ цю подорожжу дуже зацікавився і звернувся до біскупа Міхалкевича з запитанням, як поводитися православної людності підчас його візитації. Відпопідь біскупа Міхалкевича співробітник „Kur. Warsz.“ передає так:

„Поведінка православної людности, як і православного духовенства перейшла найбільші мої надії. Процесіями виходила ця людність мені назустріч. Сільські вулиці висипані піском, тріумфальні брами, на рангухах і килимах ікони. Православна дівтора співає „Rote“, і „Jeszcze Polska nie zginęła“. Чи чув хто щось подібного?! Не легко було промовляти до православної людности. Вистерігався я робити пропаганду. Слухали переймаючися проповіддю.. Унії вже тамошні люди не хотять. З певністю вже до неї не вернули би. Тамошний православний нарід, склонюючися до повороту віри своїх батьків (!!!) або взагалі „сіажає“ до католицької релігії (!) бажає чистого (щоб так виразитись) католицизму (!!). „На польську віру“ — так кажуть, а знаємо ми, що це зна-

чить. То вже не унія. Майже всі церкви в візитованих мною околицях — то бувші католицькі костьоли. **Думаю, що не довго вже удержаться вони як православні церкви.** Тяжіння тамошньої православної людности до **чистого католицизму** є аж надто очевидне (!!!). Повторюю: я вистерігався (?) з найбільшою скропулятністю всякої пропаганди. Зрештою непотрібна вона. Я говорив: Моліться, **щоби як найскорше Господь дав світові одну вівчарню і одного пастиря.** І тільки всього“.

Огож то раз те „сіа́женіє“... Чи не засильне воно, і ще готове роздусити?..

Ми певні, що при тих привітах, тріумфальних брамах т. д. жандарми мали багато роботи.

Маляри в Югославії вертають до поганства. З Югославії повідомляють, що в комітаті Бараня, яка перше належала до Угорщини, а тепер належить до Югославії, населення повертає до поганства. Сталось се через те, що Сербі прогнали звідти протестантських проповідників. Тепер населення почитає сонце за Бога, як тому 1000 літ. Також божкови Гадурови приносять в жертву білі коні. Провідником обновленої поганської віри є Маляр Юрій Оош.

Малярське міністерство довідавшись про се, інтерв'ювало в Білгороді, щоби лихови зарадити. От до чого нині доводить шовінізм у політиці!

Рух проти многоженства між Турками. Часописи подають з Константинополя, що до турецького парламенту внесено проєкт про знесення многоженства.

Жидівська статистика. На підставі найновішої статистики виходить, що Жидів на цілому світі є 14.163.542 (1%, цілого людства). В Європі є їх: 9,232.576 (або 2.1%), в Азії 596.622 (або 0.1%), в Африці 425.253 (або 1%), в Америці 3,844 089 (або 2.1 %), в Австралії 24.002 (або 0.4%). В поодиноких європейських державах найбільший процент Жидів: в Польщі 10.4%, на Україні 6.9%, на Литві 7.6%, в Румунії 4.8 %, в Німеччині тільки 1%, в Австрії 4.6%.

Проповіді! В слідуячому році хочемо дальше печатати проповіді в „Гомілетичній частині“, додаткові до „Ниви“. Просимо, щоби нам уже тепер присилати красні зразки проповідий чито принагідних чи цілі циклі. Добре уложені й викінчені проповіді будемо — по можності — ремунерувати.

Гроші! Гроші! і ще раз гроші! Не просимо о ніякі надзвичайні датки — хочемо і домагаємось, щоби кожний наш передплатник вирівнав свої залежності (вказ — на чеку — залучений до сього числа). Наша каса зовсім порожня! Саме тому примушені ми відложити печатання ч. 11 — 12 „Ниви“ аж на грудень у надії, що доти призбираємо стільки гроший, щоби покрити кошти.

Адміністрація.

Від Управи свящ. кооп. „Власна Допомога“ у Львові.

1) Поклик до всего П. Т. нашого Духовенства.

Всечесві і Високопреподобні Отці!

Ідучи на зустріч Вашим бажанням готовимося до великих транспортів церковного світла на різдвяний сезон — з виключенням всяких посередників, прямо з фабрики. Тому зголошуйте негайно Ваші замовлення, — замовляйте всі, бо в спільноті сила!*)

В замовленнях треба подати: а) які свічки пожадані (стеаринові, піввоскові чи воскові?), б) в якій кількості kg., і в) якої величини (2, 3, 4, 6, 8, чи 12 на 1 kg.). Докладних цін іще не можемо подати; по можності будуть вони найнижші, а в кождім разі не висші, чим де інде. Просимо о грошеві задатки!

Всі замовлення будемо реалізувати прямо з фабрики за післяплатою — по відчисленню присланого задатку.

Приступаємо до діла з повною надією, що Всч. і Впр. Отці будуть зі світла і нашої обслуги вдоволені. Колиби однак мимо волі, винятково, трапилася в транспортах яка неточність або й похибка, тоді чим скорше просимо віднести до нас, а ми вже полагодимо справу. Замовлення приймаємо найдалше до 25. листопада с. р. Тому конечний поспіх!

2) Членські справи:

Всіх Всч. і Впр. Отців, які ще не є нашими членами, запрошуємо конечно вписатися до нашого Товариства. Вписове 5 зол., членський уділ 20 зол. платний в разі потреби в довільних ратах. Підписуйте декларації і присилайте їх чим скорше! Друки декларацій на жадання висилаємо.

Уділову книжечку вислали ми вже кождому членови, який в цілости або бодай до половини вплатив декларований уділ. Хтоби однак до тепер її не одержав, зволить

*) Неслушні є заміти деяких душпастирів, що їм не потрібно спроваджувати світло, бо їх парохіяни покривають самі світляне за потребовання церкви жертвами в готових свічках. Таких парохій треба повчити, щоби вони, не розуміючи інтересу, не переплачували за лийкий товар, не давалися визискувати чужим або й ворожим для нас торговцям і сим не ділали на шкоду нашого власного економічного дорібку. Гріш, киданий непотрібно в чужі кишені, нехай краще остане в місцевій кооперативі або й у власній захристі, яка також може продавати вірним свічки на жертви. Тут не будуть жертвуючі визискувані, гріш остане в наших руках, а церква дістане солідне і порядне світло. Сій організаційній праці треба вже раз дати почин.

віднести до нас. Рівнож просимо справдити, чи ціла вплата сума зазначена в уділовій книжечці. В противнім разі просимо вступити з книжечкою до нашого бюро в цілі вписання рештуючої квоти.

Всіх наших членів, які вплатили щойно половину декларованого уділу, просимо о вирівнанні залягаючої другої половини.

3) Виказ членів (дальше):

4. о. Олександр Бучацький, Львів.
5. о. Маріян Ярема, Львів.
6. о. Др. Ярослав Левицький, Львів.
7. о. Ілярій Олянович, Лисиничі.
8. о. Симеон Біленький, Львів.
9. п. Роман Левицький, Львів.
10. о. Володимир Домет Садовський, Львів.
11. о. Дмитро Семчишин, Львів.
12. о. Іван Туркевич, Львів.
13. Др. Мирослав Янкевич, Львів.
14. о. Корнило Загайкевич, Рудно.
15. о. Іван Голічек, Осердів.
16. о. Теодор Савойка, Селиска.
17. о. Онуфрій Чубатий, Шили.
18. о. Микола Щепанський, Шляхтова.
19. о. Петро Казанівський, Нивиці.
20. о. Іван Винницький, Залісці.
21. о. Лукіян Січинський, Мшана.
22. о. Юліян Дзерович, Львів.
23. о. Омелян Горчинський, Львів.
24. о. Володимир Ясеницький, Радичі.
25. о. Михайло Лада, Львів.
26. о. Іван Шевчик, Болохівці.
27. о. Олександр Зубрицький, крил., Перемишль.
28. о. Лев Курманович, Запитів.
29. о. Др. Гавриіл Костельник, Львів.
30. о. Богдан Еліяшевський, Зашків.
31. о. Євстахій Слівінський, Перемилів.
32. о. Іван Тимків, Рахня.
33. о. Дмитро Гординський Антонович, Кульчиці.
34. о. Єронім Моравський, Орове.
35. о. Лев Юрчинський, Добромірка.
36. о. Теодор Серединський, Биків.
37. о. Ізидор Ганкевич, Усте еп.
38. о. Юліян Галькевич, Рожанка.
39. о. Северин Метелля, Люблинець.
40. о. Олександр Хтєй, Доброгостів.

4) Видавництво:

На л. Замовлення висилаємо слідуючі книжки:

а) „Історія христ. Церкви“

о. Д-ра Я. Левицького, учебник для середних шкіл,
ціна 2 80 зол.

б) „Біблійні Образи — перші початки науки релігії“

о. С. Біленького, для I і II класи народних шкіл,
ціна 1 25 зол.

в) „Наука віри в біблійних оповіданнях“

тогож автора, для III класи народних шкіл,
ціна 2 50 зол.

При гуртових замовленнях даємо опуст.

Замовлення, письма і гроші слати на адресу:

Кооператива „Власна Допомога“

Л Ъ В І В,

вул. Домініканська 11. II поверх.

Позволяється печатати.

Львів, дня 30 жовтня 1925.

Бачинський ген. вік.

Кравецька робітня

Теодора Голіяна

спеціаліста в роботах для одягів духовенства.

Поручаємося П. Т. Духовенству при обнові
зимового одягу.

Львів, вул. Куркова 25

II поверх.

Редактор-видавець О. Д-р Гавриїл Костельник.

З Друкарні Ставропігійського Інституту.

До Впр. і Всеч. Духовенства!

Відклику Земельного Банку Гіпотечного у Львові до громадян у справі доповнення акційного капіталу до 1 мільона золотих ні один священик не повинен поминути без належного відгому.

Таке доповнення основного капіталу вимагане державним законом (ще австрійським).

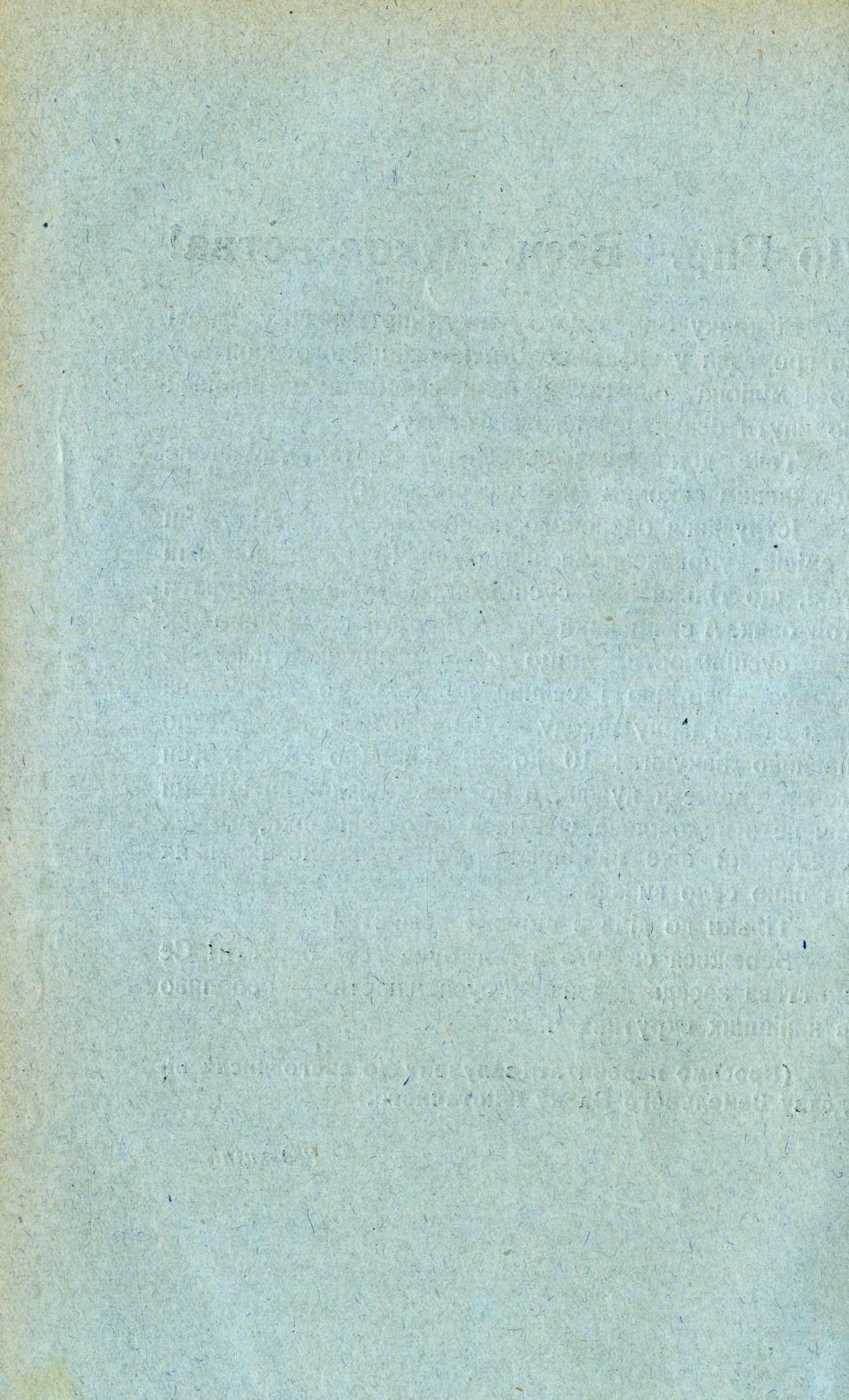
Існування саодиного нашого банку з девізовими і емісій. управліннями загрожене! Обставини нині такі, що тільки ціла суспільність може виратувати той банк. А священики мають доступ до найширших мас суспільности. Якщо отже священики не возьмуться енергійно і сейчас до діла, то воно — на наш сдид і нашу шкору — не вдасться. Коже село повинно закупити 10 до 20 акцій (по 26 зл). Хоч тепер грошева нужда, а прецінь при добрій агітації річ не є неможлива. Свідчать про се парохії, в яких священики вже назбирали навіть більше акцій, як на одно село випадає.

Тільки до діла з вірою і ревністю!

Бережися сам, то й Бог буде тебе берегти! Се життєва засада для нашої суспільности — особливо в нинішніх екрутних часах.

(Просимо перечитати залучену до сього числа відозву Земельного Банку Гіпотечного.)

Редакція.

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Адреса Редакції і Адміністрації
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Як їм треба	361
Боротьба проти словянського богослуження <i>о. М. Н.</i>	372
Моральне зло <i>о. Др. Г. Костельник</i>	382
Берестецьке поле <i>К. К—ський</i>	388
В справі маєткового податку <i>о. Й. Гев.</i>	391
З апостоляту Східної Церкви	394
Грецька літургія у св. Петра в Римі <i>Домст.</i>	396
Звіт із Загальних Зборів Т-ва катехитів <i>о. Ал. Бучацький</i>	400
Місія в Ціневі <i>о. Й. Логинський</i>	401
Від Управи свящ. коол. „Власна Допомога“ у Львові	403
Нові книжки	404
Всячина	406
Гомілетична частина	

Передплата на 1926 р.

виносить **15 зол.** (в твердій валюті се виносить **около 5 доляра**). Для заграниці 2 доляри.

Завважуємо, що передплата для краю, визначена в злотих польських, буде відповідно змінятися, як відношення злотого до доляра. Якщо вартість злотого піде до гори, то передплата буде дещо танша в злотих, але дорожша в долярах. Якщо ж буде інфляція, то буде саме противно.

Просимо всіх П. Т. наших довжників негайно вирізняти свій довг, який для нас нині представляє тільки половину своєї вартости з огляду на упадок вартости злотого.

Просимо також чимскорше прислати якусь частину титулом передплати на 1926 р.

В 1926 р. „Нива“ виходитиме в збільшеному об'ємі

о $1\frac{1}{2}$ аркуша (8 сторін) на одно число.

Сам часопис виходитиме в об'ємі $2\frac{1}{2}$ арк. з постійним додатком, де печататимуться тільки проповіді, а він обійматиме 1 арк. (16 стр.). Вже маємо кілька збірок красших проповідей, але просимо, щоби всі, котрі мають готові збірки проповідей, зголосилися до нас. Осібною книжкою видавати проповіді нині просто неможлива річ (хиба для банкрутства), а так при „Ниві“ буде можна що року випечатати около 50 проповідей (і похоронних і недільних і святочних).

Вже маємо кілька інтересних статтей для 1926 р. Але щоби лектура в „Ниві“ була різноманітніша, просимо близшу і дальшу провінцію о статті на часі, дописи — тощо.

Всім П.Т. Передплатникам бажаємо **красшого й лекшого Нового Року.**

Редакція й Адміністрація.

місячник присвячений церковним і суспільним справам

Ч. 11 12 Львів, за листопад і грудень. 1925. Рік XX.

ЯК ЇМ ТРЕБА.

Се в нас загально і не віднині звісне, що польські ідеолоґи так про нас пишуть, як їм треба.

Ідеолоґи політичні і церковні — без різниці. Ми по-дрібно знаємо отсю їхню ідеолоґію, знаємо її властиві мотиви, і вже навіть не реагуємо на поодинокі нові виступи її речників. Бо і пощож? Для нас се непотрібне, бо й без того „все“ знаємо й розуміємо. А для польських ідеолоґів? Маємо про них утверджену думку: що вони своїх поглядів не змінять, хочби й ангел з неба проговорив... Отже шкода паперу!

І тепер ми не звертали би уваги на один такий новий виступ, якби він не був „перед загрозою“.

В праському німецькому „Katholiken — Korrespondenz“ в ч. 10. з с. р. на стр. 213 — 217 є стаття „Kirche und Schisma in Polen und Russland“, яку написав Ks. Dr. Jan Korzonkiewicz з Кракова. Що становище польського ідеолоґа не може бути для нашої церкви прихильне, се для нас самозрозуміле. Але сей автор у своїм засліпленню іде аж так далеко, що нашу церковну унію не уважає за унію (коли слово „унія“ відносить до нашої церкви, то завсіди його пише в знаках наведення).

* *

Пригляньмося аргументації польського ідеолоґа за порядком. Передаватимемо зміст його статті зовсім вірно, характеристичні вирази, звороти, речення й цілі уступи перекладатимемо таки слово в слово. Насамперед заявляє автор, що справа навернення схизматиків (автор завсіди так їх титулує) є саме тепер в актуальному стадії. З яких причин? 1) Тому, що схизматичні церкви під большевиками є в стані поступаючого розкладу, і здається, що вже недалеко той час, коли вони, знесилені, під ударами большевицького терору і большевицького лукавства розпадуться в порошок. 2) В широких масах схизматиків, особливо тих, що заселяють „креси“ Польщі, даліше живуть католицькі традиції, де вони під грузом і попелом вимушених схизматичних форм даліше жевріють, і тільки треба принуку дати, щоб це

живе бажання повороту до обнять правдивої Христової церкви розгорілося в огонь рішучого навернення.

Наші завваги: 1) В дійсности годі говорити про цілковитий розвал православних церков під большевиками. Тільки історична православна церква розвалилася, а на її місце приходять інші церковні організації, які на жаль не зближуються до католицької церкви, але саме віддаляються. З того видно, що в дійсности в Росії між православними нема нахилу до католицької церкви, бо якщоб був, то консолідація по розкладі історичної православної церкви повернулася би в напрямі до католическої церкви. А доля католическої церкви під большевиками зовсім незавидна. Католики, як доносять часописи, позбавлені духовенства, а православні під тим оглядом лексераються. Отже всі шанси на поширення католицизму в Росії і на Україні можуть бути обчисленні тільки на тих католических місіонерів, що прийдуть „із зовні“. Але большевики не хочуть впускати католических місіонерів, і в питання: який російський уряд їх впустить — особливо польських місіонерів? Ось у тому „суть річі“. Радше отже про сю кардинальну трудність повинен був автор „фаховець“ від східного церковного питання, поінформувати західні католическі круги, чим дурити їх польським „mierzyć się na zamiary“.

2) Автор, як йому треба, признає католицькі традиції навіть широким масам православних... А коли йому інакше треба, то навіть нам уніатам відмовляє католическі традиції (зри низше!).

Таки по дурному говорить він про „вимушені схизматичні форми“ (т. є. обряд), бо грецький обряд був „іскони“ обрядом Русі, а уніатам московські царі накидували тільки православну віру, але не обряд. Нелогічність автора оправдує лиш те, що він говорить із темного незнання і з „освяченої“ ненависти до грецького обряду. (І — подумайте! — саме такий чоловік виступав в ролі ідеолога поширювання „унії“!! Як він глибоко співчував з інструкціями Апост. Престола, що місіонарі між східними мають визначатися глибокою пошаною східного обряду і любов'ю...)

Отже поле до праці вже отверте. А хтож має працювати на ньому? Очевидно, що польське духовенство — „в першій лінії“.

(Переповідаємо далі зміст статті автора).

За тим усе промовляє: і географічне положення і племенне посвоячення і дійсні відносини. Хто вірить, що доля народів залежить від божого Провидіння, сьому трудно не згодитися на се, що боже Провидіння також тому помогло Полякам знов досягнути свою незалежність, щоб вони стали

свідомі свого історичного посольства: бути носіями світла для Сходу. Католицький клир Польщі вірить у се, має якнайліпшу волю, і кличе: *Eccce adsum!*

Доси не повинно би бути (як думає автор) ніяких ріжниць у поглядах на справу місіонування схизматичного населення Польщі і совітської Росії. Але инакше справа стоїть, коли розходиться про середники і шляхи до ціли.

Тут автор подає одну замітку, яка для читачів у Польщі була би вповні зайва (як він сам каже), але для читачів зовні Польщі вона потрібна. Зовні Польщі часто порушується т. зв. руське або українське питання, одначе майже тільки під національно-політичним оглядом, а воно заразом включає в собі також визначно релігійну, зглядно віроісповідну проблему. Здається, що забувається, що Русини (Українці) з польської провінції, котра колись звалася „Східна Галичина“, майже виключно належать до греко-католицького обряду, так звані унії, т. зн. вони є католиками, котрі признають папу і покинули схизму, але задержали греко-славянську літургію, юліанський календар, жонатє духовенство тай инші многі звичаї зі своєї схизматичної минувшини. (Отже памятайте, браття, що в очах сього ідеолоґа католицизму наша грецько-славянська літурґія се схизматична рештка. Для нього все в нашої церкві схизматичне, що не є латинське.)

Дивуватися треба, що Рим не засуспендує такого письмаки, котрий явно важиться противорічити всім енциклікам і буллям наслідників Ап. Петра. Автор підозріває, що на „Западі“, скільки разів говорять про отсю греко-уніятську церкву, завсіди піддаються маленькому обманови, начеб ся церква ген наскрізь у всіх частях, у всіх подробицях зрівнялася з латинським Заходом. З того приводу часто повстає змішання понять, бо в Польщі, коли про „унію“ пишуть і говорять, то мають на думці саме оту греко-русько українську форму сполуки з Римом, а на „Западі“ під „унією“ схильні розуміти сполучення з Римом наскрізь у всіх подробицях. Видно, що принята термінологія не є доволі точна. Галицька „унія“ радше заслуґує на назву „асиміляція“. І тому, коли якийсь Поляк пр. скаже, що він не є приклонник „унії“, причім він, звичайно, може розуміти тільки оту українсько-руську форму унії, то на Западі дуже легко можуть його так зрозуміти, начеб він загалом був ворогом якогонебудь сполучення Сходу з Римом.

Наші завваги: О, бідний той „Запад“, коли йому такі лекції дають!.. На Западі хіба тільки темний хлоп не знає, що греко-уніятська церква чи в нас, чи в самій Італії, чи в Румунії має свій питомий обряд, і що воно

і з природи річи і на підставі відвічних папських рішень саме так має бути, а інакше не може бути. Знає про се й Ks. Dr. Korzonkiewicz, і саме тому на тім місці дуже крутить: „es will nämlich scheinen“, „man scheint“, „mir will nun stets der Verdacht aufsteigen“... Але се тільки гра для нього, а ціль: вмовити в Запад „хоробу“ — себто: польський погляд на унію. Насамперед вмовляє в Запад, що унія могла би чи повинна би бути те саме, що латинство (бо ніби так собі Запад унію уявляє...). Зараз додає, що наша галицька унія не є то саме, що латинство. І з того заключає: що наша унія не заслуговує на назву „унії“, тільки „асиміляції“...

Значить, що наша церква не є наскрізь католицькою, що ми є тільки півкатоликами і т. д. Отже Запад не повинен дивуватися, що Поляки є ворогами такої „унії“... Се пісня для нас не нова!

Одначе нове для нас, що польські ідеологи відмовляють нам уже не тільки назви „католик“, але й „уніят“... а оставляють тільки назву „асимілянт“ (вониж неструдимі з вишукуванню щораз нових назв для нашої церкви!).

Ми знаємо: чому. Їм треба назви „уніят“ для нового стилю уніятів на Підляшшу...

Обрядові різниці існують у Христовій церкві від апостольських часів. До східного роздору була єдність між церквами тільки в справах віри і обичаїв, а не і в обрядах. На всіх уніонних соборах, у всіх декретах папів, у всіх догматиках під унією розуміється єдність у справах віри і обичаїв, а не також у обряді: „non ut latini, sed catholici fiant“ (Лев XIII) Аж по 1800 + х літах Ks. Dr. Korzonkiewicz вишукав помилку у Христовій церкві, і навчав, що для поняття й факту унії треба взяти нове мірило: не єдність у вірі, але єдність у обряді. Єдність у вірі з задержанням свого обряду — се тільки „асиміляція“. Щойно єдність у обряді — се унія. Значить, що автор ставить обряд понад усе в релігії, що суть католицизму міститься в обряді. А се вповні виразне обрядове ідолопоклонство... І такий автор (небавом до сього прийдемо) має лице називати нас Українців „обрядовими ідолопоклонниками“!... Сказано: пишуть про нас, як їм треба.

По такім „переконуючим“ засуванню справи автор уже отверто признає, що в дійсности в Польщі є такі круги, котрі явно і без обиняків виступають проти такої „унії“, якою є наша, і заявляються за тим, щоби схизматиків, замість щоб з них робити греко-русько-українських уніятів, зараз і безпосередно навертати на латинський обряд. Як доказ для оправдання сього становища наводять, що схизма переповнена такою ненавистю до Риму (ов! а „ка

толицькі традиції“ де поділись?!... як їм треба!), що без основного внутрішнього перевороту навернення не дасться подумати, а сей внутрішній переворот тільки латинський обряд може спричинити.

Тай говорять (каже автор слово в слово) проти унії схизматиків через ту „унію“ деякі дисонанси, котрі не допускають до переведення повного і зовсім внутрішнього сполучення тих решток „унії“, які заселяють колишню Східну Галичину. (Отся штучна і неграматична мова значить стільки, що наша унія й сама не є унією, що в ній є „дисонанси“, які не допускають до повного златинщення нашого обряду; як отже через таку „унію“ навертати православних на правдиву унію т. є. на латинський обряд?).

Перший з тих дисонансів, котрий є дійсно характеристичною ознакою всіх церков Сходу, міститься в переціннюванню обрядів. Доґма там уявляє собою тільки щось підрядного, а за суть релігії вважається обрядовість. У западній церкві з розвитком релігійного життя повстають також нові відправи та форми культу, а перестарілі й пережиті несуттєві культурні звичаї вимирають. А в східних церквах релігійне життя втілене, ба навіть закріплене в прадавніх формах, і кожний східний обряд уважався за свій найвизначніший обов'язок: заздрісно пильнувати чистоти й ненарушимості обряду. Отсе своє обрядове „ідопоклонство“ схизматики, коли наворачуються на „унію“, задержують далі. З того пояснюється той ляк і страх, який часто спостережується при „уніях“, щоби тільки за богато римського не влізло в „унію“ і щоб їм не занечистило обряду. Богато Русинів-уніятів під час світової війни, коли знайшлися в Росії, почувалися куди ближчими схизмі, як латинській церкві, бо вони бачили там подібний обряд до свого.

Наші завваги: І знов тільки сліпа ненависть до східного обряду і темне незнання оправдують автора, що він змішує, чого доктор теології не сміє змішувати. Щось иншого є розвій мови, творення нових слів (після потреби) з елементів і в дусі тоїж мови; а щось иншого є перемога сусідської мови над даною мовою (пр. коли наші прості люди замість „вини“, „тепер“, „вже“ говорять „дзісяй“, „тераз“, „юж“; а польські хлопці по наших селах коли говорять „огеркі“ замість „огуркі“ і т. ин.). Така мова, котра підпала під депресію сусідської мови, є в стадії ломання, німецького копання, а не розвитку*). Аналогічно річ мається з обрядами. Вірменський обряд у Галичині тому, що під депресією латинського обряду цілком

*) Запозичуємо собі сей повчаючий примір з „Діла“ ч. 255 з с. р.

засимілювався з латинським, через те не розвинувся, але в и р о д и в с я, у п а в.

Польський ідеолог називає нас „обрядовими ідолопоклонниками“ з того приводу, що ми ще настільки дорожимося грецьким обрядом, що не хочемо піти за галицькими Вірменами аж до останньої мети... Дивні претенсії! Се якесь таке, як колиб якийсь китайський ідеолог називав і н д о п е й ц і в „расовими ідолопоклонниками“ з того приводу, що Європейці не хочуть щоби їх „біла раса“ перетворилося в „жовту“... Га, трудна рада! Європейці зжилися зі своєю расою, і життєвий закон каже їм боронити свої раси, чи їм добре з тим, чи ні — але то прецінь їх річ!

Якщоб придержуватися мірила, яке видвигнув польський ідеолог унії і католицизму, то не знати: хто вишов би більшим „обрядовим ідолопоклонником“ — Схід чи Запад? Певна річ, що сам Ks. Dr. Korzonkiewicz є визначним „обрядовим ідолопоклонником“, як се ми вже виказали.

А як справа мається з латинським Заходом? Вправді, в перших віках християнства Запад брав літургічні форми від Греків. Одначе тоді обряди щойно витворювалися в церкві, і така уягливість Западу супроти Сходу зрозуміла. Брав жеж Запад від Греків весь культурний їх дорібок, форми світської поезії і філософії і т. ин., отже нічого дивного, коли й у церковному життю Запад взорувався на Греках.

Але відколи латинський обряд скристалізувався і вистилізувався, то він, щоби послужитися словами автора, „заздрісно пильнує своєї чистоти“. Не бере з грецького обряду нічого, хоч було би що брати. Атже грецький культурний дорібок загалом є „копальнею золота“ для Западу, а скарби грецького обряду є плодом того самого грецького духа. Чому н. пр. не прийняти би латинському обрядови благословення Найсв. Тайнами підчас Служби Божої, величавого обряду Йорданського водосвяття, чудових великопостних відправ, акафистів (замість сухих літаній), панахид, або хочби тільки „вічная пам'ять“, „плотію уснув“, „Христос воскрес“ і т. ин.?

Виходило би після мірила автора, що на Западі — *sit venia verbo* — панує не менше обрядове „ідолопоклонство“, як на Сході... Та ні, бо автор має своє польське „*to co inne*go“. До латинського обряду він відносить зовсім инше мірило: не щоби один обряд брав елементи й форми з другого обряду, але... що латинський обряд сам у собі розвивається. Се правда, одначе під тим оглядом нам, галицьким уніям, безперечно належить вінок першенства. У нас — саме тому, що таким ідеологам, як Ks. Dr. Korzonkiewicz, удалося „вмовити недугу“ в давніший, а по-

декуди і в теперішній наш клир — вічно товчеться питання: що би нам ще нового ввести в обряді — не тільки своєрідного, але й латинського? І в двох останніх століттях введено (а опісля деякі знов усунено) в нас мабуть більш як 100 інновацій.. А однак сей пливкий стан ми вважаємо за слабкість, яка загніздилася в нашій церкві, а латинську церкву хвалимо за те, що її обряд наче з ґраніту, і не уступає хочби як сильному подувови вітру.

Після немудрої (а властиво нещирої) засади автора виходило би, що найсовершенішими христіянами є протестанти, бо в них властиво нема літурґічного обряду, і що неділі співають собі нові пісні... Ог скільки дурниць наплів автор у кількох реченнях! Але се привилей незнання і сліпої ненависти.

А хочби взяти й історію, то й тут виходить справа цілком навпаки. Поляки, хоч були під Росією більш як 100 літ, нічого не приймали з грецького обряду. А Українці під Польщею? Навіть православні (митрополит Могिला) приймали деякі латинські обрядові елементи та форми — про уніятів і не говорити. Хто отже більш „заздрісно пильнує чистоти свого обряду“? Хто більший „обрядовий ідолопоклонник“?..

Здамо собі справу, що наші висновки з преміс автора зовсім не є по його думці. Для латинського обряду він має зовсім інше мірило, як для грецького (звичайна річ у таких ідеологів). Грецькому обрядови він не признає права жити, і саме тому проголошує його за „обрядове ідолопоклонство“. Ось про се йде!

Другий з тих дисонансів (продовжує автор) бачуть інші у тому, що в „унії“ мається тільки імлісте й неясне поняття про **п р и м а т п а п и**.

На думку багатьох Русинів унія є властиво союзом між двома рівнопоставленими, але ніколи поворотом блудної овечки під правову батькову силу. Папа се майже те саме, що володар двох самостійних держав, котрі є сполучені персональною унією: св. Отець вправді є головою також уніятської церкви, але під у слов'я м, що він має зберігати (achten) її обрядову і дисциплінарну автономію. Вони є вправді католиками, але з застереженням, що вони в наслідок (своєї) унії не почувуються звязаними (підчиненими) в тій хвилі, колиб папа не придержувався поставлених ними умовій. На підставі такого поняття про примат слідує той безумісний сепаратизм на полі церковного законодавства і літурґічного життя.

Н а ш і з а в в а г и: Щось є в річи в тім, про що тут автор говорить. Але се не є наслідком нашого поняття про папський примат, тільки наслідком р і ш е н ь с а м и х

папів. І автор, замість щоб нас очернювати перед католицьким Заходом, повинен би властиво звести боротьбу в самому Римі з самим Апост. Престолом, щоби він змінив своє правне відношення до нас східних католиків... Атже самі папи і вселенські собори називають і уважають нашу унію правдивою унією — проти волі і розуміння Кс. Dra Korzonkiewiczа з Кракова! Папські декрети на вічні часи затвердили обрядову і канонічну автономію східних церков. І коли в канонічному кодексі пише, що канони, які не є загальної природи, не відносяться до східних церков, так се не ми, східні, диктуємо Апост. Престолові, але сам Апост. Престол про се рішає. А чому саме так рішає, а не в дусі Кс. Korzonkiewiczа?

Се має свою добру рацію. Виходило би з писання Кс. Korzonkiewiczа, що папський примат (повнота влади) є зв'язаний обрядовою і канонічною автономією східних церков, бо св. Отець є признаний головою тих церков під „услівам, щоб він зберігав їхню обрядову і канонічну автономію“. Позвogliamo собі ставити запитання: Чи Св. Отець не є аналогічно зв'язаний супроти латинської церкви? Чи западна церква не ставить папі ніякого услів'я перед тим, заки його признає за свою голову і піддається йому? А щож значить ісповідання віри папів при їхній інтронізації? Значить, що папи зобов'язуються боронити єства церкви, т. зн. віри і будови церкви, а до будови церкви належить також обряд *).

Вдійсности се услів'я не так людське, як річ еве (сього сама річ домагається). Без католицької церкви нема папи, а католицька церква на Заході органічно від віків злучена з латинським обрядом — так, як на Сході християнські церкви злучені зі своїми східними обрядами. Отже?... Грецький обряд у відношенню до папи є з природи річи на рівних правах, як і латинський: мають вони своє святе право буття-життя. А папи не є на те, щоби котрийнебудь з них руйнувати, але саме противно: щоби їх зберігати в їх стилі і чистоті. Ба, але Кс. Dr. Korzonkiewicz не хоче видіти грецького обряду, і саме тому скрито висуває вимогу, що папа титулом свого примату не є обов'язаний зберігати грецького обряду...

А колиб отсю вимогу віднести також до латинського обряду? Авжеж, що вийшло би *horrendum*... Отже? Навіть божя повнота влади має свої обмеження: що грішне або немудре, сього Бог не може зділати. Аналогічно всякий

*) Вправді папа стається головою церкви тим самим, коли заявить згоду на свій вибір. Одначе се *inclusive* розуміється, що він уже тепер має ту віру, якої ісповідання зложить при інтронізації (атже нестолик не може бути вибраний на папу).

людський суверенітет в обмежений — не людьми, але річ а м и.

Ks. Dr. Korzonkiewicz пише дуже нещиро, доцільно неясно — щоби „в мутній воді риби ловити“. „Wenn es nach der Meinung so manches Ruthenen ginge, so wäre Union eigentlich ein Vertrag zwischen zwei Gleichstehenden, mit nichten aber eine Rückkehr verirrter Schäflein unter die rechtmässige väterliche Gewalt“.

Точний інтенціональний сенс автора без усякого сумніву є такий (про се свідчить цілий тенор його статті): Русини думають, що їм унія дає якісь своєрідні права супроти папи, а вони є тільки блудною овечкою, яка не має нічого до говорення.

Требаж було, о. авторе, якщо (широ) говорити, і справа для кожного була би зараз зрозуміла. А так, от бачите, скільки треба писання, щоби річ прояснити!... Автор підсуває нам, що ми про себе (чи може про наших єпископів, що заключали унію) думаємо, начеб ми були „рівнорядні“ з папою.

Ну, таких немудрих у нас нема, котрі не розуміли би, що папа є на світі тільки один, а ми є його підданими в церкві. А коли ми є підданими, то як можемо бути рівнорядними з ним? Ми не привикли думати навіть суперечними в собі категоріями — для потреби... Зате в нас усі без виїмку думають, що наш обряд є рівнорядний з латинським супроти папи, як се самі папи в своїх декретах завіди признають, а ми з правного боку се вже пояснили. Але в Кракові, як показується, думають, що папа є виключною власністю латинського обряду, і тому грецький обряд — ніби за посередництвом „примату папи“ — повинен піддатися латинському як „блудна овечка“...

От у тому між нами різниця! А ми, як показується, доходимо до неї всіми дорогами, якими веде нас автор у своїй статті.

Дальше наводить автор ще дві слабости „Унії“.

1) Русини твердять, що „такий сепаратизм“ (розумій: задержання грецького обряду в катол. церкві) є конечний, бо саме він відбирає схизматикам страх, начеб навернення до Риму означало zarazом златинщення (обряду). Та на жаль, як підчас московської окупації Східної Галичини показалося, саме подібність обряду улекшувала „Massenabfall der „Unierten“ (і духовенства і світських).

2) „Ferner könne der geistige und sittliche Zerfall innerhalb der ruthenischen Kirche über den der hochwürdigste Herr Bischof Chomyszyn von Stanislawow in seinem letzten Hirtenbriefe in so bewegten Worten Klage führt, als Beweis angeführt werden, dass die sogenannte Union wenig Dauer und

Nutzen verspreche". (Розуміється, сей „атут“ не смів хибувати!).

Про одно й друге в нас (авжеж і в „Ниві“) уже так багато писалось, що зі спокійною душею ідемо далше. Доходимо до заключення автора, яке він перебирає з „Gazet i Kościeln-oj“ (ч. 26 з 1925 р.), що уніонні змагання польського клиру „можуть і повинні поступати тільки по лінії латинського обряду“.

А тепер — по таких „юридичнім“ викладі — автор хоче подати пояснення біжучих фактів. В тій цілі перебирає він статтю з варшавського „Przegląd Katolicki“ (ч. 32 з с. р.), який, як автор каже, виходить під оком кард. Кавковського. Там згадується, що порішення щодо методів католицької місії між православними залежить від Апост. Престола. Ми (т. зн. Поляки) не сміємо а ріоті бути проти так званої „унії“, якщо св. Престол буде за нею. Зрештою св. Престол може, оминаючи латинізм і „унію“, вказати катол. клирови ще й иншу дорогу. Здається, що теперішній св. Отець вказав на таку дорогу, даючи нашим єпископам на кресах відповідні вказівки і повновласти. (Все, що діється під церковним оглядом на кресах, тут хитро-мудро приписується св. Отцю, начеб то дійсно все випливало з його „motu proprio“. І сей аргумент „не завадить“!).

Нова форма сполучення схизми з церквою (читаємо далше в статті) мала би полягати в тому, що поодинокі схизматичні парохії, коли вони навертаються до св. церкви, інкорпуються під юрисдикцію одної з тамошніх латинських єпархій при повнім збереженню їхнього східно-славянського обряду.

Латинський єпископ поставить за пароха в такій парохії конвертита священика того самого обряду. В той спосіб сполучено з католицькою церквою вже багато парохій (як твердить автор), а се звязь, яка обіцяє бути куди сильнішою, ніж була би т. зв. „унія“. Отся нова форма унії (се вже правдива унія, й тому автор не пише її в знаках наведення!) супроти тої другої настільки корисніша, 1) що вона новонавернене, колись схизматичне населення хоронить перед погубними фільоукраїнськими політичними тенденціями русинського духовенства (отож того!) і 2) zarazом ділає на російські маси народу (russische Volksmassen) притягаючо, бо вони просто фанатично привязані до свого обряду, „wogegen sie dem ruthenischen Ritus wenig Vertrauen und Gefallen entgegenbringen, da derselbe von den Vorschriften und Zeremonien der russischen Kirche be-

deutend abweicht". (От чого ми дочекалися! І се для нас нове!

Поляки, які перед Заходом від віків оскаржували нас, що ми не є правдиві католики, бо не хочемо допустити до цілковитого злятинізування нашого обряду, тепер — бо так їм тепер треба — оскаржують нас, що наш обряд не має притягаючої сили для православних тому, що він злятинізований! Над тим треба нам глибоко призадуматися!

Дальше читаємо в статті, що ідея місіонування виключно в латинському обряді не є на місці. Схизматики так упереджені до латинського обряду, що „треба буде ще багато підготовлюючої пояснюючої праці, заки широкі маси схизматиків піймуть красу і глибину латинської літургії“.

І ось остаточна ціль: перетягнути православних на латинський обряд, щоби їх спольонізувати.

Про унію Поляки від віків мріяли і тепер мріють тільки як про місток до тої їх остаточної ціли.

Наша галицька унія перечеркнула їх рахунки, тому вона для них не є правдивою унією. А на нову форму унії, яку тепер стали практикувати на кресах, покладають усі надії, що вона буде таким містком!.. що вона є тільки „підготовляючою пояснюючою працею“... Тому вона добра і висша від нашої унії.

Під кінець стаття згадує, що деякі круги на Западі є тої думки, що Поляки є головною перешкодою при навертанні східних схизматиків тому, що вони мріють тільки про латинізацію і послідовну польонізацію тих схизматичних слов'янських племен. Стаття збувається того закиду тим, що твердить, що отся думка є ложна, (сеж найлекший спосіб опрокидання!), як також тим, що радить польським кругам так поступати, щоби не давати позорів, які оправдували би отсю думку...

Алеж у дійсности буває зовсім инакше! От у часописи „Przegląd Wileński“ ч. 18 з с. р. в статті під титулом „Dzikie obyczaje“ ks. Wincenty Godlewski, білоруський священник лат. обряду, нарікає на польських священників у Віленщині, що вони так бойкотують білоруських католических священників, що не хочуть разом з ними сидіти при столі навіть на празнику в чужому домі... Тут не може розходитися про обряд, отже про що розходиться польському клирові?

Стаття, яку Dr. Korzonkiewicz перебрав з варшавського „Przegląd Katolicki“ кінчає закидом проти польського правительства, яке утруднює місійну роботу між схизматиками тим, що „схизму на кресах бере в оборону“!

Хто би таке подумав?... А однак з того видно, що польський клир має охоту ще більш радикально взятися до навертання православних, як і правительство. Ми поважно сумніваємося в тривкість і користь такої унії, котра повстала би методом політичного „видушення“, а не: духового навернення.

Конець кінцем ціла стаття, якою виступив Ks. Dr. Kozonkiewicz перед загрозою, недвозначно утверджує правдивість тої думки, яку стаття назвала „ложною“. Все інше тільки гра слів, для якої нічого не значить оперувати навіть противорічностями, якщо головна ціль каже, що „так треба“.

Редакція.

Боротьба проти словянського богослуження.

(Історичний фрагмент).

На кожній проскомидії поминаємо між іншими Святими також св. словянських Апостолів Кирила і Methodія. На жаль не у всіх наших богослужбових книгах випечатані в литійній ектенії ці два великі імена. А однак не повинно би їх хибнути побіч імени св. священномученика Йосафата. Бо як каже проф. Возняк, діяльність геніяльних братів Кирила і Methodія є епохальною в історії Словян, особливож нас Українців. Вони то дали початок нашому словянському богослуженню, від них датуються розвій словянського письменства на українських землях — очевидно — з введенням християнства.

Здавалосяби, що поширенню християнської віри між поганськими народами будуть пособляти в першій мірі наслідники тих, що до них сказав Ісус: „шедше убо научитеся языки...“ На жаль, в історії словянських Апостолів бачимо саме противне. Якось незрозуміла ненависть заволділа людьми, навіть церковними врярами; святителі стали богоборцями в фанатичній боротьбі проти словянського богослуження.

Звісно, що властива апостольська діяльність двох солунських братів зачинається на словянських областях около 863 року. Тоді то саме князь велико-моравської держави Ростислав післяв послів до византійського цісаря Михайла III з просьбою, щоби сей прислав йому місіонарів, які навчили би моравський нарід християнської віри в зрозумілій

для них мові. Можливо, що Ростислав міг мати побіч релігійних цілей ще й політичну. Моравія під церковним оглядом зависима була від пасавського єпископа, а під політичним оглядом князь з різним успіхом боровся проти зависимости від франконського короля Людвика Німецького. З Баварії приходили німецькі місіонарі; однак нарід не горнувся до них, бо не розумів латинського богослуження. Отже можливо, що Ростислав бажав мати не лише своє, дома вчене духовенство, але також богослуження на рідній мові, яке ставилоби заперу припливови духовенства з Німеччини. А попасти в нову зависимість не було чого побоюватись; Візантія була толерантніша, бо не накидувала грецької мови, ані при церковній звязи якогось народу не посягала по політичну зверхність над ним. Зрештою Візантія була далеко від Моравії.

Вибір впав саме на двох солунських братів. Оба вони знані були на цісарськім дворі. Старший Методій по десятилітній військовій службі постригся в черці. Молодший Константин одержав високу освіту в Царгороді; там став учителем реторики в найвисшій школі. Оба вони опісля були вислані до Хазарів на Крим як місіонарі. Значить, місійна праця не була їм чужа. Але для них ясным було, що успішна діяльність між Слов'янами вимагає того, щоб до них звернутись у слов'янській мові. А що вони знали добре мову Слов'ян, серед котрих жили, себо солунський говір болгарської мови, то ж на тій мові задумали вони покласти початки слов'янського письменства*). Треба було передовсім утворити слов'янську азбуку. Звісно, що її утворив Константин. Дуже імовірно, що се була кирилиця, а не т. зв. глаголиця. Опісля переклав Константин євангеліє т. зв. апостол, парамейник та ще може дещо. І з тим вибралися брати у велико-моравську державу. Перша доба їх епохальної діяльності тревала около 3 і пів року. Т. зв. панонські житія Кирила і Методія (написані імовірно котримсь з їх учеників) і італійська легенда *Vita s. Cyrilli* згідно оповідають про їх діяльність в Моравії, що вони „coeperunt parvulos eorum litteras edocere, officia ecclesiastica instruere...“ Значить, вони були справдішими учителями, ширили просвіту, гуртували учеників в школі, де не лише *parvuli*, але й дорослі училися слов'янського письма. Та школа мала дати і ширше образования, а не мала виключно на цілі приспособлювання кандидатів до духовного стану, бо тільки малу їх часть опісля свячено в Римі. Певна річ, школа, яку оснували Кирило і Методій у Моравії, а опісля і в Панонії, коли перебували там гостями в князя Коцеля,

*) Михайло Возняк: Старе українське письменство.

стояла на церковній основі; на церковних книгах учили читати, як і у нас давнійше вчили на часослові і псалтирі. Окрім того учили вони також своїх учеників церковної відправи. В життю Кирила читаємо: йь скорѣ же кѣсь црковьнымъ чинъ прѣложь наоучи оутреници, часокомъ, вечерни, пакечерници и таниѣи слоужьбѣ.*) Очеvidна річ, треба було вже там на місци довершити перекладу прочих церковних книг, щоби було можна звершати згадане цілодневне богослуження.

Ся богоугодна діяльність стала сіллю в очах латинського (німецького) духовенства в сусідній Баварії. Почалось від відомих метод: доноси, наклепи і очернення перед апостольською Столицею на солунських місіонарів. *Audacter calumniare semper aliquid haeret*. Тодішній папа Николай I. вівзав обох мужів до Риму, щоб справу вияснити. Рівночасно і політичні обставини в моравській державі несприятливо складались для діяльності Кирила і Методія. А саме король Людвик Німецький за благословенням папи вирушив походом проти Ростислава, поклав його так, що Ростислав мусів признати над собою зверхність Людвика. Очеvidно, тепер в його державі взяли верх впливи німецькі, неприхильні словянському богослуженню. І серед таких обставин годі було думати про яку-таку нову церковну організацію.

В межичасі, як браття були в дорозі, помер папа Николай. Його наслідник Адріан II. прийняв обох братів дуже торжественно, як згідно оповідають панонські житія та італійська легенда, бо вийшов аж за місто з множеством народа ім на зустріч. Вониж принесли зі собою мощі св. Климентія. Та не лише св. мощі були причиною такого торжественного прийняття. Були ще інші. А саме в Царгороді по замордованню цісаря Михаїла III 867 р. його наслідник старався знова навязати з Римом зносини, зірвані Фотієм. Отже усунув Фотія, а Ігнатія привернув на патріарший престол. І тепер новий цісар посилав делегацію до Риму зі звідомленням про новий стан річий в Царгороді. Дуже імовірно, що оба солунські брати прибули до Риму разом з цісарським посольством. Ся обставина вияснялаби нам те незвичайне прийняття, якого брати зазнали в Римі. „Без сумніву се посольство крім акту формальної куртуазії мало на меті поладнання деяких важних спірних питань між обома церквами, що лишилися по усуненню Фотія. Також одні з спірних питань доторкало Болгарії“.*) А саме там князь Борис по офіційальнім прийняттю християнства був підчинений зверхности папи. Папа вислав був там двох легатів.

*) Jagić Entstehungsgesch. d. Kirchenslav. Sprache.

*) І Франко: Св. Климентій в Корсуні, записки Н. Т. ім. III. том 60.

Але ті занадто самовладно поводитись, проганяли з краю грецьке духовенство тому, що воно жонателе... На зажалення князя папа відкликав їх звідтам. Але при іменуванні нового архієпископа прийшло знов до непорозуміння між папою і князем так, що сей задумав відмовитися від зверхності папи, а звернутись до Царгорода. Значить, при поладнанню дразливих питань залежало папі мати якнайбільше прихильних людей, а тим більше таких впливових, якими без сумніву були Кирило і Методій. І в тій то атмосфері, так би сказати, взаємних уступств папа Адріян II узнав обох братів прововірними і одобрив словянське богослуження, хоч що правда, з деяким обмеженням. „Unus vero hic servandus est mos, ut in missa primum apostolus et evangelium legantur lingua romana, postea slovenica“. (Jagić op. cit.) Так отже пам'ять св. Кирила і Методія на завсіді і нерозривно зв'язана з першим виступом словянського писаного слова на всесвітню сцену, з першим затвердженням його рівнорядности з „великими язиками“, як сказав цісар Михайло в листі до Ростислава, себто з культурними мовами Європи.*)

Звісно також, що Кирило властиво Константин, вступив в Римі в монастир прибравши ім'я Кирила і там в коротці помер 869 р. Методій лишився сам. Байдужа для нас річ, чи папа тепер висвятив Методія на єпископа, чи трохи пізніше, а саме на просьбу панонського князя Коцеля, що мав свою столицю десь над Болотним озером в нинішній захід. Угорщині. Бо і в Панонії апостолував Методій. Річ характеристична, що хоч там були німецько-латинські священники, були латинські костели, ба, історично певні дати є, що в р. 865 сальцбурський єпископ Адальвін був на дворі князя Коцеля та тогож року посвятив багато костелів в полуд. Панонії, то вкоротці по тім Коцель дуже радо витає в себе Методія та допомагає йому до поширення словянського богослуження в своїй державі. А яким кривим оком дивилось на сю діяльність Методія німецьке духовенство, видно з письма з року 870. призначеного для франконського короля. Се так зв. авісбурський анонім, в яким застерігається право авісбурської дієцезії до Панонії. Незвісний по імені автор пише між иншим таке: „quidem graecus Methodius nomine, noviter inventis schlavinis litteris, linguam doctrinamque romanam atque litteras auctores latinas philosophice superducens vilescece fecit“... А далі „nova orta est doctrina Methodii philosophi“. [Цитую за Ягічем op. c.]. Значить, мусіло дуже поширитись словянське богослуження в Панонії від першої гостини обох ще братів у князя Коцеля, як то вони щойно перший раз удава-

*) І. Франко, op. cit. стр. 240.

лися до Риму, бо тільки жовчи напсувало якомусь благочестивому ревнителю „отеческих преданій“. Тепер же, коли Методій прибув до Панонії в характері єпископа, латинські єпископи постановили насильно знищити його. Те, що читалось дотепер в панонських житіях, а саме про негідні напасти на Методія та про його ув'язнення, бралося „cum grano salis“. Але віднайдені перед тридцятьма літами т. зв. льондонські папські *regesta**) не то що potwierджують вістку подану в житію, але ще докладніше малюють нам тернистий шлях, яким мусів ступати Методій в поширюванні Божого слова серед Слов'ян у зрозумілій їм слов'янській мові. З тих то реґестів довідуємося, що Методія, мимо того що він був висланий апостольською Столицею, баварські єпископи безправно ув'язнили, вивезли до Баварії і насильно держали його у в'язниці через три роки. Папа Іван VIII. вислав 873 р. легата Павла, єпископа з Анкони, до баварських єпископів, витикає їм остро їх несправедливе поступовання супроти Методія, жадає повернення його знов на його єпископський престол, а їх самих суспендує, аж доки вони лично не оправдаються в Римі. Дальше довідуємося з тих реґестів, що в тім же році папа вислав письмо до пасавського єп. Германріха. В тім листі називає його бішеним за се, що той єпископа Методія мучив в'язницею, держав його серед острої зими і непогоди під голим небом, а на зібранні єпископів побив його батоґом!! Справді, сумна картина нетерпимости німецьких єпископів. Рівночасно папа перед королем Людви́ком застерігає для апостольського престолу виключне право до панонської дієцезії.

Побіч тої ворожнечі єпископів склались і політичні події, не сприяючі діяльності Методія, бо король Людвик вдруге вирушив війною проти Ростислава. Сей спершу боровся успішно, але пізніше його близький свояк Святополк в зрадницький спосіб видав його Німцям. Король засудив його на смерть, але „в дорозі ласки“ лише осліплено його і запроторено в монастир, де він і помер. Сі події сталися ще перед ув'язненням Методія. Може саме тому баварські єпископи важились на той насильний акт, що не стало могутого Методієвого покровителя. Святополк віддав цілу Моравію Франкам чи там Німцям. Ті понасаджували всюди своїх урядників та військові залоги. Але Святополкови таки не довіряли; тому держали його осторонь від рідного краю. Тимчасом у моравській державі зачав змагатися народний гнів проти наїздників; в кінці вибухло явне повстання проти Франків. Провідником того руху став якийсь духовник Славомір. А не малу роль відіграло також релі-

*) Archiv f. slav. Philologie. IV.

тійне питання, коли панонський переказ каже, що Моравяни німцькыа попы, иже жикаху кх нхх, не приаюше нмх, нх кохх жоуше на на, изгнаша кыа. (Jag. o. c.). Се був відрух проти нахабности чужого духовенства, що ворожо відносилось до словянського богослуження. Тепер дозволили Франки вернути Святополкові до вітчизни надіючись, що він опанує ситуацію в краю. Однак запах рідних піль та борів поділав на нього наче чарівне евшан-зілля; він станув на чолі Моравян і прогнав Франків з краю.

Саме десь в тім часі Methodій вернув з в'язниці на свій архієпископський престол. І він далі ревно став продовжувати апостольське діло, а його противники свою роботу робили: знова висилали доноси до Риму на Methodія, піддаючи в сумнів його правовірність, а рівночасно в краю очернювали його та підкопували його повагу. Таким робом знов втягнуло папу в круг боротьби проти словянської літургії. Хиткий Святополк був нерішеним, по чийй стороні стати. Тому він вислав від себе до Риму якогось пресвитера Івана, щоб поінформувати папу про релігійну боротьбу в його державі. Сей пресвітер був родом з Венеції і очевидно прихильник латинського обряду. Легко догадатись, в яким освітленні він представив папі діяльність Methodія. Впрочім се видно з листів, які після того папа вислав до князя Святополка і до самого Methodія. В листі до князя між прочим папа остерігає, щоб твердо стояти при науці, якої учить *sancta romana ecclesia*, а не давати послуух жаждному иншому навчанню. „*Si autem aliquis vobis, vel episcopus vester vel quilibet sacerdos aliter adnunciare aut praedicare praesumpserit, ... falsam doctrinam abicite.*“ А дальше папа таки поіменно каже, про чью правовірність побоюється. „*Quia vero audivimus, quia Methodius vester archiepiscopus ab antecessore nostro, Adriano scilicet, ordinatus vobisque directus, aliter doceat, quam coram sede apostolica se credere verbis et litteris professus est, valde miramur.*“ Значить, йому самому видаються дивними всі наклепи на Methodія. Тогож таки року, се є 879, папа вислав до Methodія лист, в котрім читаємо: „*Audivimus, quod non ea, quae sancta romana ecclesia ab ipso apostolorum principe didicit et cotidie praedicat, tu docendo doceas et ipsum populum in errorem mittas. Audivimus etiam, missas cantes in barbara hoc est in sclavina lingua. Unde iam litteris nostris per Paulum episcopum anconitanum tibi directis prohibuimus, ne in ea lingua sacra missarum solemnina celebrares sed vel in latina vel in graeca lingua.*“ (Jag. op. cit стр. 57.)

Неясною є отся заборона з покликанням на мнимий лист папи до Methodія з року 873, бо в реєстрах ніде нема згадки про такий лист. Можна би хіба догадуватися, що тоді, коли папа так енергічно унявся за Methodієм у ба-

варських єпископів. Методій зложив папі через згаданого єпископа Павла якісь приречення в справі словянської літургії. Але крім того Методієви закидується ще якісь єреси. Чи каменем „преткновенія“ було *Filioque*, не знаємо напевно. Досить, що такпише *papa male informatus*. Очевидно, взиває Методія якнайскорше удатись до Риму, щоби там оправдався із зроблених йому замітів.

Методій се зробив. Там перед папою Іваном VIII. *coram fratribus nostris episcopis* — як читаємо в листі папи до Святополка з р. 880. — визнав символ віри так, як сего учить св. церков і як передали шість вселенських соборів. І папа одобрив правовірність Методія та відсилає його назад в мирі *ad regendam commissam sibi ecclesiam Dei*. А що до словянського богослуження, то так само одобрив, хоч з певними обмеженнями, як се вже зробив був його попередник. „*Litteras denique sclaviniscas a Constantino quondam philosopho repertas, quibus Deo laudes resonant, iure laudamus... Iubemus tamen, ut in omnibus ecclesiis terrae vestrae propter maiorem honorificentiam evangelium latine legatur et postmodum sclavinica lingua translatum in auribus populi latina verba non intelligentis adnunciatur.*“ З другої же сторони папа зробив уступку латинській партії, бо завзятого противника Методія і словянського богослуження. Віхінґа, висвятив на єпископа з додатком: „*Et si tibi et iudicibus tuis placet missas latina lingua magis audire, praecipimus, ut latine missarum tibi solemnia celebrentur*“ — лише до князя на кінці згаданого листа.

Сей Віхінґ тепер на таким впливовім становищу ще більше підюджував Святополка проти Методія та підкопував його повагу як архієпископа в краю. А навіть допускався такого діла, що фалшував листи нібито від папи до князя, звернені проти Методія та його діяльності. Методій був змушений звернутись з зажаленням до папи на злобну роботу Віхінґа. Рівночасно просив папу о вияснення, чи справді папа писав який лист до Святополка, звернений проти нього, або чи давав які тайні інструкції Віхінґові щодо обмеження Методієвої діяльності. В році 881 папа в листі до Методія демаскує кертичу роботи Віхінґа, заявляючи виразно, що „*neque aliae litterae nostrae ad eum directae sunt, neque episcopo illo palam vel secreto aliud faciendum iniunximus et aliud a te peragendum decrevimus*“. (E. Caspar, M. G. Epp. VII). Отже ледви в рік по згаданім вище торжественнім папськім бреве, яке одобряло і словянське богослуження і діяльність Методія, як архієпископа Моравії і Панонії, сей мусів знова зводити тяжку, нерівну боротьбу з засліпленими ненавистниками словянської літургії. Тим тяжша була отся борба, що противник не перебирав в середниках; кожде, хочби як невідне оружжя, було для нього добрим. Методій не

зражувався; він подорожував в місійних цілях поза границі моравської та панонської держави. Переказ каже, що **Методій** зайшов до якогось поганського князя, що княжив як **Вислафъ**. Далше в житію говориться, що **Методій** займався також літературною діяльністю. Він прибрав собі скорописців та переводив решту книг св. Письма, патерик та номоканон правдоподібно **Івана Схолястика** (захований в „кормчая книга“). Серед тої праці захопила його смерть 6. IV. 885. року (в Велеграді?).

Методій лишив своїх численних учеників, а своїм наслідником **Горазда**, родовитого Моравянина. Але тому, що **Святополк** при кінці неприхильно ставився до **Методія**, то й не просив у папи апробати для **Горазда**. Очевидно, що **Віхінгова** партія змоглась ще більше, маючи вже рішучо по своїй стороні князя.

До того ще на папським престолі частупила зміна. А саме в тім же році помер папа **Іван VIII**, а наступив **Стефан V. (VI)**. **Віхінг**, про якого знаємо, що не жахався жадного способу, коли ходило о поборювання словянського богослуження, зумів вже, будучи лично у нового папи, представити в відповіднім освітленню діяльність **Методія** і його учеників. У згаданих лондонських реґестах є захований лист папи **Стефана** під заголовком: *Commonitorium Dominico episcopo, Ioanni et Stephano presbyteris euntibus ad Selavos*. Висилає їх папа до моравської держави для поладження деяких справ. В тім письмі папа забороняє **Гораздови** адмініструвати архидієцезію по смерті **Методія**. „ . . . Successorem, quem *Methodius* sibimet contra omnium sanctorum patrum statuta constituere praesumpsit, ne ministret, nostra apostolica auctoritate interdicite“. В дальшій листі папа рішуче вже виступає проти словянської літургії. Покликаючись на якусь мниму присягу **Методія** зложеної попередникови *supra sacratissimum corpus b. Petri*, що залишить словянське богослуження, папа **Стефан** *apostolica auctoritate penitus interdicat* на будуче всяке словянське богослуження.*) Правда, було трохи осолоди, бо дозволено — в дальшій часті листа — промовити до живих людей живим словом, щоб пояснити їм прочитане евангеліє в чужій незрозумілій мові.

Рівночасно папа дає легатам універсальний середник на всі можливі заміти зі сторони учеників **Методія**. А саме, коли ті хотіли би для себе шукати опертя в установах вселенських соборів, то легати мали сказати: „*Sancta romana ecclesia custos est et confirmatrix sanctorum dogmatum*“.

*) Ясно, що тут не розходилося о грецький обряд, тільки о церковну словянську мову, яка, як усе на світі, спершу у мусіла собі силою здобути право життя і признання.

Се нове папське розпорядження стояло в разячій суперечности з бреве папи Івана VIII з р. 880. А ні звідки не відомо і нема жадного документу на се, що Методій мав під присягою обіцяти папі загалом залишити словянське богослуження. Того він ніяк не міг зробити; се було альфою і омегою його діяльності; з тим він стояв, з тим падав. Годі припустити, щоби папа не знав про бреве з 880. р., як того хоче Fr. Snopce¹⁾. Радше треба приписати інтригам Віхінґа, що вийшла згадана заборона. Хто знає, чи Віхінґ не предложив папі яких фалшованих листів ніби то від Методія до попередного папи. Миж вище бачили, що Віхінґ в тім був мистець.

Тепер почалося безоглядне переслідування учеників Методія та словянського богослуження. В яких два літа опісля прогнано їх з моравської держави. Ті в більшій часті удалися до Болгарії, де їх гостинно прийнято. Хоть і церковній організації, яку започаткував Методій, зроблено кінець, все таки не викорінено зовсім словянського богослуження; воно плекалось далше по деяких монастирях та відсталих місцевостях. А навіть по упадку моравської держави воно не зникло зовсім, бо в чеськім князівстві в многих місцях процвітало, на пр. в елавнім монастирі в Сазаві. Але коли князь Вратислав II. звернувся з просьбою до папи Григорія VII., щоби позволив на словянську літургію в Чехії, то папа рішуче не позволив на се ..., „scias, nos huic petitioni tuae nequaquam posse favere“, каже папа з р. 1080. Помимо того словянське богослуження відправлялось далше. Щойно 1092. р., коли в монастирі в Сазаві зайшло якесь непорозуміння, прогнано монахів зовсім, а монастир віддано латинським монахам, які найважливішим своїм обов'язком вважали знищення словянських богослужебних книг. „*Libri lingua eorum (sclavonica) deleti omnino et dispersi nequaquam ulterius in eodem loco recitabuntur*“, читаємо в одній літописи сего монастира.

Більше податний ґрунт нашло словянське богослуження ще за життя Методія в південно-словянських краях над Середземним морем. Задля нетерпимости латинської єрархії симпатії населення клонились радше до Царгорода як до Риму. Лиш слабкий відгомін дійшов до нас з тяжкої борби проти словянського богослуження, яке зі стихійною силою поширювалось в згаданих краях. Ось в році 879. папа Іван VIII. в листі до хорватського князя Бранимира хвалить його, що він знова як вірний син повернувся до папської столиці. Подібно говорить папа в посланню до хорватського народа, в яким то дав вислів своїй радости, що Хорвати знова вернули на лоно римської

¹⁾ Konstantinus u. Methodius die Slavenapostel. 1911.

церкви. А в листі до міщан дальматійських городів виразно пише, що возьме їх в оборону перед еventуальними закидами зі сторони Греків чи Словян. „Si aliquid de parte Graecorum vel Sclavorum super vestra ad nos reversione vel consecratione aut de pallii perceptione dubitatis, scitote pro certo, quoniam nos vos adiuvere auctoritate curabimus“. (Rački, Monum.). З сего видно, що і симпатії їх єпископів-земляків були по стороні словянської літургії. Бо щоб тут ходило о якое церковно-політичне зірвання з Римом, сего не можна сказати; радше цілим підкладом непорозуміння є саме ще словянська літургія. Доказом сего є рішення собора в Сплеті (Спалато) в р. 924. звернені саме проти неї. Собор жадає, щоб священики „secundum mores sanctae romanae ecclesiae in Sclavinorum terra ministerium sacrificii peragant in latina scilicet lingua non autem in extranea“. Та по-мимо рішення собора богослуження не переставало. Згадати би ще про письмо папи Івана Х. до хорватського короля Томислава. В тім письмі папа промовляє вже до амбіції. Між иншим пише: „Quis enim specialis filius sanctae romanae ecclesiae, sicut vos estis, in barbara seu sclavinica lingua Deo sacrificium offerre delectetur?“

Помимо того всього в тих краях словянське богослуження ще довго удержувалось. А навіть там, де римський обряд і латинська мова витиснула словянську, задержалася ще словянська азбука т. зв. глаголиця. Папа Інокентій IV. в р. 1248. дає дозвіл на уживання в Дальмації глаголиці в богослужебних книгах. Але, як виходить з листа папи до одного з дальматійських єпископів, то автором глаголиці вважали загально св. Ероніма. Папа пише: „Perrecta nobis petitio tua continebat, quod in Slavonia est littera specialis, quam illius terrae clerici se habere ab. Hieronimo asserentes, eam observant in divinis officiis celebrandis..“

Словянське богослуження вживається там аж донині, одначе з бігом часу обмежувано його щораз на менше число епархій.

Пововнений дозвіл, який дав римський престол для Хорватів і Чехів, що можуть відправляти всі богослуження в народній мові, крім св. Літургії, є свідомством на се, що в Європі — навіть у церковних кругах — утвердилось нове поняття про народні мови. Поняття про „святі“ мови належить до пережитків. Всі мови є природні, а з тих одні є культурні, а инші некультурні. Тому, що всі мови нинішніх європейських народів є культурні, відповідають усі расії, якими в минувшині воювано проти народної мови як літургічної.

Тай романізація Європи т. є. часи, коли в цілій західній Європі урядовою мовою була латинська і могло здаватися, що всі європейські народи перетворюються в Романів,

пішла в життя в непамять, утративши всякий ґрунт під собою по витворенню новочасної націоналістичної психіки.

о. М. Н.

о. Др. Г. Костельник.

Моральне зло.

(Докінчення)

19. Моральні закони дані нам у такій формі, де плян закону відділений від езекуції закону. Тому чоловік може сі закони переступати, як і людські закони.

А езекуція? Якщо моральні закони є дійсно природними, божими законами, то ясне й неминуче, що отся езекуція му сить бути.

Кожний чоловік є під моральним законом, отже кожного чоловіка неминучо жде езекуція зі сторони Бога. А якже свідчить світ про сю езекуцію?

Нуме, скептик сензуалістичного покрою, приходить при тому предметі до таких софістичних висновків: „Чи є які-небудь позначки якоїсь вимірюючої справедливості у світі? Коли відповісте стверджуючо, то я заключаю, що справедливість тому, що вона тут сповнюється (*sich auswirkt*), вже й своє закінчення знаходить. Коли ж відповісте заперечуючо, то я заключаю, що ви тоді не маєте ніякої причини приписувати богам справедливість у нашому значінні. Коли ж ви будете придержуватися середини між твердженням і запереченням, твердячи, що справедливість богів сповнюється тепер (тут) лише почасти, а не в повному своєму обемі, то я відповім, що ви не маєте ніякої причини приписувати їй якийсь ширший обем, як той, якого сповнення ви тепер (тут) бачите“. ¹⁾

Можемо на тому примірі переконатися, як марними аргументами воюють хочби й найбільші філософи, коли запоморочаться якоюсь непевною метафізичною думкою, і весь світ насильно достроють до неї. Такою думкою в Нуме-а є погляд, начеб ми засади причиновости не розуміли, начеб отся засада була тільки „осадам“ у нашії з мисловости яко наслідок тих фактів, де по одній появі (причині) правильно слідує друга (наслідок). Отже після сього погляду ми ніколи нічого не можемо довідатися про таку причину (як н. пр. про Бога), котрої ми ніколи нашими змислами не спостерегли. Нуме, яко сензуаліст, властиво зносить силу й значіння розуму, а признає

¹⁾ David Hume: Eine Untersuchung über den menschlichen Verstand (переклад з англійського), Leipzig 1911. Стр. 166.

тільки змисли. Ось на тому ґрунтується його заключення, що ми не маємо ніякої причини приписувати божій справедливості якийсь ширший об'єм, як той, якого сповнення вже тут на землі бачимо. Після Hume-а, щоби ми мали таку причину, мусіли би ми змислами спостерігати її.

Не будемо з Hume-ом подрібнійше перечитися. Виложимо своїм порядком низку думок про божу справедливість (екзекуцію) супроти людей, а з того стане ясно, що треба думати про софістичні висновки Hume-а.

20. Се від віків мучить людський рід: чому на землі нема повної справедливості? Співався про се в нашій народній пісні: „Нема на світі правди — правди не видати“... Жалується з того приводу вже старинний проповідник „Kochélet“: „ось бачив я сльози пригноблених, котрі не мають потішителя, ані сили, щоби уйти з рук тих, що їх гноблять“ (IV, 1). „Бувають праведні, котрим так діється, як колиб коїли діла безбожних: знов бувають безбожні, котрим так ведеться, як колиб творили діла праведних. І тому сказав я: І се марнота!“ (VIII, 14). „А що найгірше з усього, що діється під сонцем, що одно приходить на всіх“ — усі вмирають (IX, 3).

Ся несправедливість у світі після звичайного нашого погляду часто перевищує всі міри. І часто стається вона причиною до утрати віри.

Отся несправедливість проявлюється між людьми з одної сторони яко фізичне та моральне зло, а з другої сторони яко тріумф неправедника — гріха. А деж Бог подівся? — зітхав чоловік в такому тяжкому положенню. (Дуже багато таких місць є в поезіях Шевченка.)

Як Бог може на се глядіти? Як Бог може до сього допустити?

Але чи дійсно на світі зовсім не слідно божої екзекуції — божої справедливості? Саме в тому дивна річ, що є наглядні приміри такої божої екзекуції, а одначе нема її у всіх випадках. Що такі наглядні приміри є, се міг би заперечити лише той, хто всіх людей уважав би скрайніми дурнями, і в своїй гордості помітував би всіми їх свідоцтвами, а сам над подіями власного життя ніколи щиро не застановлявся. Розуміється, трудно словами навертати таких упереджених людей (так н. пр. скільки Поляків удалося нам слівними аргументами навести до нашої точки погляду в спірних нинішніх політичних питаннях?) — звертаємося отже словами тільки до тих у котрих серце ще не заковстило в наслідок одностороннього упередження.

Хто зібрав би ті всі свідоцтва людей, ті всі історичні приміри, де божа екзекуція наглядно виступала на землі?

Kochelet, котрий так широко говорить про душу й людську долю, котрий так глибоко порушує людське життя і охоплює такі субтельні прикмети людського життя, що з певністю нема другої книжки такого глибокого змісту, як його, — той Kochelet між иншими каже так: „Бо не зараз виходить постанова на злі справи, для того на тому ціле серце людських синів (с. зн. тому надіються люди на се, що за злі діла не зараз прийде кара), щоби коїли лихі річи. А хоч грішник сто разів зле робить, і відтягається йому, алеж я знаю, що добре буде тим, що бояться Бога“ (VIII, 11-12). „Тому веселися, молодче, в молодости своїй — але знай, що для всього того Бог тебе на суд приведе“ (XI, 9). Знаходимо тут також ту приповідку, яка поширилася по цілому християнському світі, а виповіджена вона ось в якій формі: „Хто яму копає, сам у неї паде; а хто розбирав пліт, того змий вкусить“ (X, 8). Можна тут вчислити й такі приповідки, як отся наша: „Без Бога аві до порога, а з Богом і за море“. Тут входить фраза про „палець божий“.

Такі приповідки, такі вискази не є — як то кажуть — виссані з пальця. Мільйони й мільйони людей були свідками таких фактів, котрих змісл — після совісної і всесторонньої людської розваги — узагальнювали в приповідках. Так н. пр. наглядне потвердження приповідки „хто під другим яму копає, сам у неї паде“ знаходимо в книзі „Естир“: Аман постройв шибеницю, на котрій хотів повісити Мардохея, одначе на тій шибениці він сам повис.

З подібними фактами стрічається в життю кожний чоловік. Панує загальне переконання, що кривоприсяжників Бог наглядно карає. Декотрі хотіли би такі факти пояснити чисто психологічними причинами, одначе в деяких випадках се навіть позірно не вдається. Возьмім один такий випадок: трьох кривоприсяжників (в одній справі) гине до року: один повісився (се ще далось би пояснити чисто психологічними причинами); другий іде з ліса з дровами, на спадистій, скрутній дорозі піддержує фіру, паде під колеса, й гине розшматований колесами; а третього в лісі вбиває дерево самим вершком. Се історичний факт, а той, хто се мені оповідав, наводив місцевість, імена та всі подробиці. Зваживши всі ті обставини, як не сказати, що в тому „палець божий“?

Инший примір: один жовнір (наш Українець) молившись що рана. Підглянув се другий жовнір (Мадяр), безбожник, і давай клясти побожного та насміхатися з нього: „Ти маєш Бога, молишся йому, а тебе очи болять! А я не маю Бота, не молюся — а здоров! і т. ин.“ — Зараз же на другий день рано збудився сей безбожний жовнір — недужий на очи куди гірше, чим той побожний. Вони оба

разом не спали, й не дотикались один другого. Склалося так, що й сам сей безбожний жовнір уважав своє занедужання за кару божу (й метав „до неба“ всім, що йому під руки попало). Се певний факт. Я довідався про нього таки від того побожного жовніра, котрий вже нині старший чоловік, дуже праведний.

Знаю, недовірок скаже: Ніде при тому Бога не було видно, тут діляли тільки самі фізичні причини. — Алеж якраз уложення всіх тих фізичних причин не дається инакше пояснити, як тільки так, що тими причинами кермувала висша доцільна причина — Бог, екзеквуючий моральні закони.

Щоби однак зрозуміти сю висшу причину, не вільно її а priori уперто заперечувати. Люди щирого серця для повної правди без різниці освіти та раси свято переконані про сей „палець божий“ у долі людського життя. Дуже мене вразило, коли мені один мій товариш — професор (Симон Б.), незвичайно чесний і розумний чоловік, жид по національності, так звівся: „Я глибоко віруючий чоловік. Яко студент я думав, як більшість нинішніх студентів. Але відколи я оженився і маю діти, стався я глибоко віруючим чоловіком“. Цікаве для мене було довідатися, що сього чоловіка навернуло до Бога? І я запитав його про се. „Палець божий“ — була його відповідь. „Яко математик з заводу я вмю собі все обчислити, добре розумію матеріялістично-механістичну систему, однак се ще не вичерпує життя. Переконався я, що скільки разів проґрішився проти своєї совісти, завсіди — дивним ходом — прийшла на се відповідь з гори, дався мені знати „палець божий“.

Се певне понад усякий сумнів, що кожда людина, яка а priori не відкидає божества, коли не на інших примірах, то бодай на ходови подій свого власного життя, котрі інтимно знає, відкриває дивно доцільні моменти, а автором сеї доцільности може бути тільки якась висша сила — божя доцільна екзекуція. Та як у доцільности в природі є виломи з тої доцільности, так і тут. Коли божя екзекуція моральних законів (чито одним словом „провидіння“) наглядно виступає в декотрих випадках, чому не у всіх? Що нам хоче сказати такий лад у світі? Чи може він загалом нічого не „хоче“ й не може нам сказати?

21. Як у книжках Старого Завіта, так у книжках Нового Завіта приходять такі вискази: „атже мудрість сього світа се безглуздя в Бога“ (І Корин. 3,19); „бо написано: в нівеч оберну премудрість мудрих, а розум розумних відкину“ (І. Корин. 1, 19-21).

„Вчені сього світа“ не раз ставлять на сміх отсі вискази, але також на тому справджується дивний змісл сих висказів.

Що немудре в людей, се премудре в Бога. Розуміється: се відноситься тільки до божого провидіння. Немудре нам здається се, що на світі нема повної справедливости, що моральні закони остаються на землі без повної езекуції, що праведникам приходится зазнавати тяжких кривд, погорди, всякого роду горя. А однак се вдійсности премудре, бо такий лад відкриває нам дорогу до остаточної нашої ціли. Якщоб ми вже тут на землі бачили повну езекуцію моральних законів, то сей світ уважали би ми за абсолютну розв'язку людського життя. Отже світ хибно інформував би нас про нашу остаточну ціль.

А так, як є, кожного чоловіка, що має отверте серце для повної правди, світ доводить до ось яких заключень: На землі нема повної езекуції божих (моральних) законів, отже вони мусить наступити „десь і колись“. Се „десь та колись“ буде по тілесній смерті чоловіка, в другому життю, бо инша можливість виключена.

Але яким правом люди так заключують, коли не бачуть тої повної езекуції? — закидує нам Нуме. — Яким правом? Правом незбитих фактів та правами в собі конечної логіки. Моральні закони без повної езекуції не були би ніякими законами. А всі можливі свідоцтва свідчать, що моральні закони є природними законами, так конечними для людського життя, як і закони логіки. До того ще в багатьох випадках дається пізнати „суд божий“ уже тут на землі. Отже або треба цілу моральну сферу проголосити нествуючою (та всежтаки тої сфери людський рід у життю не годен позбутися!), а тоді відпадає й віра в друге життя; або приймемо моральну сферу, а з нею разом і віру в друге життя, де наступить повна езекуція моральних законів. Не мусимо сього другого життя аж бачити, щоби його признати ествуючим, як се діється й у річах сього світа. Розум се вичитує з певних познак. Так н. пр. Leverrier не бачив планети Нептуна, коли на підставі астрономічних обчислень прийшов до переконання, що на означеному місці на небозводі мусить бути ще якась незвісна планета, — а всежтаки се було правдою.

В переконанню про друге життя вдержує нас не тільки конечність езекуції моральних законів, але також инші познаки, як інстинктовий страх перед смертю, інстинктовий гін до уявлювання собі нашого власного життя без кінця (наша природа противиться тій думці, що ми

колись абсолютно перестанемо жити), ненаситність нашої душі земськими добрими, наше стремління до пізнання абсолютної правди, надприродні появи у світі (боже явлення, духи і т. д.).

Переконуємося, що моральні закони свідчать нам не тільки про се, що Абсолют розумний та свідомий, але заразом також про те, що нас жде ще одно життя — т. зв. „друге життя“. Kant, котрий маловажив інші аргументи на єствування Бога, свою віру в Бога та в безсмертність душі опер на єствуванні моральних законів. На його гробі вириті його слова з глибоким афористичним зміслом: „Зоряне небо наді мною, моральний закон у мені“.

Се свідцтво моральних законів про Бога та про безсмертність душі підносять різні велики духа та вчені. Так Віктор Гюґо говорив у французькому сенаті 1850 р.: „Чоловік, чим він станеться більшим, тим сильніше повинен вірити“. — „Смерть — се реституція. Всі закони в світі матерії ґрунтуються на рівновазі; а в світі духа — на слухності“. — „Кінцем усього — Бог. Наше життя не представляє ніякої вартости, якщо маємо померти цілковито“. — „Будуче життя для мене є чимсь більше реальним, аніж химера, як називаємо теперішнє життя“. ¹⁾

А W. Humboldt („Brief an eine Freundin“) так висказується: „Якщо б ми не були вже немов вивінувані сею свідомістю (безсмертності) на землі, то дійсно були би ми дуже нещасливі“.

Кінчаємо цитатом з Ляктанція: „Якщо б не було безсмертності, то було би мудрим: зло ділати; а дурним: добро ділати“.

22. Як при доцільности в природі саме виломи з доцільности дають рішаюче значіння цілій позиції тої доцільности, так і при доцільности в моральній сфері саме виломи з тої доцільности — тобто: моральне, як заподіяне, так відбиране зло — дають рішаюче значіння цілій позиції тої доцільности. Наведеного вже не будемо повторювати, а скажемо тільки те, що нам ще осталося сказати. Без сумніву головна наша задача в житті в тому, щоби собі чоловік своєю волею (свідомим та добровольним діланням) надав якнайбільшу вартість. А фізичне й моральне зло є школою для волі. Каже Христос „хто не возьме хреста свого, і не піде за мною, сей мене не гідний“. Моральне зло доповнює значіння фізичного зла в тій божій школі, де чоловік має

¹⁾ Цитоване в книжці: „Aleksander Mohl: W pogoni za prawdą“ на підставі італійського ориґіналу: „O. Gallerani: Il contravelleno religioso“.

статись якнайподібніший до Бога. Якщо б усяке терпіння, яке мала би наша воля поконувати, походило виключно від природи, то люди легко набрали би переконання, що люди ліпші, ніж Бог... Але коли чоловікови приходить зазнавати найгіршого терпіння саме від людей, то чоловік очікує від Бога чогось ліпшого, як від людей, і разом вчиться на тому, що гріх є причиною найгіршого горя й нещастя. Так гріх під ріжними зглядами стається погноєм для чесноти — огнем, у котрому очищуються людські душі — не ті, що грішать і коли грішать, але ті, що ідуть по дорозі спасення.

Берестецьке поле.

(Докінчення).

Журалиха — належала графіні Ганні Граббе. Це найвища частина Берестецького поля, яка панує над цілою місцевістю що найменше на 14 верстов навкруги. Одним боком підходить вона стрімким обривом на р. Пляшеву, а другим єднається з полем. На ній також знаходилися кости, але не в такій кількості, як на Манастирщині, або на полях. Власниця Журалихи виявила себе остільки шляхотною, що охоче подарувала її під храм пам'ятник.

В 1908 році, коли власне були перші поминки, берестецькі міщане поставили на Журалисі хрест, згодом вбудували ще й капличку, на місці якої стоїть тепер храм-пам'ятник. Перед тим, як приступити до будови цього пам'ятника, майже цілу Манастирщину та ще якусь частину Волиці було перекопано, а зібрані козацькі кости перенесено на Журалиху й поховано в одній братній могилі, яка стала його основою.

До війни на Козацьких могилах перебувало скільканадцять черців та декілько робітників селян, які самі зголошилися до праці, бажаючи допомогти скоршій будові „Козацького Скиту“. Завдяки цим добровільним робітникам, справа збудування пам'ятника зацікавила широкі народні маси і зразу ж стала на реальний ґрунт. Будувався цей пам'ятник після пляну архitekта-мистця А. Щусєва, який перед тим чудово відбудував овруцьку церкву св. Василія і придбав тим загальне признання майже всіх знавців нашої старовини. Загальний вигляд цього храму-пам'ятника, як то він є тепер, свідчить про те, що Щусєв дав більше, ніж сподівалися. Передовсім гарно вражає сам фасад, який уявляє собою півкруглу, десять метрів вишини, вівтарну стіну, яка виведена після зразка т. зв. „Непорочної Стіни“ св. Софії у Києві. Ця стіна вміщена між чотирьома рівними баштами, верхи яких закінчуються характерними україн-

ськими банями, а рівнож такою самою є головна (пята) баня, що стоїть над стіною, між цими (чотирьома) банями.

Військова хуртована, що так свавільно пронеслася над західною Волинню, батато чого накоїла й на Козацьких могилах, через що саме змінився трохи й сам храм-пам'ятник. Передвсім кидається в очі, намальований шклянню фарбою на арцабі, образ Нерукотворного Спаса. В глибині храму-пам'ятника, майже на цілу стіну, намальовано величезне Респяття. Під Респяттям зроблено критий вівтар. Іконостас зроблено черепаний, щоби міг витримувати дощ та сніг, длячого також розмальований шлянними фарбами. Збоку, коло башт, на метр заввишки зроблено два крилоси, через які входить до башт. Башти сполучені довгою галерією, яка тягнеться навколо стіни і в якій зберігаються, знайдені підчас роскопок, різні старовинні річі, як от — зброя, кулі, посуд і т. и. Сюдою ж входить до підземної церкви св. П'ятиці, де знаходиться козацька усипальниця. Будова цієї церкви, враз із цілим пам'ятником, обійшлася звиш 30.000 карбованців.

Перед самою стіною, метрів на півтора від іконостаса, стояла кришталева труна з козацьким кістяком, геть із всією вояцькою зброєю, а по чотирьох боках труни стояли постаті плачучих ангелів. Підчас війни ця труна була перенесена до підземної церкви, де стоїть до цього часу, але постаті ангелів навіть там не могли зберегтися.

За тим місцем, де колись була труна, зроблено поміст для духовенства, трохи остронь — підвищення для архиерея й иншого старшого духовенства. Це все є без усякої покривлі, лише обгороджене більцями, виключно для того, щоби підчас поминок, увесь народ міг чути службу Божу. Тут служиться тільки літом, а в инші частини року — у підземній церкві.

Помимо храму-пам'ятника, стоїть ще на Козацьких могилах прастара деревляна церковця, яку перенесено сюди із села Острова. Відомо всім, що ця церковця була збудована ще до 1650 року, себ-то ще до Берестецької битви, а певний переказ каже, що у ній перед битвою козаки причащалися. Отже й справді славна пам'ятка і добре зроблено, що перенесено її сюди і тим самим збережено від загину, бо острівська громада, вибудувавши собі нову церкву, думала її розібрати.

Днями поминок на Козацьких могилах установлено першу п'ятницю Петрівки, коли у м-ку Берестечку буває великий відпуст і 1-го вересня, коли багато прочан повертає із Почаївського монастиря зі свята Йова. Про те, скільки-то прочан відвідує тепер Козацькі могили, може свідчити пара останніх літ перед війною, коли на двох поминках було коло 50.000 осіб, а в 1914-го року, на одних

лише Петрівчаних поминках, не лічучи духовенства та війська, було зверх 100.000 осіб.

Маючи на увазі те, що згодом Козацькі могили могли стати самим оживленим місцем Волині, той-же архимандрит Віталій подав цікаву думку про засновання історичного музею і сам-же взявся за її переведення в життя. Для того власне на час роскопок був запрошений відомий історик, проф. Київського університету — Кам'янін, під керівництвом якого провадилися всі роботи. Провадячи роскопки, вишукувалося й відфотографовалося все, навіть такі річі, як усяке черепа з мисок та горшків, а потім усе те ставилося для публичного оглядання. Величною і, разом із тим, надзвичайно страшною була фотографічна знімка викопаних черепів, з яких було складено цілу гору, як-то є на відомій картині російського арт.-маляра Верещагіна — „Апoteоз війни“. З вишуканої зброї склалося щось подібне на арсенал, але будучи вміло розміщеним у галерії пам'ятника, справляло глибоке враження. Сама галерія храма-пам'ятника, де містився музей, була гарно розмальована учнями Київської художньої школи, а помимо того, була ще оздоблена прегарними копіями таких картин, як „Запорожці“ — Рєдіна, „Похід“ — Пімоненка, „Козак Голота“ — Васильківського, та величезною силою портретів різних осіб, що з часу Хмельниччини, та старих церковних образів, що є під зглядом народного побуту. Поза тим було зібрано чимало давних священничих риз, шитих народними узорами, килимів, рушників, народніх строїв, та вибіятих ряден.

Тодіж було згадано про ту старовину, що знаходилася по різних старих церквах та палатах, а в тім чимало чого цікавого знайшлося у самому Почаївському монастирі, як наприклад, коло десяти велетенських, ліплених із гіпсу, постатей різних святих, що уявляють собою незвичку артистичну цінність. Особливо гарне натуральної великості Росп'яття, зроблене в католицькому характері після італійської школи, але на голові, замість тернового, лежить вінець із рож та барвінку. Сам хрест оздоблено різьбою в характері народніх узорів.

Отже, після того нищення старовини, яке довший час проводилося на Волині навіть за допомогою офіційних „чинників“, це було світлим явищем, від якого можна було сподіватися багато доброго. Однак, не так склалося, як жадалося, бо налетіла військова хуртовина і з усієї музейної збірки zostалися одні лише спогади. Кажуть, що після того, як до Берестечка прийшло австро-угорське військо, багато музейних річей пішло до Відня, а ще більше запропастилося на місці. Чудом якимсь зберігся сам храм-пам'ятник та ще деякі забудовання, в яких тепер

живе декілько черців та міститься діточий притулок, в якому виховується на будучих громадян двадцять шість українських сиріток.

Так, це справді найкращий пам'ятник, який лише можна було поставити на могилах славних прадідів, що лягли головами, а не посоромили Землі Української!..

К. К—ський.

В справі маєткового податку.

На поклик в Ниві ч. 10 подаю кілька моїх гадок і як я поступив в справі маєткового податку.

При кінці червня 1925 дістав я наказ платиничий около 350 зол. п. з поученням, щоби 1) постаратись о дозвіл на продажу частини ерекціонального поля зі сторони Консистерії і Земельного Уряду окружного у Львові на заплату того податку, 2) внести до Краєвої палати Скарбової (Izba Skarb., давна краєва дирекція скарб.), щоби почекали з уплатою того податку, доки поле не буде продане, і щоби до 31.VII. 1925 предложити скарбовій палаті посвідку від земельного уряду, що внесено подання о продаж з усіми жаданими алеґатами.

Візване було до плачення маєткового податку гр. к. Пробовство Подання до земельного уряду (стемпель 2 злп. а на алеґатах по 40 гр) було коштовне, бо треба було поїхати хоч 2 рази і до суду і до урядового геометри по гіпотечні і катастральні викази і заплатити досить значні суми, особливо за катастр. викази. Я оголосив продаж поля на ту, урядом вимагану цінь, і зголосилися селяни, але давали замало, зглядно на рати, мотивуючи, що в сусідних селах К. і Н. дають морґ до оброто поля за 475 злп. на 10 літний виплат, а хто дасть 100 злп. тепер, дістає зараз в посідання. До того селяни вже не мають долярів; декотрі купили поле, другі побудовалися, а деякі видали і на „бабські лахи“, як сказав один дотепний селянин. Мої сусіди дістали ири кінці вересня, а я щойно 6-го жовтня 1925 новий платиничий наказ на дуже високу суму, бо попередна сума зістала помножена через 367 на підставі закона, бо рільництво не достачило 500 міліонів (великий промисл і велике купецтво мали дати 375 міл., а другі 125 міл., отже з рільництвом разом один міліярд золотих франків з маєткового податку). Рекурс проти сего наказу кінчився 7-го падолиста. Я написав до кількох осіб до Львова о пораді з фахових жерел, а діставши її і прочитавши коротку але дуже добру пораду в „Свободі“, вніс я прошення до скарбовото

уряду (2 злп. стемпель) о уділення „підстав виміру усталених через оціночну комісію“ в цілі внесення відклику (§ 45 закона я. н.). Таке подання здержує термін рекурсу. Тимчасом дістав я 1) дальші приватні інформації, 2) в „Ділі“ поучення було для духовенства, і 3) Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej з.р., 1923, де є державний закон з 11. VIII. 1923 (позиція 746) і розпорядок мініст. з 15. XI. 1923 (позиція 996). Діставши „підстави виміру“, вніс я до відкличної комісії відклик на руки скарбового уряду (стемп. 2 злп.). Дневник законів польської держави мають у кождім громадським уряді, де собі його можна визичити. Треба памятати, що маєтк. податок числиться після вартости майна (рухомого і нерухомого) в дни першого липня року 1923 (двайцять третього). Підвишка маєтк. податку зачинається від 5 го степеня (перші чотири степені не підлягають підвищці). А сей 5-ий ступень маєтку представляє вартість 10000 фр. зол. до 12500 фр. зол., а процентова стопа 2; 6-ий ст. 12500 до 15000 фр. зол., а проц. стопа 2·2 і щораз то виспа процентова стопа. Ямій відклик розділив на 2 части: I-а принципіальна, що „пробство“ не повинно платити, II-а якби евентуальна, що обчислення вартости зависоке. В I. части покликався я на артикул 3. II. буква „d.“¹⁾ (zwolnienia przedmiotowe) закона і § 17²⁾ розпорядку мініст. — Що пробство служить виключно для цілий релігійного культу, доказує нпр. тутешна фундація князя Авґ. Чарторийського воєв. руськ. з 1759 „aby chwala Boza w moich dziedzicznych dobrach nigdy nie ustawala, zapisuje dla proboszcza przy cerkwi tutejszej lan, sianozęć...“ А хвала Божа в церкві катол. і також правосл. (у лютеранів і т. д. ні) неможлива без священика, котрий виключно її виконує. Рівнож покликався я на новий конкордат, котрий не дозволяє такого надмірного обтяження духовних дібр, а також на славних цивільних каноністів Рітнера (Поляка, б. проф. унів. Львів., а потім міністра) і Верінґа³⁾ (проф. унів. і автора Lehrb. d. kath. orient. u. protest. Kirchenrechtes).

В II части відклику — можнаби її назвати частю „господарською“ — узадає я відклик і на одержаних — як

¹⁾ Вільні суть від под. маєтк.: majątki lub ich części, które służą bezpośrednio celem kultu religijnego, oświatowemu, naukowemu, sanitarnemu lub których dochody obracane są wyłącznie na powyższe cele.

²⁾ Мається оподатковати тільки маєтки згл. повторюючися ужитки, і świadczenia powtarzające się, а походять з умов, тестаментів, даровизни або фундацій родинних, отже не можна до того вчислити „пробств“.

³⁾ учений европ. слави, видавець „Archiv f.d. Kathol. Kirchenrecht“, vir catholicissimus, був проф. унів. в Чернівцях і Празі.

висше — підставах виміру, але головню основуючися на мініст. розпорядку, що поле високо почилене, що нема жадного інвентаря (тзв. залізних коров, коний), нема опалу, воду возиться з другого села, далеко від міста і від залізниці, з кожного поля під гору каменисту до села їдеться, будинки в дуже лихім стані, воєнне знищення було дуже велике⁴⁾.

Рівнож додав я, що маю всего пару коний до везення води, дров і конечного виїзду, бо даю поле на спілку і що поле від 1914 не дістає відповідної кількості навозу, бо понищений 1914 і 1917. р. маю замало живого інвентаря. Взагалі другу часть рекурсу („господарську“) трудно зробити, не маючи розпор. мініст. 15. XI. 1923 (мін. скарбу разом з мін. рілнь.). Той розпорядок ділить державу на 5 економічних округів (według popytu na ziemię, gęstości zaludnienia i rozwoju przemysłu rolniczego) в ціли обчислення вартости ґрунтової посілости. Нпр. до I округу належать з львів. воєвідства тільки повіти Ланьцут, Переворськ, Ряшів і Сокаль, а з тернопіль. і станіслав. воєвідства тільки повіт зборівський! В кождім окрузі економ. є інші ціни за гектар ріллі, сіножати, пасовиська і т. д. Кляси ріллі, сіножати і т. д. не австрійські, тільки спеціальні в тім розпорядку мініст.⁵⁾ Після арт. 47 закона уряд скарб. досліджує конкретні закиди відклику, робить доходження і доповнення і відсилає акти до відкличної комісії і подає внесення своє або оціночної комісії.

Арт. 48. Komisja odwoławcza jest właściwa do rozstrzygania w drugiej i ostatniej instancji odwołań i sprzeciwów.

Od decyzji komisji odwoławczej przysługuje tak właścicielowi jak i przewodniczącemu komisji odwoławczej prawo wniesienia skargi do Najwyższ. Trybunału Administracyjnego w myśl ust. 3/8 1922 (Dz. u. RP. № 67 poz. 606.).

Гадаю, що скаргу до трибун. адмін. мусить вносити (згл. підписати) адвокат і на розправі перед триб. адм. у Варшаві заступати. Треба би завчасу пошукати адвоката одного для всіх і довідатися за приблизні кошти в случаю виграної і програної справи.

Й. ГКВ.

⁴⁾ § 11 розпор. мін. «dla przyznania ulgi w formie obniżenia szacunku majątku mającego dać sam fakt zniszczenia — obojętnem, czy skutek trwał jeszcze 1. 7. 1923 lub nie.

⁵⁾ нпр. II. кляса ріллі. Dobre grunta pszenno buraczane, dające dobre plony pszenicy i buraków, nawet w drugim stanowisku po oborniku; uprawa szlachetniejszych warzyw opłaca się przy dobrym nawożeniu obornikiem; koniowa czerwona udaje się dobrze, plony lucerny już po trzech latach są niepewne.

VII кляса (найнижша) ґрунту нехдатне до uprawу половеї бадї дла swej лотносці, бадї блотнісці, бадї збытней szkieletowatości, oraz inne grunty jak doly po żwirze, torfie, glinie i t. p.

Апостолят Східної Церкви Львів, дня 5. грудня, а. 1925.
Ч. 7/25, вул. Коперника ч. 36.

Ваша Достойносте !

Цілий католицький світ уряджує кожного року від 10. до 25. січня „Восьмидневну Молитву“, яка має на цілі випросити у Бога ласку навернення до католицької Церкви всіх незєдинених християн, всіх нехристиян, та всіх тих, які християнами є лише з імени, а в дійсности відносяться вони байдуже до католицької Церкви, її науки та практик.

Акція ця відноситься в особливий спосіб до нашого обряду, якому, по висказам найсвітліjších із Святіjších Отців судило Боже Провидіння для наших незєдинених братів бути цим світлом у духовій темряві, яке має їх привести до католицької Церкви.

Св. Отець Пій XI., як і його попередники, апробував ці Восьмидневні Молитви, благословив і поручив їх цілій Церкві, та сам возьме участь у них. Експеленція наш Митрополит Андрей поручаючи ці „Восьмидні“, каже: „Коби це благородне діло могло випросити у Бога ласку зєдинення могого цілого українського народу“.

Якраз із цього згляду порішив і Апостолят Східної Церкви взяти участь у цих спільних молитвах враз із цілим католицьким світом і в тій цілі звертається до Вашої Достойности з уклінним проханням, допомогти Апостолятові до реалізації цієї найвеличнійшої ідеї Христа: Да всі будуть єдино !

Ми переконані, що Ваша Достойність радо жертвуватиме для цієї високої ідеї свій труд та возьмуть у цих „Всєсвітніх Восьмидневних Молитвах“ участь враз із цілою повіревою Вам парохією. Відбудуться вони в нашому обряді від неділі дня 17. до неділі дня 24. січня н. ст. 1926. На початок і кінець „Восьмиднів“ вибираємо для того неділі, щоби цим способом уможливити парохіянам взяти як найчисленнішу участь.

Велику прислугу вчинять та багато ласк зєднають у Бога для самої справи Високопреподобний Отець, якщо будуть ласкаві використати проповідь першої і другої неділі „Восьмиднів“ на вказання парохіям цих засобів, якими найуспішніше можуть прийти з помічю всім незєдиненим, а якими є часті молитви у тому наміренню, приступлення в тому наміренню до св. Причастія та творення інших богоугодних християнських діл милосердя.

Лишаємо душпастирському розумінню та ревности Високопреподобного Отця, як уладити це торжество із усіма подробицями, щоби воно величаво випало, як пр-

відправлення Служби Божої о умирненн Церкви, проповіді, особливі молебни враз із виставленням Найсв. Тайн, участь шкільної молоді, прийяття в часі „Восьмиднів“ св. Причастія по відповіднім наміренню і т. п. При нагоді відправ „Осьмиднів“ зволють Ваша Достойність зарядити збірку на ціли Апостоляту Східної Церкви.

У певности, що Ваша Достойність зволють своїм ласкавим попертям причинитися до звеличення та спопуляризовання цего всесвітнього торжества, просимо звертатися до нас за всякими в цій справі інформаціями по поданій в горі адресі.

Особливі намірення на поодинокі дні:

Неділя 17. січня, помолімся: за поворот всіх заблуканих овець до стада св. Петра.

Понеділок 18. січня, помолімся: за поворот всіх незєдинених східних церков до св. кат. Церкви.

Второк 19. січня, помолімся: за поворот всіх протестантів Європи до св. католицької Церкви.

Середа 20. січня, помолімся: за поворот і підчинення всіх англіканців під власть св. Апостольського Престола.

Четвер 21. січня, помолімся: щоби всі христіяни Америки стали зєдинені в вірі і єдности з Заступником Ісуса Христа.

П'ятниця 22. січня, помолімся: за тревале навернення хитких у вірі католиків, за відступників і сектярів.

Субота 23. січня, помолімся: за навернення жидів до Христової віри.

Неділя 24. січня, помолімся: за навернення всіх поган до Христової віри.

Молитва: Господи Ісусе Христе, Ти молився на Тайній Вечері: „Давсі будуть єдино“ і сказав своїм Апостолам: „Мир даю вам“. Не гляди на наші гріхи, але зглянься на віру Твоїї Церкви і зволь дати їй по своїй волі мир і св. Єдність.

Яко Твоє єсть царство і сила і слава Отця і Сина і св. Духа нині і повсякчасно і на віки віків. Амінь.

За Управу Апостоляту Східних Церков

о. Н. Галаянт
секр.

о. Др. Іван Бучко
предсідник.

Грецька літургія у св. Петра в Римі.

З нагоди 1600-літньої річниці Першого Вселенського Собора 325 р.

В неділю 15. падолиста с. р. відслужено торжественно в храмі св. Петра „божественну літургію св. Йоана Хризостома“ в присутності а радше при співучасті Святійшого Отця Пія XI., шести Архієреїв, шести Архимандритів, десяти священників і множества клириків, — приналежних до різних восточних церков. — Між Архієреями находився гр.-к. єпископ Крижевців Др. Діонізій Нярадї, а між священниками, крім двох ОО. Василіян з Collegio rutheno в Римі, також Др. Мирон Горникевич, парох гр.-кат. прихода у Відні. — Як чинодійствующий, „начальствующий Архієрей“ служив — на місці призначеного св. Отцем, а тим часом помершого в Дамаску (підчас французької бомбардації) Антіохійського патріярха Дмитра Кадї, а відтак в заступстві хорого нашого Митрополита Експ. Шептицького — румунський Митрополит з Альба-Юлія в Трансильванії, румун Василь Сучію.

Святу Літургію відслужено в найчистішому грецькому обряді, причім діякони, співали ектенії по грецьки, а Архієрей і Архимандрити співали возгласи і читали молитви у своїх літургічних мовах, отже: по грецьки, старославянськи і румунськи. Святійший Отець, як верховний архієрей, по взірці присутствующого патріярха або митрополита на богослуженнях — (папа при сім святі виступав як латинський, западний патріярх) уділяв всіх благословень і мирствував, а також благословив діякона перед читанням євангелія, молитвою — по грецьки.

Хором, зложеним з різних питомців і клириків та співаків, який співав тільки по грецьки, управляв о. Андрій Zimmermann, ректор папської грецької колегії; — церемоніархами були: для латинських співучасників Монс. Карло Респірі, префект апостольських церемоній, а для „візантійської часті“ (як в Римі залюбки хоч невірно, називають грецький обряд) — о. Плакид де Мейстер, професор літургії в грецькій колегії.

А що в Римі старалися се особливше свято відіпрагнувати з особлившою помпою і рівночасно з обрядовою вірністю, постросно було для сеї торжественної літургії особливший престол, довкола якого можна було обходити; замість іконостаса поставлено дві намісні ікони: Спасителя і Матері Божої, без Царських воріт, (бо ті підчас архієрейської Служби і так цілий час отворені), а замість

храмових ікон поставлено ікони св. Кирила і Методія, апостолів Славян, очевидно як знаменну символіку. Перед сим імпровізованим і символізованим іконостасом по грецькому звичаєви поставлено по одній стороні, проти престола, сидження для священодійствующих Архієреїв, а по другій приміщено рядом, із святійшим Отцем, латинських Кардиналів, Архієпископів, Єпископів, пралатуру і капелю (хор). Окроме сього були ще особні трибуни для дипломатичного корпусу і для римського патриціату, які дуже численно явилися. Вірних явилось на сім особливім а рідкім святі звиш 30.000.

Отсе бувби вірний і повний образ сеї особлившої римської маніфестації в пам'ять 1600-літньої річниці Першого Нікейського Собора, маніфестації, яка мала засвідчити велике уважання католицького Риму для восточних обрядів в їх повній чистоті і красоті, задокументувати волю Святійшого Отця і Його особлившу охоту прийняти в злуку з Римом всіх восточних до нині незєдинених, перевести в діло молитву Спасителя про одно стадо і одного пастиря. А щоби документно зазначити перед восточними вірними, як Римови залежить на сій злуці, то на особливше припоручення Святійшого Отця виготовив професор літургії в грецькій колегії о. Плакид де Мейстер повний церемоніял сього богослуження на основі зразків чистого грецького обряду, який то для загальної інформації нашого галицького духовенства, бодай у короткім витязі подається.

— Восточні священослужителі складають на себе літургічні одежі в олтарі, Папа і його асиста в каплиці. Підчас співання літургічних гимнів грецький клир виходить проти Папи аж до каплиці Pietà, де Святійший Отець вступає на носимий трон і входить торжественно в храм св. Петра. Підчас сього походу два грецькі діакони обкаджують Папу. Грецький клир займає призначене собі місце, а Папа враз з кардиналами і прочим лат. клиром займає своє місце. Папа, ставши на своїм троні уділяє хрестом благословення підчас співу многолітства по грецьки. Тим часом грецький архимандрит відслужив проскомидію аж до молитви: Боже, Боже наш... Тепер приступив архимандрит з Грота Феррата Капассо враз з двома діяконами до Святійшого Отця, щоби прийняти благословення на Службу Божу. Архієреї стали з асистенцією на своїх тронах (проти св. Отця), а Архимандрит Капассо приступив до олтаря і розпочав Службу Божу по грецькому Літургікону. Підчас літургії оглашених священодійствующі Архієреї стояли на своїх місцях напроти св. престола, як се по уставу приписано. Після другої малої ектенії Папа благословив „малий вход“, а всі чинодійствующі Архієреї ввійшли в олтар, щоби довершити малий вхід і на „Святий Боже“. Пі-

сля „Яко святеси“ Митрополит віддав з царських врат поклін св. Отцю і з дікірієм і трікірієм з звичайною притім молитвою поблагословив вірних, а тим часом хор співав: „Агіос“. По Трисвятім і Апостолі діякони з кадильницями прийняли від Папи благословення, покадили престол, церков і вірних підчас співу Аллилуя враз з стихами. — Тепер прийшов діякон з Євангелієм до св. Отця просити благословення. Папа поцілував св. Євангеліє, а діякон руку Папи, по чім св. Отець поблагословив діякона з молитвою „Бог молитвами“, а по словах другого діякона „Премудрость прости“ Папа благословляючи нарід хрестом співав: „Мир всім“ і аж посім перший діякон кінчив: от..... євангелія чтеніє; по відчитанні євангелія св. Отець благословив діяконів: „Мир вам“. — По скорім відспіванні ек텐ії оглашених (без перестанків, причім хор тільки три рази співав: „Господи помилуй“) слідувала літургія вірних. — По окінченні Херувимської молитви після обкадження діяконами престола, храма і вірних, Митрополит покадив св. Отця і вірних, поставив з єпископами частиці свої на дискосі і закінчив Проскомидію. На великім вході (робленім тільки через архимандритів і священників, єпископи з митрополитом остали в олтарі) протодіякон і архипресвітер поминають: „Всіх нас да помянет Господь Бог в царствії своєм...“ Митрополит приймаючи від одного архимандрита до рук дискос, поминає „святійшого вселенського архієрея“, другий єпископ, беручи до рук чашу, поминає митрополита, єпископів, духовенство і т. д., як звичайно. Хор по „Яко да царя“ відспівав многолітство папі, а той благословив всіх хрестом. Відтак слідує співання ек텐ій через діякона, який в цілій грецькій літургії являється як сполучник між вірними і престолом і zarazом є речником вірних. На заспів діякона „возлюбім друг друга“ приступили всі кардинали перед св. Отця і коли архієреї, архимандрити і священники давали один другому „цілованіє мира“, св. Отець враз з кардиналами рецитували в голос Нікейський символ по латинськи. „По цілованію мира“ єпископи враз з священниками і хором рецитували „Вірую“ по грецьки. — Безпосередно по сім слідує найважнійша часть св. Літургії Анафора, яка відповідає в латинській міссі канонowi. Папа, співаючи „Благодать Господа нашого“ благословив нарід хрестом, а Митрополит звернений до народу з дікірієм і трікірієм свівав дальше: „Горі імійм серця“ і „благодарім Господа“. На „Свят“ всі латинники повкликали, а всі з восточних обрядів враз з Папою приклонили глибоко голови і так стояли від освячення дарів аж до скінчення епиклези. Посвячено дари по грецьки. Так само по грецьки докінчив Папа анафору словами: „І да будуть милости“. — „Во первих“ брали всі єпископи по грецьки,

старославянськи і румунськи, поминаючи папу, а архимандрит Капассо поминав митрополита і єпископів. По повторній ектенії діакона, молитві „Отче наш“, мирствованні через папу, на „Святая святих“ латиняни знов повкликали, а папа і восточні глибоко приклонивши голови приготавлилися до св. Причастія. По вложенні одної части агнца до чаші і по вляттю теплої води в чашу на знак, що св. Дух оживляє тіло і кров Господню, Архієреї причащаються самі від тіла Господнього з дискоса, а священники отримують частицю до причастія від Митрополита на праву долоню. По причастію освяченим хлібом приступають всі архієреї і єреї до св. чаші і причащаються від крові, пючі тричі освячене вино. Відтак запричащано клириків-прислужників ложочкою. — По причастію благословив митрополит св. Дарами в чаші, а відтак перенесено дискос і чашу з св. Дарами на проскомидійний стіл, де діакони по Сл. Божій потребили св. Тайни.

По „Буди ім'я“ св. Отець поблагословив нарід словами „Благословеніє Господне на вас“, а на се відспівав хор поліхроніон-многолітство. — По Отпусті через папу грецьки, а митрополита по румунськи і по Благодаренні св. Отець уділив благословення з повним отпустом, а індульгенції проголосив митрополит по латинськи, а архимандрит Калавасси по грецьки.

Се вже по другий раз таке свято у св. Петра, що правиться св. Літургія грецька з співучастю святійшого Отця: перший раз було се 1908 року на 1500 літню річницю св. Івана Золотоустого, а тепер в друге. Папа Пій XI заховав всі обрядові приписи обряду грецького (або як в Римі його не слушно називають византійського). Виконавши сі приписи, як годиться на апостольську Голову, що стоїть на чолі всіх обрядів, гідних рівного уважання і почитання, зазначив св. Отець своє главенство для цілої універсальної Церкви. Osservatore romano описуючи се дуже рідке свято у св. Петра, пише, що була вже перша година, як скінчилося торжественне „византійське“ архієрейське богослуження, служене так многими восточними духовниками при чиннім співслуженні св. Отця в василиці самого верховного апостола Петра. Весь нарід, який присутствував і обсервував сей обряд, був захоплений і службою архієреїв і священників і красою співу і чудесними літургічними мовами. Був се для Риму день, в яким можна було оглядати всю мавстатичність Византії, а вдячна публіка, яка виповнила була святиню, витала при вході і прощала при кінці святійшого Отця серед великої головної овації, по італійському звичаю.

Домет.

Звіт

із Загальних Зборів Т-ва Катехитів з дня 2.XI 1925
(у дух. семинарії).

Приявних було 28 членів, делегати кружків, делегат Митроп. Ординаріату і представник ректорату дух. семинарії. о. Л. Лужницький, голова Виділу, відкрив збори, переходячи коротко діяльність Виділу: підніс, що наше Т-во стало членом Монахійського Т-ва Катехитів і предплачує його орган „Katechetische Blätter“. Прошено нас на конгрес катехитів до Відня, але з причин паспортних трудностей наш делегат не виїхав. Виділ навязав умову зі священником Кооперативною „Власна Допомога“, і там має свою домівку. Спираючися на рішення Загаль. Зборів з вересня 1924. р., Виділ старався скликати отсі Збори в Перемишлі на вересень 1925. р. і получить йогоз реколекціями і рядом відчитів на актуальні теми. Тимчасом будинок дух. семинарії в Перемишлі у той час був зайнятий епархіальним духовенством, яке зіхалося на реколекції, а в инший час для катехитів годі уряджувати реколекції. Голова уступаючого Виділу запропонував на голову Зборів о. дир. Дзеровича, на секретарів о. Дихдалу і о. Ладу. Слідую звіт секретаря о. Бучачького, котрий підносить діяльність Виділу, яка розвивалась у двох напрямках, а саме відносно 1) організації катехитів всіх трьох дієцезій, і 2) відносно потреби виготовлення плянів науки релігії і видання підручників.

Виділ видрукував відозву зі зазивом до вступлення в члени Т-ва і пренумерати Катехитичного Вістника, який Виділ задумав видавати. Однак хоч висота членської вкладки і пренумерати виносила лиш 5 зол., а відозву розіслано 300 передплатникам, всежтаки лиш кільканайцять отців відгукнулося. Виділ відложив справу видавництва на пізнійше, а упросив редактора „Ниви“ о катехитичний кутик.

Відновлено в 6. р. кружки в Станиславові, Тернополі, Перемишлі, а Стрий, Сокаль, Коломия, Дрогобич, Самбір навіть не відповіли на листи. З ініціативи Виділу вийшли пляни науки релігії 1) для шкіл сільських, друковані в Епарх. Відомостях 2) для шкіл виділових, друковані в „Ниві“, виготовлені о. Біленьким, 3) для учительських семінарів в Епарх. Відомостях о. Рудовичем. На протязі с. р. вийшли також шкільні підручники о. Л. Лужницького Догматика, о. дра Я. Левицького Історія Церкви, о. дра Г. Костельника Аполюгетика і о. С. Біленького Наука віри для III кл. народних шкіл.

Касієр о. Біленький подав до відома, що Т-во мало приходу 149 зл. а розходу 65 зл., фонд Літургійного Союзу 40 зл. 54 гр. По уділенню абсолюторії слідували звіти деле-

гатів кружків (о. др. Конрада, о. др. Фіголя і о. Мягкого). Потім вибрано Новий Виділ, у склад якого ввійшли: о. дир. Ю. Дзерович як голова, о. Л. Лужницький, о. др. Г. Костельник, о. др. В. Лаба, о. Е. Бачинський, о. С. Біленький, о. др. Маркевич, о. М. Лада, о. А. Бучацький. Заступники: о. др. Г. Цегельський з Городка, о. Бараник з Жовкви і о. Мягкий з Перемишля. Ревізійна комісія: о. др. Фіголь, о. В. Лициняк, о. В. Садовський, о. Каштанюк заступник.

По виборі слідував відчит о. дра Конрада на тему „Концентрація в науці релігії“, на якому був присутній Преосвящений Еп. Йосиф Боцян.

По відчиті (який здобув собі признання у присутніх, а котрого змісту не подаємо, бо він буде друкований у „Ниві“) вивязалася оживлена дискусія. Перший забрав слово Преосвящений Йосиф, по ньому о. Ю. Дзерович, о. Біленький о. сов. Стефанович, о. др. Костельник, а нарешті сам прелат.

Яко десидерат для нового Виділу поставлено слідуючі внесення:

1) Кождий катехит має стати членом Літургічного Союзу,

2) належить постаратися о годину церковного співу у школах,

3) в році 1925/26. мусить вийти друком пляни науки релігії для гімназії,

4) виготовити підручник етики.

Письма для Виділу Т ва Катехитів проситься слати на адресу о. Ю. Дзерович. Львів, ул. Содова 1; а гроші на адресу о. С. Біленький, Львів, ул. Здрове 12.

У Львові 1. XII. 1925.

о. Ал. Бучацький.

секретар.

Місія в Ціневі

деканату рожнітівського.

В Рожнітівськiм деканатi в парохiї Цiневi вiдбулася за старанням мiсцевого пароха о. маршалка Володимира Сойки в днях вiд 14—24. Листопада 1925 10-дневна мiсія пiд проводом ОО. Редемптористiв з великою користю не тiльки для мiсцевої парохiї, але i околичних сiл. На вступi привитав ОО. Мiсiонарiв перед церквою, прибраною зеленню, мiсцевий парох i вiддав церков на 10 днiв до їх диспозицiї.

Через цілий час місії сприяла погода, і нарід по пільних роботах, маючи доволі часу, радо спішив послухати золотоустих ОО. Місіонарів, котрі не жалували труду, щоби нарід обновити „во Христі“.

Нарід тут підгірський, матеріально бідний, виїзджачи що року на зарібки і стикаючися з різними елементами ворожими церкві, стався релігійно помітно байдужим.

Місія зробила перелім. Невелика церков не могла помістити вірних так, що ОО. Місіонари були приневолені голосити науки по 4 денно на дворі — помимо холодної пори.

Богато людей із сусідних сіл, жадні Божого Слова, не хотіли на ніч відходити домів, та просили місцевих парохіян о місце переночувати.

До духовної помочи приїзджали щодня сусідні священики. Сповідалося місцевих парохіян звиш 1100 на загальне число 1600. Крім того брало участь у місії і сповідалося багато вірних зі Струтина Нижнього, Вижного, Княжівського, Янівки, Ясенівця, Дуби, Ришнього, Вільхівки, Перегінська, Рожнітова, Лдзіного, Рівні, Слободи рівнянської, Ріпного.

В неділю дня 22/11 уладили ОО. Місіонарі процесійний похід головною вулицею села, який випав дуже імпозантно — (на 1 $\frac{1}{2}$ км. довгий).

Ціла околиця вірних — що найменше 5000 душ — під проводом 9 священиків, (ОО. Йосиф Логинський, Волод. Сойка, Михайло Левицький, Николай Лесик, Петро Соловій, Ярослав Проскурницький, Теодор Масюк і двох ОО. Місіонарів) взяли в нім участь.

Такої релігійної маніфестації нарід у тій околиці ще не бачив. Процесії з Дуби, Княжівського, Вільхівки, дівчата і хлопці в народніх строях і лентах, великий дубовий хрест зеленню прибраний, котрий несли місцеві хлопці, жінки і муштини парами уставлені, гарний хор під умілим проводом місцевого управителя школи п. Качали, все те зливалось в гармонійну цілість і доказувало, що український нарід на своїй землі живе і хоче жити. Похід закінчився вкопанням місійного Хреста і гарною проповіддю, по котрій нарід до глибини зворушений запрясяг, що хоче для Христа жити і умирати і нізачо в світі не покине віри католицької і свого обряду. По обході прощав ОО. Місіонарів промовою в імени духовенства деканату рожнітівського о. Йосиф Логинський.

ОО. Місіонарі лишилися ще 2 дні і сповідали по хатах хорих і немічних старців, що не могли особисто брати участі в місії.

Дня 25/11 відіхали ОО. Місіонарі — прашані серед щирого плачу присутних вірних о. парохом, котрий їм. побажав многих літ прожити і дальше трудитися з великим хісном для нашої церкви і народа.

Струтин Нижній — дня 29/11 1925.

О. Йосиф Логинський.

Від Управи свящ. коопер. „Власна Допомога“ у Львові.

Виказ членів (дальше).

41. о. Маринович Йосиф, Гійсько ; 42. о. Качмарський Евстахій, Славсько ; 43. о. Ясеницький Кипріян, Жовтанці ; 44. о. Охримович Богдан, Завадів ; 45. о. Дудкевич Евген, Львів ; 46. о. Пиндзин Микола, Ілемє ; 47. о. Дерлиця Микола, Тростянець ; 48. о. Лукомський Антін, Лолин ; 49. о. Галянт Микола, Львів ; 50. о. Каштанюк Антін, Львів ; 51. о. Хлистун Андрій, Снович ; 52. о. Цегельський Евген, Янів к. Теробовлі ; 53. о. Семенюк Микола, Сорока ; 54. о. Токар Іван, Підгайці ; 55. о. Шпіцер Семен, Солуків ; 56. о. Паньчишин Григорій, Гологори ; 57. о. Логинський Йосиф, Струтин ; 58. о. Козак Іван, Підгорки ; 59. о. Мохнацький Стефан, Теробовля ; 60. о. Дяків Осип, Городиславичі ; 61. о. Чорнєга Михайло, Студінка ; 62. о. Герасимович Володимир, Терпилівка ; 63. о. Кушнір Василь, Вербів ; 64. о. Красіцький Николай, Ковалівка ; 65. о. Давидович Евген, Ожидів ; 66. о. Стадник Василь, Ілавче ; 67. о. Бордин Іван, Туря велика ; 68. о. Л сик Микола, Вільхівка ; 69. о. Проскурницький Мирослав, Дуба ; 70. о. Патрило Петро, Перегінсько ; 71. о. Левицький Михайло, Княжівське ; 72. о. Клиновський Николай, Липовиця ; 73. о. Дуда Василь, Лецівка ; 74. о. Дичковський Микола, Перегінсько ; 75. о. Дацько Михайло, Підлиссє ; 76. о. Дзедзик Петро, Чернихів ; 77. о. Білецький Николай, Пациків ; 78. о. Рєвакович Михайло, Волосянка ; 79. о. Семків Герасим, Раків ; 80. о. Дрелих Василь, Чижиків ; 81. о. Левицький Володимир, Чорнушовичі ; 82. о. Цебровський Август, Черепин ; 83. о. Слободян Іван, Товщів ; 84. о. Качоровський Михайло, Миколаїв ; 85. о. Бернацький Василь, Германів ; 86. о. Радкевич Евстахій, Гаї ; 87. о. Гірняк Григорій, Винники ;

(Продовження слідує).

Нові книжки.

Ios. Slipuj: De principio spirationis in Ss. Trinitate — historica-dogmatica inquisitio, Leopoli 1926. Стр. 120. 8°. Книжка вийшла як II том „Праць Богословського Наукового Т-ва“. Ціна 1 ам. дол. Рецензію на сю своєрідну працю в нашій богословській літературі подамо в слідуючих числах нашого часопису.

Acta primi conventus pro studiis orientalibus a. 1925 in urbe Ljubljana celebrati. Ljubljana 1925. Стр. 168 8°. Видання „Богословської Академії в Любляні“, кн. VIII. В книжці є п'ять фотограф. знімок учасників Конгресу. Зміст книжки для нас цікавий. Знаходимо там такі статті: De membris ecclesiae, De corpore Christi mystico, De unitate ecclesiae, De hodierno statu ecclesiarum et rituum orientalium, De cultu ss. Eucharistiae in Oriente, De indole ritus orientalis slavici, Relationes inter codicem iuris canonici et orientalis ecclesiae disciplinam і ин.

З деяких з тих статей зробимо ужиток у пізніших числах „Ниви“.

Конкордат заключений між Апост. Столицею і Президентом Річипосполитої Польської — з поясненнями на підставі Канонів Кодексу канонічного права, згідними з коментарем польського єпископату — виготовив **Александр Бачинський**, архідіакон гр.-кат. львівської капітули Львів 1925. Накладом автора. Стр. 55. Зміст Конкордату займає перших 14 сторіц, решта пояснення. Працьовитий о. Мітрат на старості літ виготовив для священників таку необхідну книжку в нових наших обставинах. Тішимося і сердечно дякуємо Всесвіт. і Високопрепод. о. Мітратови. Сказано, що отсю книжку кождий священник повинен не тільки простудіювати, але й безнастанно мати при руці.

Михайло Возняк: Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії — з 26 ілюстраціями. Львів 1924. Стр. 178. Видавництво „Новий Час“ ч. 1. Ілюстрації майже виключно самих наших єпископів і священників. А зміст — се властиво найкраща монографія діяльності нашого галицького духовенства на полі національнім і просвітнім до 1848 р. Читається легко і займаючо, наче яке цікаве оповідання. Отсе є перед нами наше минуле наче живе. (Славний автор уже звисний у нас з свого живого, легкого і займаючого способу представлювання історії нашої літератури).

Богословія, кн. 4. Статті: о. д-р Йосиф Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схолястика. Р. Dr. Theodosius Haluščynskyj OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. В. Пещанський: Депо про українські і великоруські ікони.

✓ Поступ, ч. 10 - 12

Наші Вісти, інформаційне письмо української християнської організації, виходить неперіодично у Львові. Рік 1925. Ч. 1. Сього року в літі завязалась у Львові „Українська Християнська Організація“ (в скороченню УХО), яка ось стала видавати свій інформаційний орган.

„Це письмо — читаємо в поясненню Видавництва — призначене виключно для організаційних справ. „Наші Вісти“ виходитимуть неперіодично, кілька рази в рік, як інформаційне письмо У. Х. Організації. „Наші Вісти“ міститимуть відозви й обіжники Орган. Комітету, звіти з його діяльності та звітномлення про працю на місцях. Крім того подаватимуть вказівки що до переводження організації та праці в її рямцях. Тому „Наші Вісти“ є необхідні й обов'язково потрібні для кожного організатора, мужа довіря та кожного діяльного члена Укр. Христ. Організації“.

Довідуємося, що від нового року У.Х.О. видаватиме свій часопис.

Характер і ціль сеї нової Організації:

„Українська Християнська Організація не хоче і не може бути залежною від кожночасних політично-партійних хитань, змін орієнтацій і т. п., бо вона має працювати для здійснення найвищих, незмінних, вселюдських ідеалів, бо її праця мусить іти повсякчасно згідно з католицьким духом і його принципами, твердо, послідовно, безкомпромісово. Будучи у тім розумінні аполітичною, вона проте не буде байдужою і до політичних питань. Навпаки її завданням буде, щоби політичні партії, їх провід і рядові члени у своїй практичній діяльності все і скрізь виступали згідно з духом і наукою католицької церкви. Ці політичні партії і групи, які не зірвали з християнським світоглядом, які не працюють на шкоду католицької Церкви, все знайдуть у нашій Організації повну піддержку і моральну поміч. Колиж життя висуватиме на порядок дня важні релігійні і етичні питання, тоді Українська Християнська Організація все виступатиме згідно з духом і наукою католицької Церкви“.

Се характер і ціль, які ми зі свого становища можемо тільки похвалити й поручити. Всеж таки не можемо при тому забувати, що також у католицькому „дусі“ є різні струї, і не всі між собою годяться... Генеза УХО відслонює нам рубець, щоби довідатись про більше спречізований напрям нової Організації. У „Наших Вістях“ подається:

„Дня 4 серпня 1925 відбулися в будинку гр.-кат. дух. Семинара у Львові сходи, на котрих були приявні: О. Т. Галушинський ЧСВВ, ректор дух. Семинара; о. Др. Дм. Стек, крилошанин Станиславівської Капітули; о. М. Дороцький, декан Белзький; о. Ю. Плешкевич, парох Устя зеленого; о. М. Хмільовський, директор прив. гімназії з Зо-

дочеві; о. Ол. Малиновський, сотрудник в Жукові; о. Др. Й. Макаревич ЧСВВ у Львові, о. Т. Горникевич, парох Сихова; о. М. Коритко, парох Холоєва; о. Й. Маринович, парох Гійська“.

Ширший Організаційний Комітет опісля утворився в такім складі:

О. Теодосій Тит Галущинський ЧСВВ, ректор дух. семинарії у Львові,

Зенон Лукавецький, надрадник Суду у Львові,

Др. Олександр Надрага, адвокат у Львові,

О. Юліян Гірняк, декан і парох в Ямниці,

О. Михайло Дороцький, декан і парох у Ваневі,

О. Микола Хмільовський, директор прив. гімн. в Золочеві.

О. Юліян Плешкевич, парох в Устю зеленім,

О. Др. Йосафат Маркевич ЧСВВ,

О. Теофіль Горникевич, парох Сихова,

О. Йосиф Маринович, парох Гійська,

Ольга Бачинська, учителька державн. учит. Семинара у Львові.

Роман Гайдук, студент прав.

Зі складу осіб вичитуємо, що УХО має передовсім сполучити „гори з долами“, себто зліквідувати той роздор, який зі звисних причин заістнував у верствах нашої суспільности. Або зліквідувати, або обійти. Инакше прецінь годі й уявити собі успішність праці У. Х. Організації. Дай Боже! Якби тільки те змогла зробити нова Організація, то дуже багато зробить.

о. Г. Костельник.

В с я ч и н а.

Ватикан — вільна пристань. Папа недавно закупив колишнє заведення для умово хорих Santa Maria della Pietà, якого ґрунт ділив Ватикан від моря. Отже тепер екстериторіяльний Ватикан межує безпосередно з морем, тай так має вільну пристань. Значить, що з тої пристани можуть ватиканські дипломати дістатися до Ватикану без візи італійського уряду, або з Ватикану в світ через отсю пристань.

Часописи подають, що отсей ґрунт був власністю італійського уряду, який жадав за нього два міл. долярів. Але коли уряд довідався, що папа хоче сей ґрунт купити, знизив ціну купна. (Се політика Муссоліні-я, який хоче знайти дорогу до навязання зносин з Ватиканом.)

На сю ціль папа мав позичити гроші в одному американському банку. В будинках закупленого заведення ма-

тью бути поміщені школи „Пропаганди“, і американська дух. семинарія. Конгрегація „Пропаганди“ остане дальше в своїй історичній палаті на Piazza di Spagna. — Доносять також, що папа закупив ще й монастир св. Антонія на Есквіліні, де мають бути поміщені Льомбардська Колегія і Орієнтальний Інститут. Має там вибудуватися також інститут для російського (russich) клиру.

Кардинальський збір тепер числить 66 членів; 32 в Італії, а 34 інших національностей. Найстарший кардинал є Vanutelli, має 98 літ, уже 36 літ є кардиналом.

Як донесли часописи, не справдилася звістка про те, що наш Митрополит має бути іменований кардиналом при найблизшому (14-XII с. р.) папському консисторі.

Епархія католическої церкви нині числить: 14 патріархів, 219 архієп., 944 єпископів, 20 апост. делегатів, 198 апост. вікаріїв, 84 апост. префектів. Сього року основано 10 нових епархій. Дипломатський збір Апост. Престола числить 26 нунціїв і інтернунціїв.

Антіохійські патріярхи. Антіохія (в Сирії) в давнині була великим містом (около 700.000 жителів), і від найстарших часів була столицею патріярха. Тепер є аж шість патріярхів, які носять титул „антіохійський“: чотирох католицьких, а двох православних. Однак ні один з них не мешкає в Антіохії. З них є один грецько-католицький, що мешкає в Дамаску і Каїро; один латинський титулярний патріярх; один сирійсько-католицький, що мав би мешкати в Мардін-і, але постійно мешкає в Бейруті; один маронітський, що мешкає в Ліваноні (в монастирі Каннобін або в Бдіман); один грецько-православний (мешкає в Дамаску) і сирійсько-православний або якобітський (мешкає в Мардін-і).

Стан католицької церкви в большевії. „Die Lage der katholischen Kirche ist mit Recht als kritisch zu bezeichnen“ — так про той стан пише „Kathol. Kirchenzeitung“. У цілій большевії нема тепер ні одного католицького єпископа. Саратовський єпископ Kessler (Німець) проживає на вигнанні в Берліні, моголівський єпископ Цєпляк тепер з Риму вертає до Вільна, де він іменований архієпископом по Матулевичеві. Духовні семинарії не функціонують, духовенство здеятковане то голодом, то розстрілами, то бігством. А чужих священиків большевики не впускають.

Статистичний стан католическої церкви тепер так має представлятися: в дієцезії Моголів 320.000 вірних, 152 церков, 85 свящ.; Владивосток 20.000 — 6 — 6; Тираспіль (Саратов, німецька колонія) 300.000 — 90 — 100; Кавказ і Крим 68.000 — 30 — 30; Камінець Поділь. 320.000 — 113 — 42; Житомир 350.000 — 107 — 68; Мінськ 160.000 — 46 — 14; Вірменів 58.000 — 50 — 50. Всіх вірних 1.596.000, церков 594, свящ. 396.

Польська унія на Підляшю. Довідуємося з „Дух. Бе-єди“ (ч. 21. з с. р.), що еп. Пржездзецкому вдалося дотепер зорганізувати три уніятські парохії нового (т. є. польського) стилю з бувшими православними священиками: в Голі з свящ. Галласом (чеського походження), в Полосках з бувш. військ. свящ. Ячинівським і в Бубелі з свящ. Грицюком. Крім того в Голі створена спеціальна місія з кількох римокат. священиків на чолі з франц. єзуїтом Василем Буржоа. У Вильні перейшов на католицизм архимандрит Морозов, якому уряд віддав одну з православних церков.

Новий царгородський патріарх. Дня 10.XII. с. р. синод вибрав нового царгородського патріарха, Василя Геродіадис, який носитиме ім'я Василя III.

Родився він 1855. р. в Скутарі. Богословські науки скінчив в Атедах. Як письменник займався історією.

Архієп. Папп (бувший ужгородський гр.-кат. єпископ) уже в Мадярищині, де має бути адміністратором тих гр.-кат. парохій, що остали по мадярській стороні з мукачівської і прашівської дієцезії.

Чехословакія не хотіла признати йому горожанства за його мадяронство (він відмовився зложити присягу чехослов. республіці). А Мадяри також не хотіли його до себе. Чеська поліція 10.IX. с. р. посадила його примусово на автомобіль, і вивезла на мадярську границю.

Ужгородська „Свобода“ пише: „Тепер уже нарешті може і Преосвящ. Петро заняти єпископську резиденцію“.

Новіціат СС. Василянок в Ужгороді отворено цього року. На вибудування дому для СС. Василянок зібрали американські Українці (що походять з Підкарпаття) 11.420 дол. за старанням тамошнього їх єпископа Василя, яку суму єпископ уже й переслав до Ужгороду. Гарно і взірцево!

Уряд Муссоліні-я ліквідує масонські закони і практики попередніх італ. урядів. Розв'язав він всі масонські льожі в Італії. — Завів обов'язкову науку релігії в усіх школах і знов впровадив Розп'яття до всіх шкіл (на се створив навіть особний закон § 118). — Знов велів поставити старий великий хрест на середині Кольосою. Сталось се 29.-XI. с. р. при співучасті міністра просвіти і інших держ. представників. До фундаменту під той хрест вмуровано частину оливки з Оливного Городу в Єрусалимі і камінь з Голгофти.

З приводу 700-літнього ювілею св. Франца з Асизу постановив, що в 1926 р. курсуватимуть на пошті значки з подобиною св. Франца в трьох серіях: стигматизація Святого, його смерть і св. Франц як основник чину. (Мус-

соліні розуміється на тих чинниках, що творять нарід своєрідним народом — зі своєю історією, традицією...).

Для кардиналів признав особне купе в вагонах.

„Рожка чеснот“ для бельгійської королеви. Папа рішив надати бельгійській королеві Єлисаветі золоту „рожу чеснот“ з нагоди її срібного весілля. Відзнака золотої рожі, яку папи дають заслуженим з високого роду паням, складається з одної галузки рожі, на котрій є около 20 квітів рож і пучків із щирого золота. Галузка стоїть у позолоченій і багато оздобленій вазі з щирого срібла. В найбільшій з рож, яка є вповні розцвілою, знаходиться дорогий і постійно запаханий бальсам. У попередніх віках відзнаку „rosa aurea“ давали папи також муштинам.

Т. зв. „григоріянки“ (Служби Божі) походять від папи Григорія I. Він ще як ігумен монастиря св. Андрея в Римі казав відправити 30 Служб Божих день за днем за усопшого монаха Юстуса, який грішив проти вбожества і чистоти. По 30-ій Службі появилася усопший своєму братови і сказав йому, що він визволився з чистилища. Згадує про сей випадок сам Григорій I. у своїх „Діяльностях“ (IV кн. 55 гл.).

Після рішення Конгрегації з 24. VIII. 1858 р. тих Служб Б. не вільно відправляти за живих... Всеж таки подекуди принявся противний звичай.

Таяж Конгрегація рішила, що григоріянських Служб Б. не мусить відправляти один священик і не мусять бути відправлені на тому самому престолі, одначе не сміє бути між ними перерва ні на один день.

Тиждень обрядів відбудеться в Парижі від 13 — 20 грудня. День по дневи будуть відправлятися Служби Божі в обряді римським, грецьким, маронітським, сирійським, румунським, вірменським, старослявянським.

Крім Служб Божих що дня на конференціях буде викладатись про історію, містику і обряди даного обряду. Наш Митрополит бере в тижни обрядів чинну участь. Последнього дня представники всіх обрядів відбудуть в церкві Notre-Dame спільну маніфестаційну процесію, що певно — як пише часопис — полишить Парижанам миле і знесле вражіння.

о. П. Л.

Ч. 3 „Віри і науки“ (євангелицького часопису) доносить деякі цікаві для нас відомости. А саме: що властивим редактором сього часопису є Федір Сташинський, який „трібував“ уже всі віри, що є в нашому краю (був уніят, опісля православний, де висвятився на дякона, і знов уніят, опісля методист, а тепер євангелик) після того, котра красші „пособія“ дає. Він є українським євангелицьким „па-

стирем“ у Станиславові. Як редактор друкує собі панегіричні похвали, як то він у Горохолинні (пов. Богородчани) „виголосив взнеслу проповідь до кількя сот українських мешканців тієї громади, котрі, не зважаючи на дощ, з захопленням вислухали натхнену благовість нашого проповідника“.

А в Станиславові 1.-ХІ. с. р. „проповідник Сташинський при битком набитій церкві виголосив з питомим собі жаром і підйомом духа проповідь про євангельську віру та її завдання посеред українського народу“.

Довідуємось також, що в Станиславові 15.-ХІ. с. р. „підчас відправи відбулось офіційне прийняття в члени євангельської церкви Т. Ярчука, богослова гр.-кат. семинара в Римі. Присутних було около 500“.

Gutta cavat lapidem...

Спростування. В попередньому числі „Ниви“ (стр. 331) перепечатали ми з протестант. часопису „Віра і наука“ звістку, що в Устю над Прутом студент III р. богословії Д. Р. перейшов на протестантське. Тепер дістали ми лист від о. Дра Авкс. Бойчука, ректора дух. семинарії в Станиславові, щоби справити се в той спосіб: „Д. Р. не виступив в Семинара ізза целібату; Д. Р. не перейшов на „євангельське“; він сам запротестував против сего в редакції „Віра і наука“; Д. Р. старається о поновне прийняття до семинара“.

Дуже радо оголошуємо отсе спростування, одначе не можемо не завважити, що воно щойно тоді набере властивої сили кольориту, якщо буде оголошене в протест. часописови „Віра і наука“. А тут сей часопис знова подає одну таку звістку (зри висше)! Рішуче треба щось зробити, щоби такі звістки не повторялися! Не в „Ниві“, бо „Нива“ не є їх „кузнею“, але в Станиславові, де є редакція „Віри і науки“.

Нетерпеливо ждемо того дня, коли зможемо оголосити, що не є правдою також те, начеб о. Маріян Кучер (котрий як богослов станислав. дух. семинарії потайно оженився, був висвячений 1923. р., а коли його потайне подружжя виявилось, засуспендований) — перейшов у Канаді на автокефальне україн. православ'я, і тепер (в „Українському Голосі“, Вінніпег, з 14. X. с. р.) виписує на католицьку церкву несотворені річи.

Так само нетерпеливо ждемо того дня, коли зможемо оголосити також те, що не є правдою, начеб о. Др. С. Семчук (з перем. епархії, той самий, що написав бундючне „спростування“ — гл. „Нива“ ч. 7—8 з 1924 р. „Віз і перевіз“ — на нашу статтю „Respite finem“) апостазував задля сексуальних вибриків у Відні, про що розписувався „Neues Wiener Journal“ з 25. VII. с. р.

Не є нашим стремлінням щоби ми комунебудь у наші церкві давали „дюґа“ (як се здається о. Дрови А. Бойчукови), але щоби нашої церкві ніго не давав „дюґа“.

Редакція.

Саксонський б. наслідник престолоа, як доносять часописи, вступив до чиву Ісусовців, і студіює тепер у Фельдкірх. Се братанич звисного в нас принца Макса.

Міліонер-трапіст. У монастирі трапістів у Soligny в Франції недавно зложив монаші обіти о. Марія Альберт з родини Van Cruyssen, бельгійець. Був послом бельгійського уряду. Перед вступленням до монастиря записав ціле своє міліонове майно бельгійському Союзови катол. середних ставів і клубови „Бог і вітчизна“, який він сам оснував. — От таких б. нам!

В день „nieznanego żołnierza“ в Варшаві (2.XI. с. р.) в православному катедральному соборі відбулася урочиста Служба Бсжа, яку відправив архієп. Феодосій у співслуженню місцевого духовенства. Опісля архієпископ узяв участь у церемонії на Саській площі, де знаходиться мавзолей для nieznanego żołnierza.

Померли сього року славні католицькі богослови: Християн Пеш (Pesch) член Т-ва Ісусового, звисний догматист. Помер у Голандії в Vallenburg. Родився в Mühlheim a. d. Ruhr 1853 р.

Альберт Марія Weiss, домініканин, звисний аполоґет, професор на кат. університеті у Фрибурґу швайц., помер 16 VIII. Родився 1844 р. в Indersdorf у Баварії.

Цінний старинний рукопис. Італійський єгиптолог Гуго Моннерет підчас своїх розкопок в Ассуан-і знайшов руїни коптійського монастиря, про котрі дотепер не було відомости. Знайшов він там багато цінних манускриптів, які сягають до IV. ст. і містять у собі дуже інтересні згадки про життя Апостолів.

Вимоги церкви щодо державного подружнього права. З огляду на те, що тепер в Італії перероблюється кодекс державного права, „Osservatore Romano“ і „Civiltà cattolica“ опублікували головні вимоги, які ставить церква до подружнього (супружого) права. 1) Для християн цивільний шлюб не повинен бути обовязковий.

2) Держава повинна признати важним подружжя, заклучене перед церквою і нею признане за важне.

3) Держава повинна узнавати за неважні подружжя, які після божого і церковного права є неважні.

4) Держава не повинна допустити до заклучення цивільного подружжя тих осіб, котрі після церковного права не можуть заклучити важного подружжя.

Число студентів богословії в Чехословачії. Сама Чехія має 4 дух. семінарії, в котрих тепер є 39 чеських і 86 німецьких клириків. На Моравії є 3 дух. семінарії, в яких є 94 чехів і 60 німців. Словаччина має 6 дух. семінарій з 140 клириками, з тих 89 словаків, 47 мадярів і 4 німці. На україн. Підкарпатчині є 2 дух. семінарії (в Ужгороді і в Пряшеві), в котрих є 57 клириків, з тих 40 українців, 6 словаків, 1 москаль. Отже релятивно найкраще стоять наші гр. кат. дух. семінарії. Всіх римо-кат. богословів є 419, а після відношення до числа римокат. вірних в пропорції до числа наших гр. кат. тамошніх богословів повинно би їх бути около 1200.

Розводи в Чехословачії. За 4 останні роки судово розвелися 22,514 подружні пари. Се число з року на рік росте! От до чого доводить новочасний дух атеїзму і раціоналізму. Розклад родинного життя поступає!

Паломники з півночі. Перед кількома тижнями приїхав до Риму поїзд з паломниками з Данії, Швеції, Норвегії, Ісландії і Фінляндії. Се перше паломництво з тих земель від часів реформації. А більшість паломників становили протестанти (які — розуміється — приїхали оглядати Рим).

Процент був такий: 30 католиків, 210 протестантів (в другому поїздові з ряду). Протестанти також узяти участь в авдієнції у св. Отця. І захоплювалися Римом, як центром католицького світа.

Число навернених до катол. церкви в Англії. В самій вестмінстерській епархії в р. 1925. навернулося до катол. церкви 2000 протестантів.

За „Книгу псалмів“, розіслану мною в липні с. р., не заплатило ще досі дуже багато Впр. Отців. Книжку видав я за позичені гроші, будучи певний, що ніхто зі священиків не пожалує кілька сотиків за псалми. Тимчасом сталося инакше. Духовенство, що купує часто всяку надсилану собі бібулу, видану нераз його ворогами, не хоче спромогтися на 2.50 зол. за „Книгу псалмів“. Непокоєний своїми вірителями, я приневолений отсим просити ще раз Впр. Отців, моїх довжників, щоби мені негайно надіслали належитість за вислану собі, а задержану книжку, або долученням свого часу чеком (до ред. „Ниви“), або на мою адресу (ул. Як. Стшеме 15).

Свящ. Др. Яр. Левицький.

Позволяється печатати.
Львів, дня 21 грудня 1925.

Бачинський ген. вік.

Редактор-видавець **О. Д-р Гавриїл Костельник.**

З друкарні Уставропійського Інституту

§. 52. Б. Принагідні проповіді.

Принагідні проповіді се церковні бесіди, голошені при особливих нагодах — подіях, — торжествах — в тім наміренню, щоби показати вірним, як вони з дотичної події чи торжества можуть і повинні користати для свого душевного добра.

Церква не жадає виправді, щоби душпастирі проповідали при всякій нагоді, але нагадує, щоби проповідали якнайчастійше. Проповідник, а особливо душпастир, повинен не тільки при сповнюванню свого проповідничого уряду узглядати строгі приписи Церкви, але також справедливі бажання й очікування, потреби й користі своєї громади, а в поодиноких випадках і законні звичаї Звідси й обов'язок проповідати частійше, особливо при надзвичайних випадках і торжествах. Вірні дуже радо слухають таких бесід, вони розпалені до прийняття тих правд, котрі відповідають таким випадкам, і відносять з тих наук великі духовні користі.

При переведенню принагідних проповідей треба уважати на отсі загальні правила:

Принагідні проповіді всякого роду мусять узглядати свою понуку й її відношення до релігії та моральності і звідси черпати тему. Не тільки тема, але й спосіб переведення її, внутрішня й зверхня форма принагідної проповіді, повинна бути в гармонії з питоменністю її понуки. Відповідно до характеру спонукуючих обставин принагідна проповідь може бути торжественна, радісна, поважна, сумна або сердечна. Передовсім треба уважати на те, щоби бесіда була практична, бо в практичних приміненнях лежить її головна ціль і завдання. Ті практичні примінення можуть бути коротше або довше виложені, відповідно до обставин, часу і потреб слухачів. Особливо слід при принагідних проповідях заховати ораторські згляди, котрі мають тут велике значіння. Тому що в сих проповідях звергається часто увагу на особи і предмети, картається або хвалиться, і через те можна легко впасти в підозріння сторонничости або когось образити, то треба поступати дуже обережно, розважити кожне слово, котре мається сказати, а передовсім заховати справедливу міру. Треба держатися предмету і по можливості оминати особи, а коли вже їх ніяк неможливо поминути, вистерігатися як облесности, так і ганьблення. Короткість се в багатьох випадках найкраща прикмета принагідних проповідей. Загалом принагідні проповіді повинні бути висловом щирого, сердечного одушевлення і старання душпастиря про добро поручених його проводови вірних.

Понукою до принагідних проповідей бувають або якісь надзвичайні приключення або особливі церковні торжества.

1) Надзвичайні приключення можуть бути або радісні або сумні. Проповідник повинен представити їх в світлі віри як Божі допуски і вказати на ті звершености Божі,

що в них особливо проявляються, пр. його всемогутність, доброта, вірність, святість і справедливість; даліше повинен вказати на наміри, котрі Бог хоче досягнути тими приключеннями, пр. навернення грішників, потішення терплячих, ободрення і укріплення в стремлінню до звершености; з сим повинен получить також домагання до вірних, щоби зі свого боку робили те, що в кінечне до досягнення Божих намірів; вкінці повинен подати також способи, як кожний про себе може досягнути ціль Божого допущу, с. є., повинен навести ті добрі діла і чесноти, при помочі котрих можуть слухачі стати учасниками благословення тих приключень, зглядно ті блуди, через котрі можуть їх утратити.

Так можна пр. радісні приключення представити як добродійства Божі, заохотити вірних до вдячності Господу Богу, до богоугодного уживання одержаних добродійств, до такої самітладісності супроти ближніх, яку виявляє Бог супроти нас, або також перестерегти перед звичайними блудами в щастю: перед розпустою, легкодушністю, розтратністю, гордістю, невдячністю, забуванням на Бога. Великі нещастя (пожежа, град, повінь, зараза, війна, голод) слід також представити як допущи Божі; вони дають нагоду до потішаючих проповідий, як також до покайних і остерігаючих проповідий. В сих проповідях можна говорити не тільки про практичне християнство, про діяльну любов ближнього і добродійність, але також про Божу справедливість, про кінечність покути, про тяжкість гріха, про покору, терпеливість, проминаючість усього земського та про стремління до вічних діб.

Між сумними приключеннями, що дають причину до принагідних проповідий, є між иншими випадки смерті визначних осіб, пр. Папи, дієцезального єпископа. — Проповіді голошені при таких нагодах називаються жалібними. Їх ціль віддати честь правдивим заслугам помершого, як також випадки смерті визначних осіб використати до збудження висших християнських почувань та постанов. При сім вказуємо слухачам на марноту усього земського, на кінечність бути-приготованим на годину смерті, загалом представляємо живо поважні правди про останні речі чоловіка. До жалібних бесід потрібні практиковані в деяких околищах проповіді похоронні; останні різняються від перших тим, що їх голосимо не з проповідниці, а над могилою. По звичаю Церкви предметом таких проповідий є правильно не життя помершого, а якась поважна євангельська правда, головню останні речі чоловіка; при сім можна додати кілька потішаючих слів для родини помершого, як також слід згадати кількома словами про нього самого і поручити його молитвам побожних християн

2) До принагідних проповідий дають часто нагоду особливіші церковні торжества, як:

а) При уділюванні св. Тайн: при Хрещенню (коли є при тім пр. багато вірних, або при Хрещенню дорослих, жидів, що переходять на католицьку релігію), при спільнім св. Причастю (дітей, особливо при першій Причастю) і при вінчанню. Предметом таких проповідий може бути достоїнство, святість, кінечність, користь і обряди дотичних Тайн, їх значіння, розположення і обовязки приймаючих.

б) При уділюванні благословень і освячень, як осіб, так річий, пр. при благословенню палом-

ників, посвяченню церкви, вітваря, дзвонів, хреста, статуї, при благословенню монастиря, захисту, шпиталю, наукового заведення, при благословенню прапору, мосту. Предметом сих проповідей може бути ціль і значінне благословень і освячень та благословлених чи освячуваних предметів, обовязки освячуваних чи благословених осіб, обовязки тих, що уживають благословених чи освячених предметів, дальше церковні обряди при благословеннях і освяченнях.

в) До принагідних проповідей належать ще бесіди приміційні і інсталяційні с. в. бесіди, що їх голосить заступник єпископа (декан) при представленню громаді нового душпастиря. Сюди належать також бесіди вступні і прашальні, що їх голосить душпастир до повіреної собі громади, коли обіймає свій уряд або уступає з нього. При всіх отсих проповідях треба держатися таких правил: предметом їх повинно бути передовсім священство і пастирський уряд у своїм відношенню до народу; вони повинні бути скромні, а ціль їх — прославлення Бога, а не марна людська похвала.

Важкі: Nagelschmitt, Gelegenheitsreden, Paderborn, 1877; Manning, Kirchl. Gelegenheitsreden, 1879, Paderborn; Fuhlrott, Gelegenheitsreden, Regnsb. 1877; Kolberg, Festtags-u. Gelegenheitspredigten, Dülmen, 1893; Sickinger, Anreden am weissen Sonntage, Kempten 1877; Eberhard-Ditscheid, Fest- und Gelegenheitspredigten, Herder, 1895; Zollner, Ziegler, Brunner, Gelegenheitsreden, Regensb., 1896; Wolfgarten, Gelegenheitsreden und kirchliche Ansprachen, Herder, 1897; Lierheimer, Kleine Reden vorder hl. Kommunion, Regensburg, 1892; Jung, Jesus kommt! Augsburg, 1884; Fuhlrott, die 1. hl. Kommunion, Paderborn, 1878; Paasch, Anreden für den Tag 1. hl. Kommunion der Kinder, Aachen, 1882; Grothe, Kommunionreden, Paderborn, 1895; Zollner, Christkath. Standeslehren, Regensburg, 1855; Schuen, Bausteine zu Standesunterweisung für Verhehelichte und Unverhehelichte, Regensburg, 1878; Prattes, Die christl. Standesbündnisse, Graz, 1891; Ludwig, Die christl. Mutter, Mainz, 1880; Sickinger, Christl. Kinderzucht, Dülmen, 1885; Pletl, Wesen u. Wirken der Jugendbündnisse, Augsburg, 1890; Patiss, Ansprache in der marian. Kongregation der Jungfrauen, Regensburg, 1883; Opitz, Die Schule Mariens, Wien, 1906; Ludwig, Die christl. Jungfrau, Regensb.; Lierheimer, Jesus, mit, in, u. für uns, 3 t. Regensb. То й же, Bussakrament², 1874; Prattes, Der Christ, ein lebendiger Tempel Gottes, Graz, 1895; Wolfgarten, Neue Sammlung von Vorträgen für christl. Vereine, Freiburg 1897; Aich, Die hl. Familie von Nazareth und die christl. Familie, Regensburg, 1896; Vorträge für christl. Müttervereine, 3 t. Regensburg, 1892 — 1900; Ziegler, Vorträge für Jungfrauenvereine², Regensburg, Toussaint, Die heilige Familie, Regensb., 1899; Hug, Die christliche Familie im Kampfe gegen feindl. Mächte; Mattner, Trauungsreden, Breslau, 1883; Eberhard, Die Ehe in der kath. Kirche, Regensburg, 1846; Sommer, Neue Predigten über den christl. Ehestand, Paderborn, 1875; Didon-Schneider, Die Unauflösbarkeit der Ehe, München, 1893; Steiner, Gelegenheitsreden, Wien, 1883; Weninger, Anreden und Predigten für verschiedene Festlichkeiten und Einweihungen, Mainz, 1889; Riedl, Gelegenheitspredigten bei verschiedenen Kultushandlungen, Graz; Kuboth, Kaisergeburtstags-Eides-u. Gelegenheitsreden für das Militär, Dülmen, 1893.

Б. Ріжні роди проповідий з огляду на їх форму.

§. 53. Поділ.

Найважнішими тепер уживаними формами релігійних наук є форма реторична і гомілетична. До релігійних наук у реторичній формі належать проповіді в тіснійшій та властивій змислі і екзорти (паренези); до релігійних наук у гомілетичній формі належать гомілії і катехитичні науки. Перші називаємо свободними, останні в'язаними проповідями, бо при перших і вибір предмету і переведення науки залежить від бесідника, при останніх як вибір предмету, так і його переведення залежить від дотичного євангельського чи апостольського зачала, або від приписаного катехізму.

§. 54. I. Роди проповідий з огляду на їх реторичну форму.

Проповідь у тіснійшій і властивій змислі се прилюдне, внутрішньо пов'язане, формально замкнене акроаматичне представлення якоїсь релігійної правди, в цілі збудовання народу. Її характеристичні ціхи є отсі: а) єдність теми; у такій проповіді говориться всесторонньо тільки про один предмет, про одну правду; б) систематична, в собі заокруглена й замкнена форма з методичними штучними складовими частинами релігійної науки, а се, вступом розправою і закінченням.

Екзорта або паренеза (сердечне напіння) се коротка промова, в котрій вкладається на серце поодинокі правди й обов'язки та дається напіння й перестороги відповідно до різних обставин та нагод. Найзвичайнішими нагодами до екзорт є уділювання св. Тайн, головно хрещення, спільного Причастя, Супружя; дальше процесії, благословення і т. п. Представлення є цілком просте. Головною ціхою екзорт є єдність. Чим екзорта коротша, тим більше повинна відзначатися єдністю, силою і теплом. І в сих коротких науках може бути введення з предложем, коротке пояснення, примінення й закінчення. Зміст і форма залежить від кожодчасної найближчої цілі екзорти.

§. 55. II. Роди проповідий з огляду на їх гомілетичну форму.

1. Гомілія в тіснійшій і тепер уживаній змислі се поучаюче пояснення й примінення якогось уступу св. Пи-

сьма. Вона належить до популярного пояснення св. Письма і сим різниться від проповіді. В порівнянні з проповідю має вона деякі добрі сторони, а деякі лихі. Доброю її стороною є те, що вона уможливає гомілетови, як сього жадає від нього Церква, перейти протягом року ціле обявлення Гомілія се первісна форма релігійної бесіди, бо по свідомству історії в перших часах християнства єпископ читав і поясняв на зібраннях вірних звичайно якийсь уступ св. Письма. Гомілетичної форми повинні також уживати катехити середніх шкіл у своїх екзортах.

Лихою стороною гомілії є те, що вона подає слухачам правильно більше, чим сі можуть прийняти. Не легко при ній також впливати на серце. Тому що в гомілії порушавмо багато предметів, тимсамим не в силі ми представити поодинокі часті основно й докладно, відповідно до потреб слухачів. Вкінці в гомілії часто треба говорити про одні й ті самі правди, а се шкодить заінтересованню й увазі.

З огляду на се треба уживати гомілії на переміну з проповідю.

Гомілія повинна бути основна, ясна, повна і практична. Основна с. є. слухачі повинні пізнати правдивий зміст і значінне перечитаного уступу св. Письма, як також зв'язь того уступу чи поодинокого тексту з попереднім. Ясна с. є. щоби слухачі як пояснення, так і практичні примінення могли легко розуміти. Для того треба приміри і порівняння брати з життя слухачів і так їх представляти, щоби слухачі зараз їх поняли і знали, як їх для свого життя можуть ужити. Повна с. є. пояснення не повинно поминути відного важнішого моменту. Практична, щоби слухачі знали, як, коли і де мають заховати науки, що містяться в прочитанім уступі св. Письма. Ціль всякої церковної науки є не тільки поучення розуму, але також нахвалення волі; а на се треба особливо в гомілії уважати.

Розрізняємо два роди гомілії, низшу і вищу.

а) Низша гомілія поясняє поодинокі речення перечитаного зачала євангельського або апостольського, не придержуючися при тім біблійного поділу на стихи, але зміслу, і після пояснення поодиноких речень подає практичні примінення. Низша гомілія має звичайно чотири часті: введення, пояснення, примінення і закінчення.

У введенню говоримо про зв'язь зачала з попереднім і слідуючим текстом св. Письма, або подаємо історичне пояснення зачала, або вказуємо, при якій нагоді, при яких обставинах сталося те, про що зачало оповідає, або вкінці подаємо причину, длячого те зачало читається саме в сю неділю чи сей празник.

В поясненню можна різно поступати. Або поя-

сняємо речення за реченням, або тільки важнійші місця зачала. Сього останнього способу слід придержуватися передовсім при таких зачалах, що містять оповідання, порівняння або притчі. Пояснення повинно бути біблійно вірне, подиниче і популярне; його можна переводити або в буквальному змислі, або в містичнім.

Приміненнє дається або після пояснення кожного поодинокого речення, або коли гомілія поділена на часті, після кожної часті.

В закінченню вживаємо горячими і сильними словами до вірного збереження євангельської правди, або коли були різнородні приміненнє, повторяємо коротко останнє приміненнє або також виложені євангельські правди, після чого слідує кілька сильних, заохочуючих і сердечних слів.

б) Висша гомілія се будуюче поясненнє і приміненнє зачала, але в формі проповіді. Висша гомілія різниться від низшої тим, що в першій поясняємо прочитане зачало з тої точки погляду, з котрою ціле зачало стоїть в тісній звязи так, що опрацьовуємо тільки одно реченнє, котре містить ціле зачало. Виспу гомілію можна отже держати тільки на такі зачала, в котрих говориться про один предмет пр. притчі, історичні події.

Складові часті висшої гомілії такі: текст, котрий треба завісїди брати з прочитаного зачала; введеннє, котре укладається так само, як і в низшій гомілії, тільки з тою ріжницею, що тут робиться поділ; розправа і заключеннє, при котрих поступаємо так само, як при інших церковних науках.

Взірці: Nickel, Die evangel. Perikopen a. d. Sonnt. Frankfurt., 1863; Той же, Homilien ü. d. Evangel. d. Sonn = u. Feiert., Regensb., 1847; Wolfgarten, Dreif. Jahrg. ganz kurz. Homilien, Herder, 1886; Bihler, Homilien, Regensb., 1847; Königsdorfer-Eberhart, Kath. Homilien, Brixen, 1894; Patiss, Kurze Homilien ü. d. Sonntags-evang., Innsbr., 1894; Förster, Homilien ü. d. Sonnt. Evang., Regensb. 1879; Perger, Homil. Predigten ü. d. sonn. u. festl. Evangelien, Paderborn, 1897; Melcher, Homilien ü. d. festl. Evangelien, Kempten, 1895; Luzerne, de la, Müller, Homilien, Herder, 1906; Schäfer, Parabeln d. N. in Homilien, 1905, там же; Krogh-Tønning, Christentum und moderne Welt. Homilet. Vorträge, 1905, Münster, Aschen-dorff.

Екзорти: Erdinger, Erbauungsreden f. d. studier Jugend, 2 т. 1862. 1870. Wien, Kirsch.; Harrer, Erbauungsreden f. studier. Jünglinge, 1873, 1874, Regensb., Manz.; Horacek, Religiöse Vorträge f. d. reif. Jgd., 2 т. Graz, Moser; Hadecsek, Exegetische Erbauungsreden ü. Episteln u. Lektionen, Wien, Kirsch.; Waschitz, Exhorten, Teschen; Mark, Exhorten f. d. stud. Jgd., 4 т., Brixen, Weger; Deimel, 1. Zeugnisse deutscher Klassiker f. d. Christent., 2. Zitatenapologie, Herder, 1904.

2. Катехитичні проповіді се церковні науки, що мають за підставу єпархіяльний катехизм. Їх ціль: дати слухачам основне поученнє в правдах віри і моральности. Катехитичні проповіді є дуже потрібні і пожи-

точні, передовсім для тих, що замолоду або не вчилися науки релігії, або згодом її призабули. Церква горячо поручає і приказує голосити вірним катехитичні проповіді.

Катехитичні проповіді складаються, як кожда инша проповідь, із введення, розправи і заключення. Введення містить звичайно коротке повторення попередньої і проголошення предмету теперішньої науки. В розправі приходить пояснення, узмисловлення, докази, збивання, попуки, як в кожній церковній науці. В заключенню збираємо коротко головні думки і кінчимо торжественним візваннем до життя по пізнаній правді.

Тому що головна ціль катехитичних проповідей є передовсім поучення, мусять вони визначатися ясністю, прецизністю і теплотою. Сухого шкільного тону треба в них старанно оминати.

Важливі: Königsdorfer-Zollner, Christenlehren, Regensburg, 1872; Rolfus, Kath. Hauskatechismus, Einsiedeln, 1892; Rolberg, Katech. Predigten, Dülmen, 1896; Schuen, Der Katechismus auf der Kanzel, Paderborn, 1898; Wermelskirchen, Katech. Predigten, Aachen, Barth.; Wächter, Christenlehr-Handb., 2 т., Rauch, Innsbr.; Schwillinski-Gill, Christenlehrpredigten, 3 т., Moser, Graz.

ДОДАТОК.

Приготованне гомілета.

§ 56. I. Дальше приготованне.

Приготованне гомілета розрізняемо дальше і близьше.

Дальше приготованне гомілета лежить в добуванні прикмет потрібних до виконання проповідничого уряду загалом; всяке вишколюванне духових і тілесних сил та органів, що є чинні при проповідничім уряді, становить дальше приготованне до того уряду. Воно обіймає особливо: 1) матеріяльне вишколюванне духа через присвоюванне собі ясних, глибоких, головню релігійних відомостей і через ублагороднюванне серця й волі; 2) формальне вишколюванне, що лежить у влучнім представленню думок при помочи стилю та викладу. Се дальше або загальне приготованне є в певнім степені конечно кождому проповідникови. Чим краще розуміє проповідник своє звання, тим більше буде також старатися матеріяльно і формально вишколитися та удосконалитися. Чим багатші та докладніші відомости, чим більша святість у життю, чим більше вправи і легкоти в стилю, викладі і влучнім вислові, чим більше оборотности й зручности у проповідника, тим легше зможе він голосити гарні і успішні проповіді; хочби він до якоїсь поодинокі проповіді навіть слабше приготувався, то все таки буде добре проповідати.

Загальні середники вишколення до успішного завідування пастирського уряду загалом, служать також до приготовання на уряд проповідника: ревне студійованне, передовсім богословя, з окрема гомілетики і совісні аскетичні вправи в ціли релігійно-морального удосконалювання й освячування життя, через що набуваємо глибшого розуміння Божого слова і викликаємо та удержуємо радісне одушевлення, для Бога і його царства. Як особливші середники слід поручити: 1) Читанне і студійованне св. Письма, св. Вітців і Учителів Церкви, добрих проповідий і розважань; 2) власне розва-

жанне над усіма релігійними питаннями; вправи в стилі і викладі; призвичаювання до виразного, природного й поправного виговору та акції також у буденнім життє та помічування природної акції у інших; 3) прислухування добрим і злим викладам, щоби перші наслідувати а хиб других вистерігатися; 4) раду й критику досвідчених проповідників; 5) слідження наслідків у слухачів.

Проповідь вибрану до студійовання треба вперед читати курзорино, щоби вона могла на нас ділати, або щоби ми могли відчуті її вплив; щойно опісля слід її читати основно й критично. Після прочитання можна ставити собі пр такі питання: а) яка є провідна думка проповіді, які її части, підподіли? б) що хоче бесідник (головна ціль?). Чи хоче передовсім навчати? доказувати? зворушити? наклонити? Якими середниками представлення, поясненнями, доказами (збиваннями), спонукаючими причинами старается він се osiąгнути? в) Чи удається йому те, що він хоче osiąгнути і чам головнo хоче він osiąгнути свою ціль? г) Чи його переведення льогічно добре? Чи цілість і части, части і підподіли стоять в належній і органічній звязі? Чи переводить справді свою провідну думку? Чи розвинення, диспозиція є природна? Чи докази правдіві і сильні? В яким порядку вони настувають? Котрі найильнійші, найуішнійші? Які наслідки, примінення, виводить він з цілости? Дальше: чи його погляди правдиві, нові або ложні, звичайні? д) Як виглядає стовне представлення? Чи стиль добрий, вислови відповідні, зрозумілі, живі, благородні, достойні, або противно? Чи багато в проповіді образів, або мало? Яких фігур уживає? Чи його звороти природні й живі? Котрі думки або речення зворушують, найбільш подобаються або є різнодушні? Вкінці е) як виглядає закінчення? Чи бесіда при кінці живійша, чи противно? Яке вражіння полишає цілість?

§ 57. II. Близше приготування.

Близше приготування до означеної проповіді лежить в медитації і письмєннім виробі проповіді, виученню її на пам'ять, пробі викладу і належнім розположенню в день самої проповіді.

Докладне приготування до кожної поодинокі проповіді є к о н е ч н е всім, а головнo менше вправлєним і менше талановитим проповідникам, щоби виклад був що до змісту й форми основно передуманий, доцільно уложений і добре підготований. Тільки тоді, коли проповідник має вистарчаюче загальне вишколення й вправу, коли набув докладні відомости, коли має дар оповідання і велику зручність у вислові, може голосити проповіді також без докладного близшого приготування. Таких проповідей не слід однак з важних причин голосити за часто, передовсім початкующим проповідникам і таким, що не мають всесторонного й докладного дальшого приготування, — і ніколи без деякого бодай близшого приготування через медитацію і начертання, і тільки на відомі вже й передумані теми. Проповіді голошені без близшого пригото

вання будуть завжди недомагати на убогість думок, одноманітність, загальниковість, невірність, неясність, неупорядкованість і через те будуть для слухачів без інтересу і користи. Проповідник повинен приготуватися до проповіді поступовими випадами; вперед повинен вправлятися в виголошування оповідань і доказів, відтак цілої розправи і закінчення, а при самих кінцях вступу.

Користи з пильного й докладного приготування до поодиноких проповідей є такі: 1) проповідь виходить вповні викінчена що до змісту й форми і тому успіх її більший і вплив триваліший; 2) виголошені проповіді є далеко сильніші й живіші, чим відчитані; голошення з пам'яті домагається зрештою практика Церкви; 3) що до проповідника, то він збогачує через це насамперед свої засоби ідей і думок; 4) набуває більшої зручності й вправи в представленню предмету, більшої свободи в викладі, коротко, вишколює свої бесідницькі дарування так, що на випадок потреби є спосібний і без письмального виробу виголосити свободну проповідь та при різних нагодах (в сповідальниці при смертній постелі) дати гарне і влучне поучення.

§ 58. Методи й помічні середники близького приготування.

(Практика).

Ближше приготування до означеної проповіді мусить зачинатися вчасно; ніколи не слід відкладати його до останнього дня, бо може зайти тоді якась несподівана перешкода.

Насамперед треба вибрати відповідну тему. Є випадки, що вже сама зовнішня обставина подає предмет науки, пр. в проповідях принагідних. Тоді треба тільки зібрати відповідний текст і на його основі опрацювати предмет науки. Звичайно однак треба самому означити предмет науки і то на основі євангельського або апостольського зачала. В тій цілі треба уважно перечитати євангеліє або апостола і розважити, який є його головний зміст, а даліше уважати, чи нема в тім євангелію або апостолі якогось речення, котре містилоб головний зміст цілого зачала; пр. в III. неділю великого посту зміст євангелія є такий: „кождий чоловік повинен старатися про спасення своєї душі, для того повинен все покинути і йти в слід Христа“ — а через те зміслові відповідають слова: „хто хоче за мною йти, нехай відречеться себе, візьме свій хрест і нехай за мною йде“. Ті слова можна отже ужити як тексту.

Колиж зміст євангелія годі висловити одним реченням, тоді треба взяти як текст то місце, з котрого найлегше дасться вивести предмет науки. Пр. коли хочемо в IV.

неділю великого посту говорити про неважну сповідь, то можна за текст взяти слова: „Духу німий і глухий, я тобі приказую, вийди з нього і більше не входи в нього“. Коли в євангелію є бесіда про більше предметів, то найліпше говорити гомілетичним способом про всі предмети; а колиби проповідник навчав по певному плянови, то треба вибрати предмет, котрий дасться до пляну скорше приміняти. — Хто має припадково проповідь у чужій парохії, не повинен вибирати такого предмету, що вимагає докладного знання слухачів, або такого, котрий мігби слухачів уразити, пр. про п'янство, чужоложство. Се треба з виїмком важних причин полишити власному душпастиреви.

Після означення теми не треба зараз братися укладати проповідь, але найперше розважити, як ту тему дасться найліпше перевести. При тім треба розважити тему на підставі питань: „Хто, що, де, при чийй помочи, длячого, як, коли?“ Через ті питання поясниться предмет всесторонно і при тім насунуться легко відповідні для науки думки. Порадно також займатися темою проповіді через кілька днів в годинах свобідних від інших занять. В тім часі добре заглянути до гомілетичних словарів, де найдемо багато цитатів, примірів і порівнянь, котрі можна приміняти до своїх думок.

Помічними під сим оглядом можуть стати отсі твори: *Tarpehorn*, *Erklärungen und Predigtentwürfe z. d. sonn- und festtäg. Evangelien d. Kath. K. J.*, Dülmen, Laumann, 1895; *Schuen*, *Predigtentwürfe f. d. Kath. K. J.* Schöningh. Paderborn; *Zollner*, *Entwürfe f. a. Sonn. u. Festt.*, Regensb., 1874; *Ludwig*, *Das hl. Sakrament d. Altares i. Predigtentwürfen*, Faber-Frey, Mainz; *Hurter*, *Predigtentw. z. Marienpredigten*, Rauch, Innsbruck 1906; *Hurter*, *Entw. z. Fastenpred. u. d. 7 Worte Christi*, тамже; *Hurter*, *Entw. z. Herz Jesu-Predigten*, 4 цикли, тамже; *Meuenberg*, *Homilet. u. katechet. Studien im Geiste der hl. Schr. u. d. K.*, 1904. Luzern, Räder; *Meschler*, *Das kath. K. J.*, Herder; *То́йке*, *Das Leben Jesu Christi*, тамже; *Martin*, *Theophilus*, Paderborn, 1876; *Dieringer*, *Epistelbuch*, 3 т. 1863, Kirchheim, Mainz; *Sauter*, *Sonntagsepisteln*, 1907, Herder; *Scherer Lampert*, *Exempellexikon f. Pred. u. Katecheten*, Herder, 1906; *Scherer-Witschwenter*, *Bibliothek f. Prediger*, Herder; *Lueg-Haim-Mayrhofer*, *Bibl. Realkonkordanz*, Regensb., 1900; *Spirago*, *Ausgewählte Beispiele*, 1902, Acken, Lingen a. d. Enns; *Mehler*, *Beispiele z. ges. christkath. Lehre*, Regensb., 1894; *Heffner-Clericus*, *Kurze Frühreden f. a. Sonn. u. Festt. d. K. J.*, 3 т., Schöningh, Paderb.; *Hecker-Jatsch*, *Fünfminuten-Predigten*, 2 т., 1902, Pustet, Regensb.; *Schellauf*, *Perikopen-Erkl. i. 10 Minuten-Pred.*, Moser, Graz, 1908; *Hagg-Hagen*, *Herz Jesu-Litanei*² Herder; *Hattler*, *Winke*, *Themen u. Skizzen*, f. Herz Jesu-Predigten, 1907, Rauch, Innsbr.; *Frank*, *Namen Jesu-Litanei*, 1906, Paderb., Junfermann; *Geretsmatt*, *Lauretan. Litanei*, 1890, Benziger Einsiedeln; *Fuhrodt*, *Materialien f. Prediger und Katecheten*, Regensb., 1899; *Wieser*, *Vollständ. Lexikon f. Pred. u. Katechet.*, Regensb., 1862; *Hauber*, *Vollständ. Lexik. f. Prediger*, Augsb. 1830; *Krönes*, *Homilet. Reallexikon*, Regensb., 1872; *Hugo-Card.*, *Sacr. Bibl. Vulg. Edit. Concordantiae*, 1825, Viennae, Strauss; *Peultier-Gaulois*, *Concordantiarum S. Scr. thesaurus*, Lethellieux, Paris, 1903; *Hagen*, *Lexikon Biblic.*, 2 т., тамже; *Klaus*, *Specilegium Aug.*, Vind., 1733 — 1756; *Lohner*, *Bibliotheca manualis concionatoria*, 1869, Paris; *Schouppe*, *Adiumenta oratoris sacri*, 1865, Brüssel.

Можна користати також і з чужих проповідий, читаючи при кінці медитації кілька проповідий про вибрану тему і порівнюючи їх із собою, щоби бачити, як можна один і той самий предмет ріжно розуміти й перевести і як він у поодиноких проповідників ріжно виглядає, відповідно до питоменностей їх духа. Можна також взяти чужу проповідь за підставу своєї; в такім випадку перечитуємо її уважно, відтак робимо начерк і по ньому працюємо. При кінці можна обі проповіді порівнати, і де треба, поправити. Невільниче відписування і голошення чужих проповідий треба осудити.

Письменний виріб зачинаємо від начерку. Начерк се проглядне письменне упорядкування поодиноких думок проповіді (пляну проповіді). Передовсім треба вперед усталити найблизшу ціль проповіді і мати її завсігди перед очима при робленню начерку. Начерк пособляє єдності, ясності і порядку, запобігає плутанині й повторюванню, є провідною ниткою при виробі і улекшує виучення на память. Коли вже начерк готовий, приступаємо до властивого виробу, с. є. до цілковитого письменного випрацьовання проповіді. Ціль виробу — надати змістови відповідну зверхню форму. До сього треба вибрати найбільш пригожий час і місце, писати безпереривно, бодай до кінця одного ряду думок і прочитати попередно написане при новім продовжуванню проповіді, щоби не стратити ходу бесіди. Начерк треба мати завсігди перед собою і по ньому працювати. При писанню не вишукуймо слів, щоби не переривати порядку думок. Коли не знайдемо зараз відповідного слова, берім подібне, а щойно після цілковитого випрацьовання доберемо ліпшого вислову. Пишім чітко і зачинаймо кожний важний ряд думок новим уступом, щоби улекшити виучення на память. Після якогось часу перечитаймо виріб іще раз і колиби треба було поробити в нім за багато поправок, перепишім його, як можливо, на ново.

Коли вже маємо перед собою цілу проповідь, мусимо тепер виучитися її на память. При тім треба так поступати: Найперше слід підчеркнути важніші місця і вислови, бо се скріплює місцеву память. Відтак треба поволи перечитати цілу проповідь і запам'ятати собі поділ та хід думок. А тоді, коли знаємо на память цілий начерк проповіді, треба учитися на память поодинокі її часті. Знаючи вже на память цілу проповідь, треба вкінці старатися при своїти собі до кожного місця відповідну акцію. Передовсім треба уважно виучитися введення, щоби зараз з початку не збентежитися і так цілої науки не ослабити.

В сам день проповіді не треба її ще раз голосно рецитувати, бо се ослаблює голос; вистарчить тільки переглянути її уважно, особливо важніші місця. В часі

Апостола порадно ще раз коротко перейти в думці цілу проповідь. Коли на Службі Божій є єпископ, тоді проповідник бере в руки епітрахиль, клякає перед єпископом і просить о благословення; а як він поблагословить і вложить йому на шию епітрахиль, іде на місце проповідання. На амвоні треба зробити поклін св. Тайнам і зі зжогленими руками та легко нахиленою головою стояти оберненим до престолу, доки хор не скінчить пісні „Духъ святий свѣдетъ на тя.“ Коли говориться проповідь з перед царських дверей, то треба в часі тої пісні обернутися до престолу. Після пісні обертаємося до слухачів і поклонившись їм легко, хрестимося поволи і зачинаємо проповідь. Коли в церкві в часі проповіді стиниться який неспокій, (пр. щось упаде, хтось зімліє), то треба на хвилинку перестати говорити, але не довго дивитися на місце неспокою, щоби не змішатися. Так само не треба дивитися, хто з церкви виходить або хто входить, бо се може легко змішати. Колиби хто в часі проповіді забув, що слідує, то треба поволи повторити останні слова; колиж би під час того не прийшла на думку слідуєча часть проповіді, то треба її опустити і говорити те, що після неї слідує. Колиж би й се було неможливо, треба взяти письменний виріб і так собі допомогти. Для того добре є мати при собі виріб, не на те, щоби з нього читати, але щоби в потребі собі допомогти. Треба загалом поволи говорити і робити перестанки, то не так легко змішаємося і буде час подумати над слідуєчим.

Після проповіді треба перехреститися і поклонившись, як з початку проповіді, відійти до захристії або де випадє.

Тому що голос се неоцінене добро бесідника, обовязаний проповідник уважати на своє здоров'я і вистерігатися всего, що моглоби бути для голосу шкідливе. Хто сріпить своє здоров'я тілесними вправами, той забезпечить собі голос і такому не легко пошкодить переміна температури, на котру проповідник так дуже виставлений. Щоби голос зробити витревалім і забезпечитися перед хрипкою, порадо є часто і готосно говорити. На амвон не треба ніколи йти зігрітому, споченому або ослабленому. Не треба занадто сильно говорити і кричати. Шия проповідника не повинна бути стиснена. Не треба проповідати зараз після їди. Стояти на амвоні престо, ніг не розставляти широко. Щоби скріпити груди і заховати чистий голос, повинен проповідник заєвсгди дванаово одягатися, вистерігатися перестуди, не уживати острих страв ані горячих напиків, загалом не грішати проти розумної дієга. Коли голос не зовсім чистий, можна випити сире яйце. Після проповіді треба вистерігатися протягу й перестуди і зараз нічого не пити. Шанувати груди і горло.

Звичай, зараз після проповіді читати оповіді, або щонебудь иншого заповідати, треба рішучо заххати! Місце на оповіді й инші оголошення після заавонної молатви. Читаннем оповідий і иншими оголошеннями затирається відразу вражіння проповіді.

КІНЕЦЬ.

З М І С Т.

ВВЕДЕННЄ.

стор.

§. 1.	Обовязок проповідання	3
§. 2.	Що таке гомілетика	3
§. 3.	Огляд історії й літератури гомілетики.	4
§. 4.	Огляд історії проповіді.	6
§. 5.	Огляд історії української проповіді	8

Особа проповідника.

Прикмети проповідника.

§. 6.	Проповідник повинен бути Божим чоловіком	12
§. 7.	Проповідник повинен бути просвіченим.	14
§. 8.	Проповідник повинен бути тактовним	17

І ЧАСТЬ.

ЗАГАЛЬНА ГОМІЛЕТИКА.

Про проповідь загалом.

Перший відділ: Предмет проповіді.

§. 9.	Загальні уваги що до предмету проповіді	19
§. 10.	Вибір гомілетичного предмету під суб'єктивним оглядом	20
§. 11.	Вибір предмету проповіді з огляду на зачала, свята і св. часи	23
§. 12.	Вибір предмету проповіді з огляду на його плідність	25
§. 13.	Вибір предмету проповіді з огляду на особливі потреби громади	31
§. 14.	Що не належить до проповіді?	32

Другий відділ: Гомілетична форма.

§. 15.	Поняття гомілетичної форми.	33
--------	-------------------------------------	----

Перша глава. Внутрішня форма або випрацьованне гомілетичного предмету.

І. Член. Розвинення гомілетичного предмету.

§. 16.	Поняття і ціль розвинення	33
--------	-------------------------------------	----

А. Поучення розуму.

1) Ясність представлення.

§. 17.	Поняття і конечність ясного представлення.	34
§. 18.	Середники і методи ясного представлення. I. Пояснення. II. Узмисловлення	39

2) Основність представлення.

§. 19.	Поняття і конечність основного представлення	40
§. 20.	Середники і методи основного представлення	40
§. 21.	I. Доказування	43
§. 22.	Вибір доказів	44
§. 23.	Переведення доказів	46
§. 24.	Загальні правила при переведенні доказів.	47
§. 25.	II. Збивання	49
§. 26.	Правила проворности при збиванню	49

Б. Позискання серця.

§. 27.	Сердечність представлення	52
§. 28.	Ріжні роди почувань.	53
§. 29.	Як викликати почування?	54

В. Наклонення волі.

§. 30.	Плідність представлення.	55
§. 31.	Як наклонювати волю? I. Позитивне наклонювання волі. II. Негативне наклонювання волі	60

II. Член. Диспозиція гомілетичного предмету.

§. 32.	Конечність диспозиції	60
§. 33.	А. Упорядкування цілих викладів.	62
§. 34.	Б. Упорядкова не складових частий проповіді. Введення проповіді	67
§. 35.	Розправа і закінчення	68

Друга глава. Внішне представлення гомілетичного предмету

I. Член: Стиль.

§. 36.	Поняття, роди і загальна прикмета стилю	69
§. 37.	Особливіші прикмети стилю А. Граматичні прикмети стилю	70
§. 38.	Б. Ораторські прикмети стилю	71
§. 39.	В. Естетичні прикмети стилю.	72

II. Член: Виклад.

§. 40.	Вага і передумови доброго викладу	72
--------	-----------------------------------	----

А. Деклямація, або устний виклад.

§. 41.	Поняття і середники деклямації	73
--------	--------------------------------	----

§. 42. Прикмети деклямації	75
--------------------------------------	----

Б. Акція.

§. 43. Конечність і загальні прикмети акції	76
§. 44. Особливіші прикмети акції	78

II. ЧАСТЬ.

ЧАСТНА ГОМІЛЕТИКА.

Особливіші роди проповіді.

§. 45. Поняття і поділ.	79
---------------------------------	----

А. Ріжні роди проповідий з огляду на їх зміст.

I. Роди проповідий з огляду на зміст і ціль.

§. 46. 1. Догматичні проповіді.	82
§. 47. 2. Моральні проповіді	83
§. 48. 3. Історичні і літургічні проповіді	84

II. Роди проповідий з огляду на їх зовнішню форму.

А. Сталі проповіді.

§. 49. 1. Недільні і празничні проповіді.	86
§. 50. 2. Проповіді на празники святих.	87
§. 51. 3. Постні проповіді.	88
§. 52. Б. Принагідні проповіді	91

Б. Ріжні роди проповідий з огляду на їх форму.

§. 53. Поділ.	92
§. 54. I. Роди проповідий з огляду на їх реторичну форму	92
§. 55. II. Роди проповідий з огляду на їх гомілетичну форму	95

ДОДАТОК.

ПРИГОТОВАННЯ ГОМІЛЕТА.

§. 56. I. Дальше приготування.	97
§. 57. II. Ближше приготування	98
§. 58. Методи й помічні середники ближшого приготування (практика)	101

Зміст річника ХХ. „Ниви“ за 1925 р.

Редакційні статті :

	стор.
Митрополиті-Ювилятови в привіт	1— 10
Целібатна реформа і її наслідки	49— 71
Горі ім'ям серця	113—114
Ідуть на нас	145—146
Цензура	147—150
Настрій невдоволення	185—187
Спільний ювілей	225—227
Наше оправдання	289—293
Principiis obsta	329—333
Як їм треба	361—372

* * *

Матеріали	14— 18, 75— 78
Конкордат Польщі з Ап. Престолом	124—132

Статті авторів

о. Юстин Гіряк: Причинок до методів душпастирства	11— 14
о. О. Гайовський: Одинокa дорога	19— 24
о. Др. Андрей Ішак: Методисти, їх повстання і розвій	25— 31
Адвентисти	94— 99
о. Др. Г. Костельник: Боротьба за людську природу	31— 32
Ще про „духи в Бродах“	82— 87
Моральне зло	198—207
Доля Унії	233—245, 307—3 7, 382—388
О. Сивий: Антирелігійна література на Україні	228—230
Др. І. Копач: Промова	33—35, 73— 75
о. Юл. Дзерович: Новий випуск проповідий	78— 82
о. Др. Г. К.: Ідеал а дійсність	87— 91
„Про що не говориться, о чім не пишеться, а про що навіть думати не хочеться“	136—139
о. А. Хлистун: Годі довше мовчати	91— 94
Др. В. Масцюх: Загинення на війні як перешкода одружен- ня в душпастирській практиці	115—124
о. Др. А. Ішак: Повстання баптистів і їх розвій	132—135, 165—167
Неіксипильон: З нагоди зборів священничої кооперативи в Станиславові	150—156
Іван Охримович: Потреба українського духовно-музич- ного товариства	161—164
К. Лаврінович: Жмуток думок	167—172
о. Волод. Лиско: Ще в справі місій	188—192
о. С. Ковалів: Дар пророкування в первісній Церкві	192—193
Еп. Григорій: До всечесн. духовенства станиславівської епархії (послання)	210—216
о. Ст. Гарасовський: Кооперація духовенства і Ревізій- ний Союз	230—233
К. Л-вич: Дещо про „добродичинця“ Почайвського монастиря графа Миколу Потоцького	246—252
К.: „Об'єктивні“ інформації	252—254
Д.: Греко-католицькі парохіяльні Уряди і їхнє урядування	26—266

Др. Й. Маркевич ЧСВВ.: Вказівки для провідників Ма- рійських Дружин	266—270
о. Др. А. Ішак: Михайло Грушевський і його історія ре- лігійної думки на Україні	293—301
о. Й. Гвк.: Перед несповна 100 літами	302—307
В. Д. Садовський: Духовенству а особливо б. членам по- ліцією розв'язаного Т-ва Св. Ап. Павла під розвагу	317—320
Учасник: Українське католицьке паломництво до Риму в святім році 1925.	333—336
о. Берест Роман: Нові завдання душпастирства віднос- но сект	337—342
К. К-ський: Берестецьке поле.	342—346, 388—391
о. М. Н.: Боротьба проти словянського богослуження	372—382
И. Гвк.: В справі маєткового податку	391—393
З апостоляту Східної Церкви	394—395
Домет: Грецька літургія у св. Петра в Римі	396—399
о. Ал. Бучацький: Звіт із Заг. Зборів Т-ва катехитів	400—401
З апостоляту Східної Церкви	207—209
З бобрецького деканату	36—37
о. И. Логинський: Місія в Ціневі	401—403
Місії.	156—161, 255—263, 401—403.
Зі світа	
Нові книжки	
Всячина	
Від управи свящ. кооперативи „Власна Допомога“	287—288, 358—360, 403
Гомілетична частина Свящ. Др. Я. Левицький: Гомілетика.	1—104

В книгарні Ставропигійського Інституту продається:

- 1) Коляди на Різдество Христове;
- 2) Нове видання напрестольного Євангелія середнього формату з червоними обвідками;
- 3) Требник часть І. (нове видання о. Дра Т. Машковського) на основі рішення синодальної комісії під предсідательством Митрополита.

Пошукує місця у священничому домі як господиня
Корнелія Хомів

вже була у священників як господиня через 7 літ. має ду-
же добрі свідoctва — удатись на її адресу Львів, ул.
Голомба 11 а.

ПРОВЕРЕНО
С/Ф. 1987

ИП 22658
1925

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

III 8767/1925.

8767
Huba
1925.